

MAGAZINE business

Broj 397 • Godina XVIII
maj/svibanj 2025.

ANALIZA

NIŠTA OD
UBRZANJA
bh. ekonomije

REFORME

FISKALIZACIJA
TRANSAKCIJA
na dugom štapu

Mirza Ustamujić, direktor Energoinvest d.d. Sarajevo

OD FIRME U KRIZI DO 7 MILIONA
DOBITI U PRVOM KVARTALU

One prave razliku

bh⁰⁰

biz solution

poslovna priča

Cloud

Visoka efikasnost
vašeg poslovanja

Bizlzbor

Uvežite usluge
i uštedite

TopTim

Neograničena i
besplatna komunikacija

**Vaše poslovanje
zaslužuje najbolja
rješenja**

*Riječ urednice
Aide Delić*

DUGOVI IM PROLAZE

(...za razliku od vozova. Ili zašto se niko nikada u Federaciji BiH nije ozbiljno uhvatio ukoštac sa pitanjem poreskih dugovanja, koja su ove godine za 400.000 KM veća u odnosu na prethodnu)

Svake godine Porezna uprava Federacije Bosne i Hercegovine redovno objavljuje spisak poreskih dužnika po osnovu dugovanja za poreze i doprinose veće od 50.000 KM. U posljednjih nekoliko godina nema značajnijih promjena kada je u pitanju deset najvećih dužnika po osnovu neplaćenih poreza i doprinosa. Nema promjena ni kada je u pitanju status dužnika - deset prvoplasiranih na ovoj neslavnoj listi su kompanije iz javnog sektora. Jedino što se ove godine promijenilo, u odnosu na prethodnu, jeste činjenica da su preduzeća u FBiH dug po osnovu poreza i doprinosa povećala za 17 posto ili za oko 400.000 KM u odnosu na prošlu godinu.

Godinama (da ne kažem decenijama) pratimo spiskove najvećih poreznih dužnika, na kojima uredno prednjače javna (da ne kažem socijalna) preduzeća. Godinama svjedočimo kako Vlada FBiH na sjednicama donosi odluke kojima se uplaćuju dugovanja pojedinih javnih preduzeća za penziono i zdravstveno osiguranje (kako bi se radnicima koji su uredno radili omogućilo penzionisanje).

No, ono što godinama ne vidimo, ne čujemo, ne čitamo, jeste da se neko ozbiljno pozabavio pitanjem kako i na koji način riješiti problem dužni-

ka. Visok iznos dugovanja po osnovu poreza i doprinosa, koji samo u Federaciji BiH iznosi 2,7 milijardi KM, nam se izgleda podrazumijeva. Kao što se podrazumijeva da oni koji ne plaćaju poreze ne moraju brinuti kada je u pitanju penzionisanje njihovih radnika (naravno, pod uslovom da su javna preduzeća u pitanju). Platit će (ponovo) oni koji plaćaju poreze. Jer, i oni se podrazumijevaju.

Podrazumijeva nam se i da se na prste jedne ruke mogu nabrojati uprave javnih preduzeća koje su odgovarale zbog neplaćenih poreza i doprinosa i, generalno, upropaštavanja (javnih) preduzeća. O (ne)zadovoljstvu kupaca, korisnika, klijenata roba i usluga koje proizvode i pružaju dužnici, nekom drugom prilikom.

Nekako je prosto nevjerovatno da uz angažiranje silnih savjetnika, stručnjaka, eksperata za sve i svašta od strane bivših i sadašnjih vlasti, nije se našao niko ko bi se ozbiljno pozabavio rješavanjem problema poreskih dužnika u FBiH.

Da Željeznice FBiH nisu redovno pri vrhu liste dužnika za neplaćene poreze i doprinose, mogli bismo ovaj tekst završiti starom frazom – a vozovi prolaze. Ovako, i prolazak vozova je upitan. Samo dugovi im, izgleda, prolaze. Ono, kako, kome. **B**

SADRŽAJ

12-15

REFORME

**ZAKON O FISKALIZACIJI
ZAPEO VEĆ NA STARTU**

28-32

ISTRAŽIVANJA

**KORUPCIJA GLAVNA MANA
BH. POSLOVNOG AMBIJENTA**

28-32

12-15

34-38

42-45

34-38

ANALIZA

**EKONOMSKI RAST BiH
OSTAJE NAJSPORIJI U REGIJI**

42-45

POSUJMO ZELENO

**POČINJE PRENAMJENA RUDNIKA
I ZBRINJAVANJE NJIHOVIH RADNIKA**

48-51

ENERGENTI

TARIFE I OPEC+ OBARAJU CIJENE NAFTE

IMPRESUM

**Izdavač
PRag d.o.o.**

Društvo za medijsku promociju,
odnose s javnošću i marketing

Generala Mehmeda Alagića 1,
Lamela A, Ulaz A2, Sprat 4,
Stan 1, 71000 Sarajevo, BiH

ID: 4201131620004
PDV: 201131620004

**Direktor
Almasa Bajrić**

**Glavni i odgovorni urednik
Aida Delić**

**Urednik
Armin Zeba**

Novinari i saradnici

Enes Plečić

**Tamara Zablocki
Žana Marić**

**Lektor
Fatma Tihić**

**Grafički urednik
Besim Vučijak**

**Priprema
Grafički studio
Business Magazine**

**Fotografija
Berjamin Nizić**

**Marketing
Emina Hadžija**

**IT support
Ana Tomičić**

**Finansije i pretplata
Mirha Čerimović**

**Štampa
Suton d.o.o.
Široki Brijeg**

**Info tel.
+387(0)33 557 115**

* Efektivna kamatna stopa (EKS) iznosi 3,14% i izračunata je na iznos kredita od 200.000 KM, sa rokom otplate od 300 mjeseći i bez naknade za uplatu avansa. U tražnju efektivne kamatne stope uključeni su troškovi kupovine mjeseća, svjere dokumentacije, interkalarne kamate, vođenja kreditnog računa, procjene vrijednosti nekretnosti, osiguranja nekretnosti, prihvatanja posredništvom, ZK izdatka i troškovi usluga notara.

Valutna klauzula se ugovara u zavisnosti od iznosa plasmana i roka otplate.

BUDI SAM SVOJ GAZDA

sa stambenim kreditom za mlade.

- Do 300.000 KM, do 25 godina
- Fiksna kamatna stopa
- Za svaku novorođenu bebu snižavamo kamatnu stopu

UNIONBANKA

Jedina. Odgovorna. Pouzdana.

2,7 milijardi KM

iznosi ukupan porezni dug u FBiH

Autoceste FBiH omogućile su plaćanje cestarine bankovnim karticama putem platomata na naplatnim mjestima Svi-laj, Ljubuški, Zenica jug i Tarčin. Trake označene kao **ONLY CARD** dostupne su 0-24h za vozila kategorije K1 i K2. Sistem podrazumijeva unošenje magnetne kartice sa ulaza, očitavanje cijene i plaćanje dodirnom kartice. Poređenja radi, zemlje poput Mađarske i Bugarske koriste registraciju putem tablica bez ikakvih uređaja ili potpisivanja ugovora. Trenutni sistem u FBiH i dalje zahtijeva fizičko preuzimanje ACC uređaja i papirologiju. **B**

Najtraženija zanimanja u BiH s fakultetskom diplomom su pravnik, ekonomista, inženjer elektrotehnike, programer i doktor medicine. Sa srednjom tehničkom školom najviše se traže trgovac, komercijalist, konobar i medicinska sestra. Među zanatskim zanimanjima prednjače prodavač, konobar, vozač kamiona, varioc i kuhar. Ovi podaci su objavljeni od strane **Agencije za rad i zapošljavanje**. **B**

Digitalni potpis pokreće digitalizaciju mikrokreditnog sektora u BiH

U Sarajevu je održana radionica o sigurnom digitalnom potpisivanju u mikrokreditnom sektoru, koju je organizovalo Udruženje AMFI uz podršku IFC i SECO. Projekat jača kapacitete sektora u digitalnoj transformaciji i sajber sigurnosti. Elektronski potpisi se već koriste interno, ali cilj je njihova šira primjena sa klijentima, čime se podižu pravna sigurnost i efikasnost procesa. Radionica je obuhvatila evropske standarde *eIDAS* i *ISO/IEC 27001*, a učestvovali su stručnjaci iz **Agencije IDDEEA**, **IFC**-a i drugih. Analiza iz 2025. pokazuje da su potpisi u sektoru u porastu, ali primjena s klijentima nije još u

Mikrokreditne organizacije ulažu u sigurnost i efikasnost kroz širu primjenu kvalifikovanih elektronskih potpisa

potpunosti zaživjela. Mikropreduzeća sa do devet zaposlenih, koja čine preko 80 posto korisnika mikrokredita, ključni su nosioci ekonomskog rasta i zapošljavanja. Partneri **Halcom** i **CloudIT**

predstavili su tehnička rješenja za digitalni potpis i upravljanje identitetima. Sektor je spreman za novu digitalnu fazu, a nastavak saradnje sa **IFC**-om bit će ključan za siguran i održiv razvoj. **B**

Brending konferencija 13 okuplja svjetske lidere kreativne industrije

13. Branding konferencija, najznačajniji događaj iz oblasti brandinga u regiji, ove godine nosi program koji kombinuje vrhunske stručnjake, aktuelne teme i jedinstvenu produkciju. Inspirisana cirkusom kao metaforom savremenog svijeta, konferencija nudi uvide u najuspješnije globalne prakse iz kreativne industrije. Fokus je na konkretnim alatima i tehnikama za izgradnju brendova s globalnim potencijalom, uz snažan akce-

Brending konferencija održat će se 5. juna 2025. godine u dvorani Mirza Delibašić

nat na inovacije i društvenu odgovornost. Učesnici očekuju predavanja svjetski priznatih imena

iz industrije, među kojima su i lideri agencija **Dentsu Creative Italy** i **Mindscapes**. **B**

Addiko nudi zelene kredite do milion eura za mala i srednja preduzeća

Addiko Bank Sarajevo nudi Go Green kredite za mala i srednja preduzeća, u saradnji sa EBRD-om i EU.

Iznos kredita može biti do 1.000.000 eura, a moguće je ostvariti subvenciju EU do 15 posto iznosa. Program podržava ulaganja u zelene tehnologije i održive poslovne prakse. Među korisnicima su *Mega Trans d.o.o.* i *Lončarplast d.o.o.*, koji su investicije iskoristili za modernizaciju opreme i smanjenje emisija.

U oba slučaja, krediti su

Kreditni su dio programa koji Addiko provodi u saradnji s EBRD-om i Evropskom unijom.

omogućili značajna ekološka i ekonomska poboljšanja.

Addiko Bank ostaje po-

svećena podršci malim biznisima u tranziciji ka održivom poslovanju. **B**

106.951

poslovni račun bio je blokiran u maju 2025. u BiH

Više od polovine poslodavaca u BiH zabilježilo rast poslovanja u 2024. godini

Istraživanje Agencije za rad i zapošljavanje BiH na uzorku od 2.600 kompanija pokazalo je da je 55,7 posto poslodavaca u 2024. godini ostvarilo rast poslovanja i finansijske dobiti, dok je 9,9 posto imalo pad. Optimistična su i očekivanja za 2025., jer 72,7 posto privrednih subjekata očekuje dalji rast, a samo 3,8 posto smanjenje. Ipak, 45,7 posto poslodavaca imalo je poteškoće u pronalasku radnika, najviše za zanimanja poput prodavača, konobara, vozača kamiona i radnika sa nižim kvalifikacijama. Većina problema odnosi se na nedostatak kadra sa traženim znanjima, nezainteresiranost za posao i manjak iskustva. Poslodavci

55,7 posto poslodavaca je imalo rast obima poslovanja dok gotovo polovina ima problema sa pronalaskom radnika.

ističu da kandidati najviše pokazuju manjkavost u sposobnosti učenja (52,6 posto) i socijalnim kompetencijama. U 2025. planira se zapošljavanje novih radnika, posebno u građevinarstvu (61,6 posto) i industriji (59,6 posto). Najtraženija zanimanja su prodavač, konobar i vozač kamiona, s

prevladavajućim potrebama za KV i VKV radnicima (66,4 posto). Stereotipi i diskriminacija i dalje otežavaju zapošljavanje ranjivih grupa poput migranata, Roma i osoba s invaliditetom. Mladi bez radnog iskustva su u najboljoj poziciji s 65,9 posto poslodavaca spremnih za njihovo zapošljavanje. **B**

Tuzlanski kanton je za razvoj turističke infrastrukture u 2025. godini izdvojio 100.000 KM kroz budžetski transfer, usklađen sa ciljevima *Strategije razvoja turizma 2024–2029*. Ministar Almir Žilić najavljuje javni poziv za lokalne turističke zajednice i druge korisnike, uz obavezno sufinansiranje od 20 do 50 posto vlastitih sredstava. Ovo je peti takav poziv, s ciljem jačanja konkurentnosti i promocije turizma, uključujući promociju na tržištima EU, Turske i Bliskog Istoka. Pravo na sredstva imaju organizacije koje rade na razvoju turizma u Tuzlanskom kantonu, a projekti moraju biti realizovani lokalno. **B**

Od 13. juna počinju kazne za kršenje zabrane pušenja u FBiH. Kazne će izricati *Kantonalna uprava za inspekcijske poslove KS*, a iznose od 3.000 do 15.000 KM za pravna lica, do 3.000 KM za odgovorne osobe i do 1.500 KM za fizička lica. Objekti do 50 kvadratnih metara mogu biti ili pušački ili nepušački, dok veći objekti moraju imati posebno izolovane i ventilirane prostorije za pušenje. Cilj je zaštititi zdravlje građana i osigurati poštivanje zakona o kontroli duhana. **B**

Nagrada za biznis lide-re održivog razvoja u BiH za 2025. ušla je u za-vršnu fazu s 34 finalista iz ukupno 484 prijavljene kompanije. Finalisti su podijeljeni u dvije kategorije: „Ljudi“, koja nagrađuje kompanije posvećene jednakim prilikama i razvoju zaposlenika i „Resursi i okoliš“, koja prepoznaje ulaganja u zaštitu okoliša i zelene tehnologije. Većinu finalista čine mikro i male firme, dok su srednje i velike kompanije u manjem broju, a četiri kompanije su finalisti u obje kategorije. Svečana dodjela nagrada bit će održana 18. juna, uz podršku UNDP-a, UNICEF-a, UN Women i finansiranje Švedske. **B**

Bosna i Hercegovina i Albanija dogovorile su uzajamno priznavanje i zamjenu vozačkih dozvola, što je usvojeno na sjednici Vijeća ministara BiH. Sporazum omogućava državljanima BiH koji privremeno borave u Albaniji da zamijene svoje vozačke dozvole bez polaganja ispita, pod uslovom da ispune zakonske kriterije, uključujući starosnu dob i zdravstvenu sposobnost. Ovaj potez jača bilateralnu saradnju i olakšava mobilnost između dviju zemalja. Ugovor je usklađen s nacionalnim zakonodavstvima obje države. **B**

Social Media Summit okupio više od 500 stručnjaka i influensera iz regije

Četvrti *Social Media Summit* u Sarajevu okupio je više od 500 učesnika iz BiH, regiona i šire. Događaj je bio fokusiran na razmjenu ideja, nove trendove i umrežavanje u digitalnom marketingu. Nagrade za najbolje kampanje dodijeljene su u sedam kategorija – od integrisanih do rebranding kampanja. *Telemach* je osvojio nagradu za integrisanu kampanju godine, a *Argeta Junior* za inovativnu kampanju. *Cocta*, *Essence*, *dm*, *El Grito* i *Oaza* također su nagrađeni za istaknute kampanje. U BiH su nagrađeni in-

Nagrađene najbolje kampanje i influenseri iz BiH i regiona u sedam kategorija

fluenseri Josip Milanović, Ilda Humić, Sead Hrustanović, Adi Bebanić i Robert Dacešin. Na regionalnom nivou priznanja su dobili Maja Bučanin, Violeta Vukčević, Viktor Vla-

jić, Ivan Lončar i Ivana Paradžiković. Generalni pokrovitelj bio je *Telemach*, uz podršku brendova kao što su *dm*, *Argeta*, *Nivea* i drugi. **B**

Early Bird kotizacije za NetWork 13 već u prodaji

Early Bird kotizacije za *NetWork 13*, najznačajniju poslovno-tehnološku konferenciju u BiH i regiji, već su u prodaji. Konferencija se održava od 22. do 24. oktobra 2025. u *Grand Hotelu Neum*, u organizaciji agencije *Communis*. Program uključuje teme kao što su generativni AI, cyber sigurnost, FinTech, GreenTech, produktivnost i mentalno zdravlje u IT sektoru. Prijave za predavače bit će otvorene od 1. juna do 1. jula. **B**

NetWork 13 okuplja lidere industrije i nudi vrhunski sadržaj, produkciju i prilike za umrežavanje

Nove izmjene Zakona o doprinosima stupaju na snagu 1. jula

Federacija BiH je usvojila izmjene Zakona o doprinosima koje stupaju na snagu 1. jula 2025. godine. Zbirna stopa doprinosa na platu smanjuje se sa 41,5 posto na 36 posto, što je pad od 5,5 procentnih poena. Penzijsko i invalidsko osiguranje na teret poslodavca smanjeno je za 3,5 posto, dok je stopa doprinosa za zdravstveno osiguranje smanjena za dva posto. Novi zakon donosi i izmjene u obračunu doprinosa za radnike

Kamatne stope na kredite bilježile oscilacije

na nepuno radno vrijeme. Ove promjene predstavljaju prvi korak u setu fiskalnih mjera Vlade FBiH usmjerenih na poboljšanje poslovnog ambijenta i ra-

sterećenje privrede. Stopa doprinosa nije mijenjana od 2009. godine, što ovu reformu čini značajnim događajem za poslodavce i ekonomiju. **B**

Švedska uložila 3,2 miliona eura u jačanje poreskih uprava u BiH

Od 2021. do 2025. godine Švedska je putem razvojne agencije SIDA uložila 3,2 miliona eura u *Projekat* jačanja kapaciteta četiri poreske uprave u BiH. *Projekat* je obuhvatao *Poresku upravu Republike Srpske*, *Poreznu upravu Federacije BiH*, *Poresku upravu Brčko distrikta* i *Upravu za indirektno oporezivanje*. Fokus je bio na poboljšanju inspekcijanskog nadzora, međunarodne razmjene informacija, upravljanja rizicima i kvaliteta usluga poreskim obveznicima. Tokom 2024. realizovani su seminari, stručne misije i studijske posjete Švedskoj, sa naglaskom na komunikacijske strategije i samoprocjenu. *Projekat* je doprinio većoj saradnji uprava, razmjeni iskustava i implementaciji najboljih

Projekat jačanja kapaciteta četiri poreske uprave u BiH uspješno završen nakon četiri godine saradnje.

praksi. Glavni ciljevi ostaju modernizacija informacionih sistema, edukacija poreskih obveznika i jačanje profesionalnih capaci-

teta. Ovaj projekat je primjer uspješne međunarodne podrške i lokalnog angažmana u unapređenju javne uprave u BiH. **B**

872,2 miliona KM

iznosio je godišnji rast deviznih rezervi Centralne banke BiH

FBIH: Objavljeni programi podsticaja za turizam vrijedni četiri miliona KM

Vlada Federacije BiH donijela je dvije odluke o raspodjeli ukupno četiri miliona KM za razvoj turizma, sredstva utvrđena Budžetom za 2025. godinu. Prva odluka odnosi se na 2,5 miliona KM tekućih transfera raspoređenih kroz osam programa za različite nivoe vlasti i fondove. Druga odluka osigurava 1,5 miliona KM kapitalnih transfera za tri programa usmjerena na razvoj turizma. Dodjela sredstava bit će provedena kroz javne pozive koje će raspisati *Federalno ministarstvo okoliša i turizma*, a bit će

Sredstva će biti dodijeljena putem javnih poziva koje raspisuje Ministarstvo okoliša i turizma

dostupni široj javnosti putem službene web stranice. Za realizaciju programa zadužena su ministarstva okoliša, turizma i finansija, svako u okviru svojih nadležnosti. Ove mjere dio su strateškog plana

razvoja Federacije BiH za period 2021-2027. i *Strategije razvoja turizma 2022-2027*. Cilj je sufinansiranje razvojnih programa koji podstiču turistički sektor i doprinose ekonomskom rastu. **B**

Vlada Federacije BiH odobrila je 20 miliona KM *Union banci* za kreditnu liniju namijenjenu mladima za rješavanje stambenog pitanja. Kamatna stopa na ove kredite bit će fiksna i iznosi 2,99 posto, uz mogućnost dodatnog snižavanja kamate po rođenju djece. U 2024. godini odobreno je 233 kredita ukupne vrijednosti preko 41 milion KM, a prosječna starost korisnika bila je 30,8 godina. Ova mjera ima za cilj zadržavanje mladih u zemlji i podsticanje privrede kroz stano-gradnju. **B**

Haris Mujanović, CEO agencije *Via Media*, prvi je predstavnik BiH u žiriju najprestižnijeg svjetskog festivala kreativnosti *Cannes Lions*. Ovo priznanje potvrđuje da bh. kreativna scena postaje ravnopravan igrač na globalnom nivou. Mujanović je prepoznat kao lider iza nagrađivanih kampanja u regiji, a njegova agencija *Via Media* nosi titulu agencije godine *Golden Druma 2023*. On poručuje da je ovo priznanje za cijelu generaciju kreativaca s Balkana. *Festival* se održava od 16. do 20. juna 2025. **B**

Kompanija **Unis Ginex d.d. Goražde** potpisala je ugovore o sponzorstvu sa četiri državna sportska saveza: košarkaškim, odbojkaškim, rukometnim i savezom sjedeće odbojke. Sponzorstvo se odnosi na nastupe reprezentacija BiH na međunarodnim takmičenjima tokom 2025. godine, uključujući kvalifikacije i evropska prvenstva. Ovo je prvi put da **Unis Ginex** finansijski podržava reprezentativne selekcije, prelazeći dosadašnji fokus na lokalni sport. Potpisivanje ugovora organizirano je uz podršku **Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije**. **B**

Novi pravilnik **Federalnog ministarstva trgovine** ograničava prodaju hrane na benzinskim pumpama isključivo na tvornički zapakirane proizvode do jednog kilograma ili pet litara, spremne za konzumaciju. Sirove namirnice poput mesa, jaja i brašna više se ne smiju prodavati. Pravilnik precizira uslove za rad i drugih prodajnih objekata poput dragstora i suvenirnica te propisuje tehničke zahtjeve, uključujući obavezni WC, parking i utovarni prostor. Trgovine se klasifikuju po kvadraturi, a rok za usklađivanje je 17. oktobar 2025. **B**

40. međunarodni skup u Opatiji okupio više od 500 stručnjaka iz 20 zemalja

Od 7. do 9. maja 2025. u Opatiji je održan jubilarni 40. međunarodni znanstveno-stručni skup za plin, s više od 500 sudionika iz 20 zemalja. Organizatori su bili **Centar za plin Hrvatske** i **Hrvatska stručna udruga za plin**, članica **Međunarodne plinske unije**. Program je uključivao oko 60 predavanja i 40 izlagača koji su predstavili najnovija tehnološka rješenja. Fokus je bio na sigurnosti opskrbe, održivosti, ulozi prirodnog plina, vodiča i obnovljivih izvora u

Skup je potvrdio ključnu ulogu prirodnog plina u energetskej tranziciji i regionalnoj stabilnosti opskrbe

dekarbonizaciji te regulatornim okvirima poput **ETS2**. **Andrea Stegher** iz **IGU**-a istaknuo je važnost plina u održivom gospodarskom rastu, dok je **Marina Piškorianac** naglasila stabilnost hrvatskog tržišta zahvaljujući domaćoj proizvod-

nji i LNG terminalu. **Siemensov Anders Hellberg** predstavio je tehnologije za smanjenje CO₂ emisija kroz učinkovite plinske turbine. Skup je potvrdio Opatiju kao važno središte stručne razmjene znanja i poslovnog umrežavanja u energetici. **B**

Sparkasse Bank BiH obilježava veliki jubilej, 200 godina postojanja matične kuće **Steiermärkische Sparkasse**, i tim povodom organizuje svečani koncert kao poklon zajednici. Ova godišnjica naglašava dugu tradiciju, stabilnost i posvećenost vrijednostima poput so-

cijalne inkluzije i podrške lokalnom razvoju. **Sparkasse** je prisutna u BiH već 18 godina i kroz brojne projekte aktivno doprinosi jačanju zajednice. Gala koncert **Sarajevske filharmonije** je simbolično obilježavanje jubileja i izraz zahvalnosti građanima za povjerenje. **B**

FEAL otvorio prvu tvornicu u EU uloženo 32 miliona eura i otvoreno 100 radnih mjesta

FEAL je svečano otvorio novu tvornicu u Karlovcu, svoju prvu unutar Evropske unije, vrijednu 32 miliona eura. Tvornica se nalazi u Poslovnoj zoni Gornje Mekuše i prostire se na više od 17.000 kvadratnih metara, sa kapacitetom od 85.000 tona godišnje. Investicija otvara 100 novih radnih mjesta i uključuje moderne linije za prešanje, plastificiranje i obradu aluminija. U pogon su integrirani napredni sustavi za reciklažu voda, solarna elektra-na te tehnologije za ener-

Karlovac postaje novo središte aluminijске industrije regije s fokusom na održivu proizvodnju

getske učinkovitost sa ciljem smanjenja potrošnje za sedam posto do 2029. **FEAL** izvozi preko 80 posto proizvodnje na tržišta Njemačke, Austrije i Švi-

carske. Otvaranje pogona u Karlovcu označava širenje **FEAL Grupe** i jačanje veza između Hrvatske i BiH. **B**

UniCredit unaprijedio mobilno bankarstvo za osobe s oštećenjem vida

UniCredit Bank predstavila je novu verziju *m-ba* aplikacije s ciljem potpune pristupačnosti za osobe s oštećenjem vida. Aplikacija sada podržava *TalkBack* i *VoiceOver* naratorske sisteme na *Android* i *iOS* uređajima, omogućavajući glasovno navođenje kroz sve funkcije. Unaprijeđena je i vizualna dostupnost kroz bolje kontraste, uvećane ikonice i pregledniji raspored za lakšu navigaciju. Nova rješenja također olakšavaju korištenje i osobama sa smanjenom

Nova *m-ba* aplikacija sada potpuno podržava *TalkBack* i *VoiceOver* tehnologije za inkluzivno korisničko iskustvo

motorikom. Ova funkcionalna nadogradnja dio je šire strategije banke u oblasti inkluzivnog i održivog digitalnog bankarstva. UniCredit dodatno

nudi *Mastercard Touch* kartice s bočnim urezima za slijepa i slabovidna lica, izrađene od reciklirane plastike. **B**

Svjetska banka odobrila je zajam od 79,90 miliona i grant od 2,89 miliona eura za podršku energetske tranziciji u BiH. Projekat obuhvata prenamjenu rudničkog zemljišta u Banovićima, Zenici i Kreki te zatvaranje jama *Rudnika Zenica*. Planirana je i instalacija sistema obnovljive energije na zemljištima rudnika u Banovićima i Kreki.

Predviđene su mjere socijalne zaštite i obuke radnika za zapošljavanje u drugim sektorima. Projekat ima za cilj jačanje energetske sigurnosti i lokalnih ekonomija u regijama koje napuštaju uglj. **B**

256.754

putnika koristilo je aerodrome u BiH u aprilu 2025.

Deseto izdanje Ekonomskog foruma BiH naglasilo digitalizaciju i održivi razvoj

U Sarajevu je održan 10. *Ekonomski forum BiH* u organizaciji *Ekonomskog fakulteta UNSA*, posvećen temi održivog razvoja i digitalne transformacije. *Forum* je obuhvatio dva panela i radionicu, uz učešće predstavnika vlasti, akademije i poslovne zajednice. Prvi panel se bavio ulogom digitalizacije u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, dok je drugi panel istakao važnost IT vještina za konkurentnost. Poseban fokus stavljen je na ulogu kvalificiranog elektronskog potpi-

Digitalna transformacija više nije opcija, već motor promjena koji oblikuje budućnost Bosne i Hercegovine

sa u modernizaciji javne uprave i digitalnim servisima. Učesnici su se složili da digitalne vještine i međusektorska saradnja čine osnovu za konkurentnu BiH.

Zaključeno je da je digitalna transformacija ključ bržih, sigurnijih i efikasnijih javnih usluga te dugoročne održivosti Bosne i Hercegovine. **B**

Vlada Federacije BiH utvrdila je izmjene *Zakona o plaćama i naknadama sudija i tužilaca*, kojima se stručnim savjetnicima u *Vrhovnom sudu* i *Federalnom tužilaštvu* omogućuje usklađivanje plata sa rastom prosječne plaće. Ova promjena je odgovor na odluku *Ustavnog suda BiH* i primjenjivat će se od naredne godine, bez retroaktivnih obračuna. Također, zakon propisuje osnovnu mjesečnu platu za ove savjetnike, a njihov broj određuju nadležni sudski i tužilački organi uz saglasnost ministra pravde. **B**

ZAKON O FISKALIZACIJI ZAPEO VEĆ NA STARTU

Mada okarakterizirano kao ključni korak u fiskalnoj reformi, usvajanje federalnog zakona o fiskalizaciji finansijskih transakcija u ovom trenutku se čini kao maratonski proces koji ni slučajno ne može biti okončan u najavljenom roku. Zakon je tek krajem januara dogurao do forme nacрта, prolongirana javna rasprava okončana je 8. maja, a prava borba za njegovo konačno definiranje tek slijedi.

PIŠE Armin Zeba

Decenijama najavljivana fiskalna reforma, usmjerena na rasterećenje privrednika i poboljšanje socijalnog statusa radnika, u federalnom dijelu Bosne i Hercegovine konačno je izašla iz deklarativne faze usvajanjem izmjena i dopuna entitetskog *Zakona o doprinosima* kojima će od 1. ju-

la ove godine zbirna stopa doprinosa na plate biti smanjena sa 41,5 na 36 posto.

U nastavku započetog procesa, između ostalog, trebao bi biti donesen i zakon o fiskalizaciji finansijskih transakcija u Federaciji BiH, kojeg kreatori federalne ekonomske politike karakteriziraju kao

“ključni korak u fiskalnoj reformi”.

SPORNE DEFINICIJE

No, taj reformski zapeo je već u samom startu – *Nacrt zakona* parlamentarnu proceduru uspio je proći tek krajem januara, uslijed čega je i javna rasprava o njemu potrajala sve do 8.

maja, tako da je gotovo izvjesno da od usvajanja tog navodno krucijalnog zakonskog rješenja u ovoj godini nema ništa.

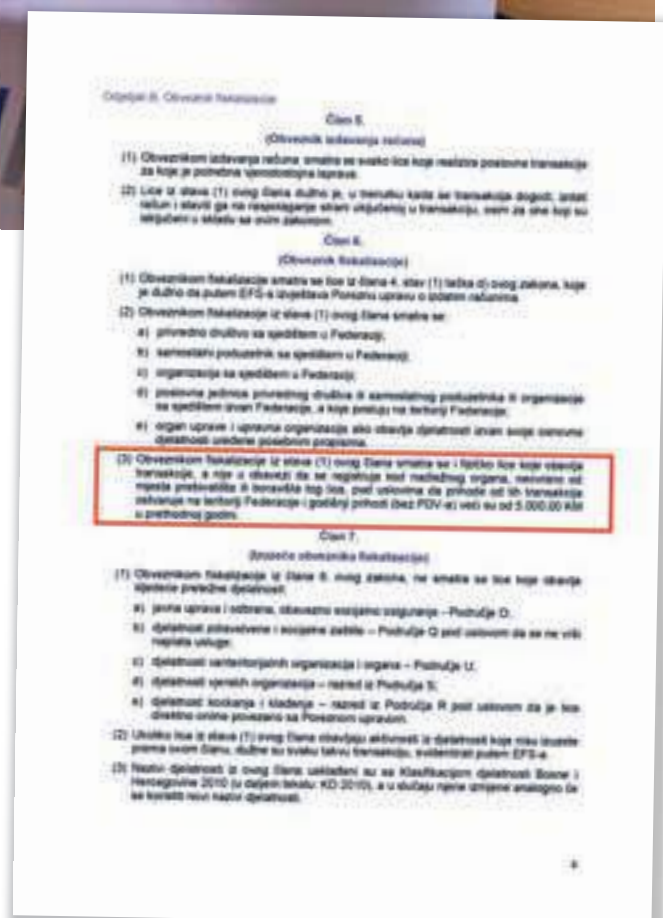
Nacrtom zakona čija je navedena svrha “sprečavanje utaje poreza kao rezultat neformalne ekonomije korištenjem tehnoloških sistema koji omogućavaju sigurne informacije u

NACRTOM ZAKONA MEĐU OBVEZNIKE FIKALIZACIJE UVRŠTENA SU I SVA FIZIČKA LICA KOJA OBAVLJAJU TRANSAKCIJE I PUTEM NJIH GODIŠNJE PRIHODUJU VIŠE OD 5.000 KM

realnom vremenu, za svaku transakciju“, uređuju se obaveza izdavanja računa, elektronski fiskalni sistemi koji se koriste za izdavanje računa, obaveze evidenciranja transakcija, sistem nadzora u oblasti fiskalizacije transakcija “i druga pitanja od značaja za fiskalizaciju na teritoriji Federacije BiH“. Obveznicima fiskalizacije smatraju se privredna društva, samostalni poduzetnici i organizacije sa sjedištem u FBiH te njihove poslovne jedinice sa drugim sjedištima koje posluju na federalnoj teritoriji, organi uprave i upravne organizacije ako obav-

ljaju djelatnosti izvan svoje osnovne, ali i fizička lica “koja obavljaju transakcije, a nisu u obavezi da se registruju kod nadležnog organa, neovisno o mjestu prebivališta ili boravišta, pod uslovima da prihode od tih transakcija ostvaruje na teritoriji Federacije i godišnji prihodi su bez PDV-a veći od 5.000 KM u prethodnoj godini“. Transakcije koje su predmet fiskalizacije, pak, uključuju prodaju proizvoda, robe, dobara, usluga, stvari ili prava, prijenos imovine pravnog lica, uz uslov da je ulazni PDV moguće u potpunosti ili djelimično od-

biti, prijenos i ustupanje autorskih prava, патената, licenci, zaštitnih znakova te drugih imovinskih prava, prijenos imovine, proizvoda ili usluge u vanposlovne svrhe na način ure-

đen propisima o PDV-u, transakcije izvršene putem samouslužnih automata, usluge u vidu svih poslova i radnji izvršenih u okviru obavljanja privredne djelatnosti, davanje poklona

ili nagrada i slično, isključujući besplatno davanje poslovnih uzoraka kupcima ili budućim kupcima u uobičajenim količinama za

tu namjenu (pod uslovom da ih ti kupci ili potencijalni kupci ne stave u prodaju), usluge izvršene u svoje ime a za račun drugog li-

ca, za koje se smatra da ih je lice istovremeno primilo i pružilo, razmjena usluga za druga dobra ili usluge, te "druge transakcije uređene podzakonskim aktima koje donosi federalni ministar finansija".

Upravo pobrojane definicije predstavljaju najveći kamen spoticanja u vezi sa novim pravilima igre na polju fiskalizacije, budući da iz njih proizilazi da će ubuduće fiskalni uređaj morati posjedovati i građani koji žele prodati svoj stari automobil za više od 5.000 KM, što je limit koji čak i laicima djeluje kao prenikak i neprimjeren vremenu galopirajuće inflacije u kojem je navedeni propisani iznos gotovo osam puta niži od godišnje vrijednosti sindikalne potrošačke korpe (3.168,90 KM mjesečno). Da li su takva takva tumačenja osnovana ili se radi o pogrešnom shvatanju pojedinih zakonskih odredbi, dilema je koju predlažaći *Nacrta* iz Federalnog ministarstva finansija, u skladu sa strateškim opredjeljenjem aktuelne *Vlade FBiH* (uz rijetke izuzetke poput *Ministarstva trgovine*)

da komunicira isključivo sa probranim "podobnim" medijima, ne žele komentirati, baš kao ni kritike na račun ponuđenog zakonskog rješenja iz redova freelancera i obrtnika, koji su najžešći protivnici novog koncepta fiskalizacije, a istovremeno možda i glavni uzrok rigidnosti spornih odredbi, budući da su prvi mahom izvan poreznog sistema, a drugi, unatoč značajnim olakšicama, "hronični" utajivači poreza.

Ništa pričljiviji od predstavnika vlasti nisu ni u *Obrtničkoj komori FBiH*, gdje su također na potpunu ignoranciju naišla pitanja našeg magazina u vezi sa konkretnim primjedbama i sugestijama obrtnika dostavljenim *Vladi* u okviru javne rasprave o *Nacrtu*, obimu porezne (ne)discipline u njihovoj djelatnosti te za njih najprihvatljivijem konceptu pozicioniranja u federalnom poreznom sistemu. Ono što je, pak, od ranije poznato, jeste da je *Obrtnička komora* još prije početka javne rasprave zvanično insistirala na dopuni *Nacrta* alinejom kojom se stari i tradicionalni obrti izuzimaju iz obveznika fiskalizacije.

"S ciljem zaštite starih i tradicionalnih obrta, kulturne baštine, radikalnog smanjivanja broja ovih obrta od koji su neki i pod *UNESCO*-vom zaštitom, kao i činjenica da su i u dosadašnjim zakonskim i podzakonskim aktima bili zaštićeni (paušalno oporezivanje, osnovica za obračun doprinosa 50 posto prosjeka plate i drugo). Ovim predloženim odredbama gotovo sigurno bi došlo do zatvaranja velikog broja starih i tradicionalnih obrta, koji su prepoznatljivi u svim sredinama diljem FBiH. Je li cilj da sačuvamo tradiciju

OBRNICI SMATRAJU DA JE ZAKONSKI PRAG OD 5.000 KM PRENIKAK I DA BI ON TREBAO BITI PODIGNUT MINIMALNO NA IZNOS UKUPNE GODIŠNJE PROSJEČNE PLATE U FBiH

Širi uticaj

"Portal *Freelancing.ba* nije udruženje građana i kao takav ne provodi nikakve organizovane akcije. Naš doprinos borbi protiv ovakvog definisanja pitanja fiskalizacije išao je na način da smo na portalu objavili jasna i detaljna uputstva namijenjena svim fizičkim licima, ne samo freelancerima, o tome kako mogu da daju primjedbe na *Nacrt* zakona i da se aktivno uključe u proces javne rasprave. U članku smo objasnili kako bi predložene iz-

mjene mogle da utiču na sve građane, a uz to smo pripremili i zvaničan obrazac sa već unesenim komentari- ma i primjedbama za koje smatramo da su od značaja. Građanima je preostalo samo da unesu svoje lične podatke i pošalju dokument na zvaničnu e-mail adresu nadležnog organa, a ostavljena im je mogućnost da dodaju i svoje komentare na sve što smo mi već naveli", pojašnjava Kaurin.

Obrtnici insistiraju na izuzeću tradicionalnih zanata

i identitet ili uništimo egzistencije uglavnom starijih obrtnika?

Također, smatramo da i fiskalizacija, prema *Nacrtu*, koja podrazumijeva svaku fizičku osobu koje obavlja bilo kakvu djelatnost (prodaju proizvoda, dobara ili usluga) bez obaveze registracije firme, morat će izdavati fiskalne račune ako im je ukupan prihod od tih transakcija u prethodnoj godini veći od 5.000 KM, što podrazumijeva i one koji su dosad bili izuzeti od fiskalizacije prilikom prodaje na pijacama ili sajmovima. Sada bi i oni morali imati fiskalnu kassu ili aplikaciju. Upozoravamo da bi nametanje ove obaveze mnogima bilo pogubno - stari zanati su niskoprofitabilni, jedva opstaju i ako im se uvede fiskalna kasa ili aplikacija, to bi za njih bilo pogubno. Stoga smatramo da je prag od 5.000 KM za fizičke osobe premalen i da bi on trebao iznositi minimalno iznos ukupne prosječne plaće u FBiH na godišnjem nivou“, navodi se u obrazloženju tog zahtjeva federalnih obrtnika.

S druge strane, Milica Kaurin, vlasnica i urednica portala *Freelancing.ba*, koji se nakon gašenja *Udruženje Freelance u BiH*, praktično jedini bavi problemima te kategorije bh. radnika, u izjavi za *Business Magazine* decidno poručuje da “mi ne želimo podizanje pragova, već tražimo da se fizička lica izuzmu iz fiskalizacije uopšteno, odnosno da se obriše Član 6, stav 3. *Nacrta*, koji uključuje fizička lica”.

Upitana za stav o argumentu predlagača *Nacrta* da je ova vrsta zakonske intervencije nužna da bi se smanjio obim utaje poreza u oblasti freelancinga, ona konstatira da se radi o preuveličavanju i neop-

Freelanceri su nepravedno opterećeni, smatra Kaurin

MI NE ŽELIMO PODIZANJE PRAGOVA, VEĆ TRAŽIMO DA SE FIZIČKA LICA IZUZMU IZ FISKALIZACIJE, ODNOSNO DA SE OBRIŠE ČLAN 6, STAV 3. NACRTA, KOJI UKLJUČUJE FIZIČKA LICA, PORUČUJU FREELANCERI

ravdanom stigmatiziranju freelancera.

“Mnogi već godinama uredno plaćaju poreze, bez ikakvih olakšica, iako donose svjež devizni priliv u zemlju i direktno doprinose ekonomiji.

Problem nije u freelancerima, već u zastarjelim propisima koji nepravedno terete freelancere – uključujući doprinose za zdravstveno osiguranje koje plaćamo, a nemamo pristup zdravstvenom sistemu.

Oni koji ne plaćaju pore-

ze, to često ne rade jer im se traži da dio svoje zarade poklone državi, što je teško nazvati pravednim.

Ako država zaista želi uređen sistem, rješenje nije dodatno opterećivanje odgovornih građana, već kreiranje fer i funkcionalnog modela koji prepoznaje i podržava savremene oblike rada“, rezimira Kaurin, koja ima vrlo preciznu viziju najprikladnijeg načina za zakonsko definiranje pozicije freelancera u domaćem poreznom sistemu.

POSEBAN MODEL

“Prema mom mišljenju, za zakonodavce u BiH najbolji pristup bi bio kreiranje posebnog poreskog modela za freelancere – fleksibilnog, pravednog i digitalno orijentisanog. Takav model bi prepoznao specifičnosti freelancinga kao načina rada koji nije ni klasično zaposlenje, ni privredno društvo. Prije ili kasnije, država će morati da napravi neke promjene, jer freelancing tržište ima veliki trend rasta, kako u svijetu, tako i u BiH. Ključni elementi bi trebalo da budu jednostavan sistem registracije i prijave prihoda (dostupan online, bez komplikovane birokratije), niska, fiksna ili progresivna poreska stopa u skladu s visinom prihoda (kako bi sistem bio inkluzivan i održiv), dobrovoljno uključivanje u sistem socijalnih doprinosa (uz mogućnost da freelanceri biraju da li žele zdravstveno i penzijsko osiguranje, ali i da za to dobiju fiktivnu uslugu), jasan pravni status freelancera (koji jasno definiše obaveze i omogućava pristup pravima) te podsticaji i olakšice (za one koji zarađuju devizni prihod i time direktno doprinose ekonomiji BiH).

BiH ne mora da izmišlja potpuno novi sistem – može prilagoditi rješenja iz zemalja poput Srbije, koje su već napravile korake ka regulisanju freelance rada kroz posebne modele. Ni u Srbiji sistem nije savršen, ali je napravljen u dijalogu sa zajednicom freelancera.

Ključno je da se freelanceri ne tretiraju kao poreski prekršioci, već kao dio savremene ekonomije koji treba podržati, a ne obeshrabriti“, zaključuje Kaurin. **B**

OD FIRME U KRIZI DO 7 MILIONA KM DOBITI U PRVOM KVARTALU

Kako je nova *Uprava Energoinvesta* vratila povjerenje tržišta i povećala vrijednost dionica kompanije za 500 posto saznajemo u ekskluzivnom intervjuu sa Mirzom Ustamujićem, direktorom *Energoinvest d.d. Sarajevo*.

RAZGOVARAO Armin Zeba

Nakon višedecenijskog tavorenja i borbe za goli opstanak, sarajevski *Energoinvest*, nekadašnja perjanica bosanskohercegovačke, ali i ekonomije bivše Jugoslavije, “preko noći” se podigao iz pepela i zakoračio stazama stare slave. Kako je nova *Uprava* za samo nekoliko mjeseci obnovila pokidane poslovne veze i ponovo dospjela u žižu interesovanja investitora, izronivši s ruba likvidnosti do kvartalne dobiti od sedam miliona KM, uz jačanje vrijednosti dionica kompanije za čak 500 posto, u ekskluzivnom intervjuu za *Business Magazine* otkriva Mirza Ustamujić, direktor *Energoinvesta*.

BM: Od Vašeg dolaska na direktorsku funkciju, o *Energoinvestu* se više ne govori kao o “bivšem gigantu”, već kao o svjetski prepoznatljivom brendu koji može i treba biti jedan od nosilaca ekonomskog razvoja BiH – kakve promjene u poslovnoj filozofiji i praksi kompanije su dovele do tako drastičnog zaokreta percepcije?

USTAMUJIĆ: Izuzetno je važno imati jasnu, realnu i ostvarivu viziju koju zaposlenici, kao temelj svake uspješne organizacije, razumiju i prihvataju. Paralelno s tim, gradimo novu organizacijsku kulturu, koja odbacuje pasivne stavove poput “ne mogu” i “neću” – umjesto toga promo-

VRATILI SMO SE ZA PREGOVARAČKE STOLOVE, S NAMA PONOVO RADE VELIKE I PRIZNATE MEĐUNARODNE KOMPA NIJE, A UNUTAR FIRME VLADA NOVA ENERGIJA – ENTUZIJAZAM KOJI PRIVLAČI I NOVE STRUČNJAKE

više proaktivnost, odgovornost i zajednički cilj. Danas se oslanjamo na sinergiju mladih kadrova, iskusnih kolega i menadžmenta koji vjeruje u transformaciju. Vratili smo se za pregovaračke stolove, s nama ponovo rade velike i priznate međunarodne kompanije, a unutar firme vlada nova energija – entuzijazam koji privlači i nove stručnjake.

Iskustvo koje sam stekao u međunarodnim korporacijama, kao i ono mojih prvih saradnika, dragocjeno je u izgradnji nove poslovne filozofije. Uvjeran sam da imamo znanje, kapacitete i pravo da s ponosom nosimo ime jednog od najvažnijih industrijskih brendova s ovih prostora. Upravo to samopouzdanje i spremnost da razmišljamo “izvan okvira” podstiču sve u kompaniji da izlaze iz zone komfora, jer samo tako možemo rasti i napredovati. Jedan od najvećih izazova s kojima se suočavamo je starosna struktura upo-

slenika i potreba za efikasnim transferom znanja. No, upravo u tom izazovu vidimo i priliku za organizaciono osnaživanje i dugoročnu održivost.

BM: O povratku povjerenja u *Energoinvest* govore i podaci sa *Sarajevske berze*, prema kojima se vrijednost njegovih dionica još od februara kontinuirano uvećava – šta su glavni generatori tog naglog povećanja interesa za dionice *Energoinvesta* i kakva je struktura investitora (ima li naznaka interesa potencijalnih strateških partnera iz inostranstva)?

USTAMUJIĆ: Već danas vrijednost dionica *Energoinvesta* bilježi rast od gotovo 500 posto u odnosu na period mog imenovanja, a povjerenje koje mi je ukazala *Vlada Federacije BiH* shvatam kao veliku čast, ali i obavezu. Ovaj rast nije slučajna, iza njega stoje konkretni rezultati i jasni planovi. Usvojili smo *Plan poslovanja za 2025. godinu* koji predviđa bruto dobit od osam miliona KM, što uključuje i dobit po upsleniku od oko 30.000 KM

bruto. Istovremeno, nastavljamo s investicijama u razvoj proizvoda, modernizaciju proizvodnje i povećanje broja zaposlenih za 30 posto.

Naglasio bih i mjere koje smo već realizovali u korist zaposlenih – prosječno povećanje svih plata od 23 posto, isplatu jednokratne pomoći od 2.500 KM, nabavku nove opreme za rad, kao i unapređenje sistema isplate plata, koje se sada redovno vrši najkasnije do 10. u mjesecu. Također, veoma je značajna i otvorena, kvalitetna saradnja sa Sindikatom. Naša filozofija je jasna i jednostavna – zadovoljan radnik je temelj zadovoljnog klijenta.

U junu prošle godine tržišna kapitalizacija *Energoinvesta* iznosila je oko 11,5 miliona KM. Početkom februara ove godine bila je 19,5 miliona KM, a danas iznosi gotovo 53 miliona KM. Dakle, vrijednost kompanije je u manje od godinu dana porasla skoro pet puta. To je jasna potvrda da se tržište vraća *Energoinvestu* s razlogom i vjerom u njegov potencijal. Vjerujem da smo trenutno jedna od najbrže rastućih kompanija u Bosni i Hercegovini, a to prepoznaju i naši regionalni i međunarodni partneri. Imamo stalne i konkretne signale interesa potencijalnih strateških partnera iz inozem-

**PLAN POSLOVANJA ZA 2025. PREDVIĐA
BRUTO DOBIT OD OSAM MILIONA KM,
A ISTOVREMENO NASTAVLJAMO S
INVESTICIJAMA U RAZVOJ PROIZVODA,
MODERNIZACIJU PROIZVODNJE I POVEĆANJE
BROJA ZAPOSLENIH ZA 30 POSTO**

POKRENULI SMO INDUSTRIJSKU PROIZVODNJU DISTRIBUTIVNIH TRANSFORMATORA, ŠTO PREDSTAVLJA HISTORIJSKU PREKRETNICU ZA ENERGOINVEST I DODATNO GA UČVRŠĆUJE NA POZICIJI LIDERA U ENERGETSKOM SEKTORU

Nova gasna strategija

BM: *Energoinvest* je u javnosti prepoznat i kao uvoznik ruskog gasa, čija je nabavka je prethodnih godina bila opterećena političkim pritiscima, ucjenama i nesigurnošću isporuka usljed rata u Ukrajini – kako danas ocjenjujete stabilnost i sigurnost snabdijevanja gasom, koji su trenutno ključni izazovi i faktori koji utiču na cijene te da li se može reći da je, uprkos svemu, prethodna godina bila stabilnija za krajnje potrošače u BiH?

USTAMUJIĆ: Uvoz prirodnog gasa bio je jedan od najvećih izazova s kojima smo se suočili, posebno s obzirom na to da gasom snabdijevamo značajan dio industrije i veliki broj domaćinstava. Nedostatak ovog energenta može izazvati ozbiljne poremećaje u energetskom sektoru i privredi Bosne i Hercegovine. Na osnovu temeljne analize, odlučili smo da značajno promijenimo pristup poslovanju i definišemo novu strategiju u dva ključna pravca. Prvi se odnosio na redefinisane odnose s našim partnerima. Otvoreno smo ukazali na određena neslaganja, insistirali na unapređenju saradnje i korekciji neprihvatljivih praksi iz prethodnog perioda. Jasno smo stavili do zna-

nja da nismo spremni prihvatiti ultimatum, ucjene, niti komunikaciju zasnovanu na poziciji sile.

Drugi pravac odnosio se na promjenu poslovne filozofije i pristupa prema dobavljačima. Uprkos izazovima, uspjeli smo obezbijediti kontinuitet u snabdijevanju gasom, a jednako važno – postigli smo i smanjenje nabavne cijene, što se direktno odrazilo na niže cijene za krajnje korisnike.

Ovakvim pristupom, nakon godina u kojima smo trpjeli nepovoljne uslove, plaćali više od tržišnih cijena i pristajali na poslovne modele koji nisu bili u skladu sa standardima profesionalnog poslovanja, konačno smo uspjeli da iniciramo promjene. Iako je druga strana u početku teško prihvatila novi pristup, nakon niza razgovora i pokrenutih pravnih postupaka došlo je do konkretnih pomaka. Danas smo vrlo blizu da obezbijediti i povrat sredstava koja su prethodno bila preplaćena, čime ćemo dodatno ojačati poziciju *Energoinvesta* i osigurati veću stabilnost za naše korisnike.

stva i pažljivo analiziramo sve opcije koje bi mogle dodatno ojačati našu tržišnu poziciju.

Jednom sam rekao da je najbolje da rezultati govore umjesto nas – i neka tako ostane. Make us proud! *Energoinvest* nije obična firma – on je simbol industrijske snage i nacionalnog ponosa.

BM: Kada već govorimo o rezultatima i ambicioznom *Planu za 2025. godinu*, možete li nam otkriti kako danas stoje stvari s njegovom realizacijom – kakvi su poslovni pokazatelji nakon prvog kvartala, odnosno prva četiri mjeseca ove godine?

USTAMUJIĆ: Posljednjih šest mjeseci 2024. godine imali smo izuzetno ambiciozne ciljeve usmjerene na temeljitu restrukturu poslovnih procesa, koji su do tada generisali dodatne troškove i opterećenja. Kao rezultat tih napora, prvi put nakon dugo vremena potraživanja od kupaca premašila su obaveze prema dobavljačima, koeficijent likvidnosti povećali smo za 60 posto, a bruto profitna marža je porasla za impresivnih 50 posto. Istovremeno, ukupne rashode smo smanjili za 20 posto.

Ove promjene jasno su vidljive u našim finansijskim izvještajima i potvrđuju da precizno znamo kuda želimo ići.

Zahvaljujem se *Nadzornom odboru* na povjerenju i jedinstvenoj podršci našem ambicioznom *Planu poslovanja za 2025. godinu*, koji je prepoznat kao ključni korak u daljem rastu.

Naša radna filozofija zasniiva se na efikasnosti i profitabilnosti. Za ilustraciju, operativna profitna marža u 2023. godini iznosila je 0,40 posto, u 2024. je porasla na 1,03 posto,

dok je za 2025. planiran rast na 4,4 posto.

U okviru *Plana za 2025. godinu*, predviđena je bruto dobit od osam miliona KM, značajne investicije u industrijsku proizvodnju i razvoj proizvoda, kao i povećanje broja zaposlenih za 30 posto. Paralelno radimo na stvaranju boljeg poslovnog ambijenta. Dio ove strategije obuhvata i ulaganja u sponzorstva i marketing, kroz koja želimo podržati reprezentacije, sport, kulturu i prisustvo na najvažnijim svjetskim sajmovima. Želimo biti društveno odgovorna kompanija i to nam je veoma važno. Sve to radimo s ciljem povratka i promocije brenda *Energoinvest* i vrijednosti koje su ga nekada krasile.

I pored svih ovih ulaganja, planirana bruto dobit je na visokom nivou od osam miliona KM.

Naš pristup je višesmjern, ambiciozan i zahtijeva ogromnu energiju i posvećenost, ali već donosi konkretne rezultate. Najveći izazov je prilagoditi postojeći sistem na efikasniji, procesno orijentiran rad, a najbolji saveznik u tome su nam upravo rezultati.

Što se tiče aktuelnog stanja, uveli smo kontinuirani proces analize, izvještavanja i praćenja realizacije *Plana poslovanja*, što nam omogućava pravovremeno donošenje odluka. Tako je u prvom kvartalu 2025. godine planirana bruto dobit iznosila oko 4,3 miliona KM, dok je ostvarena dostigla čak sedam miliona KM.

Vjerujem da smo na pravom putu i da je *Energoinvest* već danas, s punim razlogom, jedna od top tema u poslovnom svijetu Bosne i Hercegovine i regije. Izuzetno sam ponosan na svoje kolege koji svakodnevno doprinose ostvare-

nju ove vizije i uspješno je prate.

BM: U posljednje vrijeme evidentan je povratak *Energoinvesta* na afrička i druga tržišta na kojima je decenijama bio dominantan, ali je s njih potisnut uslijed geopolitičkih turbulencija zahvaljujući kojima su primat preuzele zapadne multinacionalne korporacije – šta biste u tom kontekstu istaknuli kao najznačajnije iskorake kompanije?

USTAMUJIĆ: Moram naglasiti da je *Energoinvest* prisutan na ovim tržištima veoma dugo, te da brend i reputacija kompanije i dalje imaju veliku vrijednost. Ipak, iskreno treba reći da je na pojedinim tržištima kredibilitet bio narušen, a projekti vođeni tokom dužeg vremenskog perioda, zajedno sa neriješenim pitanjima, prouzrokovali su značajne finansijske gubitke i dodatne troškove za kompaniju. Prioritet novog rukovodstva bio je napraviti detaljnu analizu stanja i sistematski rješavati te probleme.

Mudri lideri upravo ovakve izazove koriste kao priliku da otvore vrata novim saradnjama i projektima, gradeći povjerenje i sigurnost kroz promišljene poteze, te istovremeno jačajući podršku lokalnim predstavništvima. Kao primjer uspješnog pristupa navest ću Alžir, gdje smo, uz podršku federalnog ministra energetike, rudarstva i industrije Vedrana Lakića, održali niz sastanaka na najvišem nivou. O rezultatima ove posjete tek će se čuti, ali već sada mogu potvrditi da smo uspjeli zatvoriti neka važna otvorena pitanja

Važno imati jasnu i ostvarivu viziju, potcrtava Ustamujić

**OGROMNO JE KADA PREUZIMATE
KOMPANIJU ZA KOJU VAS I VAŠI NAJBЛИŽI
PRIJATELJI PITAJU: “DA LI JOŠ UVIJEK
POSTOJI?“, A ONDA POSTANETE JEDNO
OD NAJVEĆIH IZNENAĐENJA**

koja su dugo opterećavala naše poslovanje, te dogovoriti nove projekte za *Energoinvest* u Alžiru.

BM: U kontekstu prethodnog pitanja, u kojoj mjeri je uopće moguće dostići nekadašnje pozicije na tim tržištima i koliko ste s tim u vezi zadovoljni podrškom države putem ekonomske diplomatije, koja je decenijama bila praktično zamrla? S druge strane, koja alternativna tržišta su u fokusu *Energoinvesta*?

USTAMUJIĆ: Vaša konstatacija je potpuno tačna. *Energoinvest* je pretrpio velike udarce tokom 90-ih godina, kao i poslije kroz niz privatizacija, prodava-

ju imovine i loše upravljanje, a najteži udarac predstavljao je odlazak velikog broja kvalitetnih inženjera i stručnjaka koji su tada bili nosioci rasta i razvoja kompanije. Ipak, naslijeđe i brend *Energoinvesta* na nekim tržištima i dalje ima značajnu težinu, što se najbolje vidi na primjeru spomenutog Alžira, gdje postoji jasna spremnost državnih i lokalnih vlasti za saradnjom.

Ovo su prilike koje, uz podršku Vlade Federacije BiH i resornog ministarstva, moramo iskoristiti kako bismo održali povjerenje i ugled brenda. Bez ta-

kve snažne podrške, kao što je to nekada bilo u slučaju kada je kompaniju vodio inženjer Emerik Blum, danas je gotovo nemoguće uspješno poslovati na međunarodnom nivou. Ohra-bruje me činjenica da postoji jasna sinergija među svim uključenim stranama.

Sada nemamo vremena za čekanje i moraju se brzo donositi strateške odluke koje obuhvataju i interne i eksterne procese. Interno, fokus je na konsolidaciji poslovanja, unapređenju upravljanja procesima i imovinom, zapošljavanju kvalitetnih kadrova i prenosu znanja, kao i pokretanju novih divizija koje će nadopunjavati postojeće komplementarne poslovne djelatnosti. Cilj je podići efikasnost i spremnost kompanije za buduće izazove.

Eksterno, prioritet je uspostavljanje strateških par-

Tržišna kapitalizacija *Energoinvesta* danas iznosi
53 miliona KM

U okviru Plana za 2025. godinu, predviđeno je
povećanje broja zaposlenih za **30%**

tnerstava, jačanje pozicije na domaćim i inostranim tržištima, revitalizacija brenda kroz visokokvalitetne proizvode, kao i završetak projekata koji dugo čekaju na realizaciju, a opterećuju poslovanje. Upravo te aktivnosti će omogućiti brži izlazak na tržište, povećanje novčanih tokova, ali i razvoj vlastitih kadrova i proizvodnje – ono što je nekada bio jedan od zaštitnih znakova *Energoinvesta*.

Ovaj pristup nam otvara vrata ne samo na tržištima

na kojima smo tradicionalno prisutni, već i na novim, poput Srbije, Ujedinjenog Kraljevstva i Belgije, a trenutno pregovaramo i o dva projekta u Njemačkoj. Moramo iskoristiti sve prijatelje i partnere koji dijele vrijednosti *Energoinvesta*, kako bismo snažno krenuli naprijed. Nije lako, ali rezultati koje postižemo jasno pokazuju da je ovaj pristup ispravan.

Uvjeran sam da uz ovakav način upravljanja *Energoinvest* ima realnu šansu da se pozicionira kao jedan

od nosilaca privrednog razvoja Bosne i Hercegovine u budućnosti. Zato svoj posao doživljam kao misiju i zaista uživam u tome što pokazujemo da mladi ljudi, školovani ovdje, uz adekvatnu podršku mogu ostvariti vrhunske rezultate i graditi budućnost u svojoj domovini.

BM: U svojim ranijim medijskim istupima kao *Energoinvest* cilj ste naveli ponovno preuzimanje liderske pozicije u energetske sektoru BiH – kakav je redoslijed koraka na putu ka realizaciji tog cilja i u kojem

vremenskom roku bi on trebao biti ostvaren?

USTAMUJIĆ: Prvi i osnovni korak jeste značajno povećanje prihoda i poslovanja u segmentu *Energoinženjeringa*, ne samo kvantitativno, već i kvalitativno. Kao što sam već isticao, *Plan za 2025. godinu* je ambiciozan i u posljednjih nekoliko mjeseci već smo uspješno završili nekoliko projekata u BiH, čime smo poslali jasnu poruku da smo sposobni pravovremeno i efikasno odgovoriti na vrlo složene zahtjeve tržišta.

Kada sam preuzeo ovu funkciju, ukupni prihodi *Energoinženjeringa* su bili na vrlo niskom nivou, uz tendenciju pada u posljednjih nekoliko godina, bez ijednog aktivnog projekta u pripremi ili apliciranju, a odnosi sa partnerima bili su veoma zapušteni. To je zahtijevalo radikalnu promjenu pristupa i smatram da smo na dobrom putu, jer već imamo vidljive pozitivne rezultate.

Za 2025. godinu posebno je važno da, pored kontinuiranih poslova u oblasti *Energoinženjeringa*, značajno radimo na razvoju vlastite proizvodnje. Već smo, u saradnji sa turskim partnerom, pokrenuli proizvodnju distributivnih transformatora pod brendom *Energoinvest*. Takođe, prvi put sarađujemo sa njemačkim i britanskim partnerima na aktivnijem pristupu kao EPC (*Engineering, Procurement, Construction* - inženjering, nabavka, građevinarstvo, op. a.) kompanija u sektoru zelene energije, fokusirajući se na tržišta Evropske unije, Afrike i Bliskog istoka. Kada je riječ o Bosni i Hercegovini, uzimamo veoma aktivno učešće u pripremi ključnih energetskih strategija i projekata

Društvena odgovornost

BM: Nakon popriličnog zatišja, *Energoinvest* je "oživio" i svoje društveno odgovorno poslovanje – kakvo mjesto ono zauzima u Vašoj poslovnoj filozofiji i u kojem smjeru će se širiti ta vrsta djelovanja kompanije, koje je za sada najjače odjeknulo uspostavom saradnje sa *Košarkaškim savezom BiH*?

USTAMUJIĆ: Energetske kompanije, kao ključni akteri u nacionalnoj privredi, imaju odgovornost da kroz društveno odgovorno poslovanje doprinesu razvoju zajednice – ne samo kroz ekološku održivost i sigurnost snabdijevanja, već i kroz podršku kulturi, sportu i osjetljivim društvenim grupama.

Energoinvest je svjestan svoje uloge u društvu i upravo zato, nakon niza godina i zahvaljujući pozitivnom poslovanju, želimo da nastavimo aktivno ulagati u projekte koji imaju širi društveni značaj. Kroz podršku kulturnim manifestacijama, sportskim programima i razvoju infrastrukture za mlade, doprinosimo stvaranju zdravijeg

i snažnijeg društvenog tkiva. Poseban fokus damo i podršci osobama s invaliditetom, socijalno ugroženima i djeci bez roditeljskog staranja, jer vjerujemo da istinski napredak ne postoji bez solidarnosti i društvene pravednosti.

U tom kontekstu, posebno mjesto zauzima saradnja i sponzorstvo sa košarkaškim i rukometnim savezima Bosne i Hercegovine ili recimo potpisana saradnja sa *Olimpijskim komitetom BiH*, koje za *Energoinvest* predstavlja više od obične komercijalne podrške. Košarkaška i rukometna reprezentacija su simbol zajedništva, upornosti i uspjeha koji inspiriše cijelu naciju. Naša podrška ovim timovima nije samo investicija u sport, već i u vrijednosti koje dijelimo: timski rad, posvećenost, borbeni duh i nacionalni ponos.

Smatramo da je ulaganje u sport i sportiste jedan od najefikasnijih načina da se mladima pruže pozitivni uzori, promovi-

še zdrav stil života i doprinese međunarodnoj afirmaciji Bosne i Hercegovine. U tom duhu, *Energoinvest* će i u budućnosti ostati posvećen društveno odgovornom poslovanju, jer se uspjeh kompanije ne mjeri samo poslovnim rezultatima, već i tragom koji ostavlja u društvu.

Vjerujem da ćemo u narednom periodu potpisati još neke ugovore i moram priznati da nam je velika želja da potpišemo jedan takav sa *KK Bosna*. Upravo na dan Grada Sarajeva napisao sam tekst o povezanosti *Energoinvesta* i *KK Bosna*, koji dijele istu sudbinu – da su otpisani, gledani sa nepovjerenjem, ali čiji je povratak nužan da bi Sarajevo ponovo zasjalo. Jer, nije bila tek puka slučajnost da *KK Bosna* postane prvak Evrope, već ambiciozan projekat i uvod da Sarajevo dobije *Olimpijadu*. S druge strane, *Energoinvest* je tada imao i ispunio zadatak da ti snovi postanu stvarnost.

Naša filozofija zasniva se na efikasnosti i profitabilnosti, ističe Ustamujić

koji su od vitalnog značaja za energetske sigurnost zemlje. U tom smislu pružamo snažnu podršku *Vladi FBiH* i resornom *Ministarstvu energije, rudarstva i industrije*.

Ovaj rezultat nije slučaj – on je plod jasno definisane strategije i vizije, uz prepoznatu društvenu odgovornost i kontinuiranu podršku razvoju društva kroz znanje, industriju, kulturu i sport. Upravo to nas čini liderima u sektoru i osigurava da *Energoinvest* ostane ključni stub razvoja energetske industrije u Bosni i Hercegovini.

BM: Kakvu ulogu u tom planu ima pokretanje proizvodnje transformatora pod brendom *Energoinvest*? Koliki je interes domaćeg i međunarodnog tržišta za kupovinu tih transformatora?

USTAMUJIĆ: Kao što sam ranije istakao, nismo samo otvorili novo poglavlje u razvoju bosanskohercegovačke privrede, već smo u martu zvanično pokrenuli industrijsku proizvodnju distributivnih transformatora, što predstavlja historijsku prekretnicu za *Ener-*

KRAJEM MARTA TEKUĆE GODINE, KOMPANIJE ENERGOINVEST I ARES TRAFOTEKMANLARI POTPISALE SU U VISOKOM UGOVOR O STRATEŠKOM PARTNERSTVU, KOJIM JE ZVANIČNO POKRENUTA PROIZVODNJA TRANSFORMATORA POD BRENDOM ENERGOINVESTA U BiH

goinvest i dodatno ga učvršćuje na poziciji lidera u energetskom sektoru. Ovaj trenutak jasno pokazuje da *Energoinvest* trasi put ka budućnosti, da se vraćamo na velika tržišta, osvajamo nova i gradimo temelje za dugoročnu ekspanziju. Već smo ostvarili prve isporuke u tri zemlje i na tri nova tržišta na kojima do sada nismo bili prisutni, što potvrđuje veliki interes za naše proizvode. Za nas je ova proizvodnja simbol patriotizma, zajedničkog rada i vjere u domaće znanje. Kada vjerujemo u sebe, nema granica. Kroz saradnju sa našim turskim partnerom, kompanijom *Ares*, ostvarili smo značajan napre-

dak, od same proizvodnje i razvoja proizvoda, preko pripreme studije izvodljivosti za otvaranje fabrike energetskih transformatora, do edukacije i usvajanja *know-how* procesa naših kadrova.

Važnost ovog dogovora dodatno potvrđuje podatak da je potražnja za ovom vrstom proizvoda izrazito velika i očekuje se da će se utrostručiti u narednih pet godina.

Koliki je interes najbolje ilustruje činjenica da smo, nakon nešto više od mjesec dana proizvodnje, već isporučili transformatore u tri zemlje, trenutno učestvujemo na tenderima u dodatne dvije, a pripremamo se i za prodaju u Nje-

mačkoj i Hrvatskoj. Također, zbog dugih rokova isporuke u industriji, posjedovanje vlastite proizvodnje i uspostavljanje novih odnosa u segmentu energetskih transformatora omogućava *Energoinvestu* da bude znatno konkurentniji, kako po cijeni, tako i po brzini isporuke, što postaje sve važniji faktor na tržištu.

BM: S obzirom na skepsu iz određenih stručnih krugova prema tom poslovnom poduhvatu kompanije, možete li nam detaljnije pojasniti koncept proizvodnje i prodaje *Energoinvestovih* transformatora?

USTAMUJIĆ: Krajem marta tekuće godine, kompanije *Energoinvest* i *Ares Trafotekmanlari* potpisale su u Visokom ugovor o strateškom partnerstvu, kojim je zvanično pokrenuta proizvodnja transformatora pod brendom *Energoinvesta* u Bosni i Hercegovini. Tom prilikom, prisutni gosti i predstavnici medija imali su priliku obići proizvodne pogone i svjedočiti zvaničnom početku rada nove fabrike u Visokom.

Važno je istaći da potpisanim ugovorom nije ograničena proizvodnja isključivo na transformatore, već se otvara prostor za korištenje svih kapaciteta kompanije *Ares* i za razvoj drugih komponenti. Cilj je razvoj proizvodnje različitih komponenti pod brendom *Energoinvest*, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u Turskoj, te značajno jačanje prisustva na tržištima Evrope, Afrike i Bliskog Istoka.

Partnerske fabrike u Turskoj već duže vrijeme posluju, imaju veće kapacitete i širu paletu proizvoda, što nam osigurava konkurentsku prednost u pogledu obima i brzine isporuke. Ova saradnja omogu-

čava ne samo veću fleksibilnost i raznovrsniju ponudu, već i ostvarenje dodatnih prihoda od svake proizvedene komponente. Cilj nam je da ovom strateškom saradnjom ubrzamo povratak *Energoinvesta* na tržište, povećamo prihode i dodatno osnažimo kompaniju.

Na taj način stvaramo osnovu za buduće investicije i razvoj novih proizvodnih kapaciteta, jer kao što sam pomenuo ranije, saradnja će se odvijati u dva pravca. Prvi pravac ima dvije faze, gdje se u prvoj predviđa osnaživanje i stavljanje trenutnih kapaciteta u Visokom za proizvodnju distributivnih transformatora, odnosno u drugoj fazi osnivanje zajedničke kompanije i otvaranje nove fabrike u Sarajevu za proizvodnju transformatora većih snaga, a ponavljam, posebno imajući u vidu kontinuirani rast potražnje.

Sve ove aktivnosti dio su ambiciozne strategije *Energoinvesta* i radujemo se saradnji sa svim partnerima i pojedincima koji žele doprinijeti našem zajedničkom cilju – snažnom povratku *Energoinvesta* na domaće i međunarodno tržište. Ovo su procesi koji zahtijevaju vrijeme i ljude, transfer znanja, ali radimo na tome aktivno i imamo napredak i rezultate.

BM: Prema raspoloživim informacijama, do kraja godine trebala bi biti potpisana i dva poslovna ugovora mjerljiva stotinama miliona dolara – šta oni podrazumijevaju?

USTAMUJIĆ: Da, mediji su prenijeli dio informacija koje smo podijelili nakon nedavne posjete i sastanka na najvišem nivou sa predstavnicima *Vlade Alžira*, gdje očekujemo značajne poslovne iskorake u bliskoj budućnosti. Razgo-

PARTNERSTVO SA JEDNIM OD EVROPSKIH LIDERA U PODRUČJU SISTEMSKE INTEGRACIJE VELIKIH SOLARNIH POSTROJENJA, NJEMAČKOM WATTKRAFT GRUPOM JAKO JE VAŽNO ZA ENERGOINVEST

vori su protekli u veoma otvorenom, srdačnom i prijateljskom tonu, te smo dogovorili konkretan slijed koraka za realizaciju saradnje.

Energoinvest, kao dugogodišnji i snažan brend na alžirskom tržištu, bit će glavna kontakt tačka za projekte u toj zemlji. Pored toga, ministar Lakić razgovarao je i o brojnim drugim projektima i mogućnostima saradnje koje bi otvorile dodatne prilike za firme unutar sektora koji pokriva *Ministarstvo energije, industrije i rudarstva FBiH*. Očekujemo da će u drugoj polovini godine biti potpisan zvanični dokument koji će potvrdi-

ti te dogovore. Nedavno je u Sarajevu održan i sastanak sa ambasadorom Alžira Mohammedom Meraijem, gdje su potvrđena opredjeljenja i usaglašeni dodatni detalji za dalje korake. Ovo predstavlja značajan iskorak za *Energoinvest* i otvara vrata za velike projekte koji će doprinijeti razvoju i jačanju poslovanja na alžirskom tržištu.

BM: Opredjeljenje *Energoinvesta* konkretizirano je intenziviranjem angažmana na polju obnovljivih izvora energije – šta je u tom smislu u središtu Vaših planova i kakav je s tim u vezi odnos strateških opredjeljenja i realnih dometa kompanije, imajući u vidu ipak ograničene kapacitete (prvenstveno kadrovske, s obzirom

da je broj radnika sveden na dvjestotinjak)?

USTAMUJIĆ: Apsolutno ste u pravu i fokus prethodnih upošljavanja je upravo bio da se kadrovski ojačamo u ovom segmentu i mislim da smo kompletirali jedan istovremeno iskusan i mlad tim.

Ukoliko Vam kažem da smo u posljednjih šest mjeseci aplicirali na oko 20-tak projekata i vode se intenzivni razgovori, a da smo jedan projekat u vrijednosti od oko 1,3 miliona KM potpisali i već realizovali, vjerujem da možemo biti zadovoljni.

Naravno, u ovom procesu mnogo nam je pomoglo partnerstvo sa jednim od evropskih lidera u području systemske integracije velikih solarnih postrojenja, njemačkom *Wattkraft Grupom*. Ovom saradnjom

Energoinvest je proširio svoje poslovanje i u djelatnosti u sektoru obnovljivih izvora energije. Ova prirodna sinergija stvara snažno partnerstvo koje nam omogućava zajedničku implementaciju novih tehnologija, razmjenu iskustava i edukaciju naših inženjera, ali i značajan zajednički nastup, između ostalog, na tržištu Evropske unije, gdje se *Energoinvestu* otvaraju tržišta Njemačke, Italije, Španije, Portugala, Belgije, Holandije, Luksemburga.

Kao što sam prethodno istakao, dosadašnji način poslovanja *Energoinvesta* i prihodi koji se ostvaruju, nas čine podložnim rizicima i oscilacijama u poslovanju. Ovom saradnjom u oblasti energetske tranzicije, kao i onom sa turskim partnerom, otvorili smo nove linije prihoda i oslobađamo potencijal koji *Energoinvest* ima kao "energetska" kompanija. Na vaše pitanje kapacita-

tiranosti u ovom trenutku, na zapadu postoji jedna interesantna izreka u svijetu biznisa koja kaže "swimming with the whales", što metaforički znači da se neko kreće ili takmiči u društvu "velikih igrača" – moćnih i uticajnih, prevashodno koristeći njihovu snagu i moć. To je neka filozofija koja nama odgovara u ovom trenutku, jer je jasno da uz jake partnere prevazilazimo izazove sa kojima se susrećemo, ali istovremeno doprinosimo održivom razvoju, otvaranju novih radnih mjesta, pružajući priliku da se ubrzano razvijamo u smislu kadrova, znanja i posljedično prihoda.

Energoinvest
je nada. Možemo,
znamo. Vrijedimo.

BM: Kada je riječ o alternativnim izvorima energije, u kojoj fazi su studije o modernizaciji termoelektrana i njihovom "prevođenju" na gas – šta je suština tog zajedničkog projekta, koliko je on u skladu sa evropskom Zelenom agendom te kako stoje stvari s njegovom isplativošću u smislu visine nužnih ulaganja, s jedne, te ušteda putem smanjenja štetnih emisija koje podliježu "CO2 porezu" (i drugih eventualnih benefita), s druge strane?

USTAMUJIĆ: *Energoinvest* aktivno učestvuje u projektima modernizacije termoelektrana u Bosni i Hercegovini, s ciljem povećanja energetske efikasnosti i smanjenja emisija CO₂. Jedan od značajnih projekata je razvoj tehničke dokumentacije za daljinsko grijanje Sarajeva iz *Termoelektrane Kakanj*, koji uključuje kogeneraciju električne i toplotne energije, čime se doprinosi smanjenju zagađenja i energetske nezavisnosti zemlje.

S druge strane, *Energoinvest* je na tragu strategije koju zagovara resorno federalno ministarstvo, s ciljem da se radi modernizacija i tranzicija prelaska sa uglja na gas, što bi omogućilo znatno smanjenje emisija stakleničkih gasova, usklađivanje sa evropskom *Zelenom agendom* i izbjegavanje dodatnih troškova povezanih sa CBAM-om (Mehanizam za granično prilagođavanje ugljika). U okviru ove tranzicije, planirane su detaljne studije izvodljivosti, koje bi precizno sagledale tehničke, ekonomske i ekološke aspekte prelaska, uključujući potrebna ulaganja, dostupnost i razvoj

novljivih izvora energije. *Energoinvest*, sa svojim iskustvom u oblasti termoelektrike i obnovljivih izvora, spreman je pružiti tehničku podršku i ekspertizu u realizaciji ovih projekata, doprinoseći energetske tranziciji BiH ka održivijem i ekološki prihvatljivijem sistemu.

BM: Kad podvučemo crtu pod sve rečeno, važi li i dalje Vaš imperativ da godišnju dobit *Energoinvesta* podignete sa 200-300 hiljada na 10 miliona KM, a da za četiri godine po njenoj visini preteknete čak i *BH Telecom*? Šta u tom scenariju mogu očekivati radnici *Energoinvesta* i oni koji teže da to postanu?

USTAMUJIĆ: Mnogo je urađeno za manje od godinu dana, a mnogo toga je još pred nama. Mislim da nam je ambiciozni plan za 2025. godinu dostižan

ENERGOINVEST JE JAKO DOBRA I MOĆNA PLATFORMA KOJA MLADIM LJUDIMA, ALI I AFIRMISANIM STRUČNJACIMA, DAJE PRILIKU ZA RAZVOJ U USLOVIMA BEZ PRITISKA, USVAJANJE NOVIH ZNANJA I TEHNOLOGIJA, KAO I UČESTVOVANJE NA INTERNACIONALNIM PROJEKTIMA ŠIROM SVIJETA

infrastrukture za gasifikaciju i potencijalne koristi kroz uštedu na emisijama, povećanu efikasnost i dugoročnu održivost energetskog sistema. Iako su početna ulaganja značajna, dugoročne koristi uključuju niže operativne troškove, smanjenje zavisnosti od uvoza energije i usklađivanje s evropskim standardima. Uvođenjem sistema trgovine emisijama (ETS) do 2026. godine, BiH može zadržati prihode od oporezivanja emisija unutar zemlje i investirati ih u projekte ob-

i da ćemo ga vjerovatno i nadmašiti, a ukoliko se po jutru dan pozna, onda smo na dobrom putu. Znaite, ogromno je kada preuzimate kompaniju za koju vas i vaši najbliži prijatelji pitaju "Da li još uvijek postoji?", a onda postanete jedno od najvećih iznenađenja, da se vaši profesori sa fakulteta, koji su nekada gradili taj stari *Energoinvest*, raduju i šalju poruke ohrabrenja, da vam se javljaju prijatelji i govore ko je sve od njihovih roditelja radio u *Energoinvestu*, da nasto-

je pomoći i raduju se svakom našem uspjehu... Velika je to radost, ali i odgovornost.

Međutim, moram istaći na ovom mjestu da se mnogo toga duguje prije svega mojim prvim saradnicima, ali i svim uposlenicima koji su prihvatili da slijede jednu novu viziju i pristup, da učestvuju svojim prijedlozima i idejama da se ona usavršava, te da istinski uživamo u ideji da zajedno gradimo jedan novi i moderan *Energoinvest*. Na kraju, svi menadžeri imaju neki svoj stil upravljanja - ja lično najviše volim da sarađujem sa mladim ljudima, uvijek me njihova energija oduševi i trudim se da ih saslušam, budem mentor, prenesem svoje iskustvo i usmjerim ih kako mislim da je najbolje. Volim da gledam kako se razvijaju, rastu i kako naša kompanije raste sa njima. Zato je mnogo bitno da se neke istinske vrijednosti i korporativna kultura grade i njeguju. *Energoinvest* je sa te strane jako dobra i moćna platforma koja mladim ljudima, ali i afirmisanim stručnjacima, daje priliku za razvoj u uslovima bez pritiska, usvajanje novih znanja i tehnologija, kao i učestvovanje na internacionalnim projektima širom svijeta.

Na kraju, da zaključim - *Energoinvest* je nada. Možemo, znamo. Vrijedimo. Jer, na kraju dana, odgovor na pitanje: "Da li sam kao čovjek uspio?", dat će činjenica - da li će moja, odnosno sva naša djeca, odlučiti napustiti domovinu. To je pitanje koje stalno sebi postavljam, jer na kraju dana želim biti siguran da sam sve učinio da se to nije i neće desiti. Zato je *Energoinvest* nada! Poruka! I zato ćemo mi uspjeti! **B**

STRANIM INVESTITORIMA U BiH NAJVIŠE FALI PRAVNA SIGURNOST

Sanela Karić, predsjednica Upravnog odbora Vijeća stranih investitora (FIC) u BiH, u razgovoru za *Business Magazine* ukazuje na osnovne manjkavosti bosanskohercegovačkog poslovnog ambijenta i izazove s kojima se suočavaju postojeći i potencijalni inozemni ulagači, sugerirajući pritom putokaze za njihovo efikasno prevazilaženje.

RAZGOVARAO Armin Zebo

Iako je intenziviranje investicijskog ciklusa dugogodišnji deklarativni imperativ u ekonomskim politikama bosanskohercegovačkih vlasti na svim nivoima, konkretni pozitivni iskoraci na tom planu izostaju – naprotiv, priliv direktnih stranih ulaganja u našu zemlju u konstantnom je padu. Koje sistemske “rupe” djeluju obeshrabrajuće na ulagače iz inozemstva i kako se one mogu najbezbolnije premostiti, u razgovoru za *Business Magazine* objavljuje Sanela Karić, predsjednica Upravnog odbora Vijeća stranih investitora (FIC) u BiH.

BM: U mjesecima proteklih od vašeg preuzimanja funkcije predsjednice Upravnog odbora FIC-a, šta se ispostavilo kao najveći izazov s kojim se suočavaju strani investitori u BiH i koja je Vaša strategija za njegovo prevazilaženje?

KARIĆ: Najveći izazov s kojim se suočavaju strani investitori u BiH jeste pravna nesigurnost, odnosno manjak povjerenja u dosljednost zakonskih normi, efikasnost pravosuđa i

NAJVEĆI DEFICIT RAZUMIJEVANJA OD STRANE VLASTI POSTOJI KADA SE PREDLAŽU AD-HOC POLITIKE BEZ KONSULTACIJA S POSLOVNOM ZAJEDNICOM, POSEBNO U SEGMENTU FISKALNIH POLITIKA I TRŽIŠTA RADA

zaštitu vlasničkih prava. Strategija FIC-a uključuje institucionalizaciju naše uloge kao zakonodavnog konsultanta – kroz memorandum s vlastima, redovno dostavljanje preporuka putem “bijelih knjiga” i razvoj *Policy Impact Office* (Ured za uticaj politika, op.a.), koji vrši analizu zakona i identifikuje birokratske barijere.

BM: Koliko sluha za probleme stranih investitora imaju nadležne institucije na različitim nivoima vlasti – u kojim segmentima je manjak razumijevanja najizraženiji i s druge strane, ima li nekih pozitivnih primjera međusobne saradnje?

KARIĆ: Na različitim nivoima vlasti postoji varijabilan nivo sluha – u nekim slučajevima zapažamo konstruktivnu saradnju,

poput učešća FIC-a u javnim raspravama i reformskim inicijativama. Međutim, najveći deficit razumijevanja postoji kada se predlažu ad-hoc politike bez konsultacija s poslovnom zajednicom – posebno u segmentu fiskalnih politika i tržišta rada. Pozitivan primjer je početak dijaloga o smanjenju doprinosa, što pokazuje da je moguće graditi partnerski odnos, ali samo ako postoji politička volja.

BM: Domaću javnost prilično je iznenadio žestoko protivljenje FIC-a povećanju minimalne plate u FBiH na 1.000 KM – čime je prvenstveno motivirano to negodovanje, posebno imajući u vidu da su strani investitori uglavnom prisutni u visokoprofitabilnim granama, gdje su “minimalci” mahom odavno iznad 1.000 KM, ali i činjenici da su ukupni nameti na plate

(doprinosi plus porez na dohodak) u BiH uglavnom manji nego u njihovim matičnim zemljama, a da je porez na dobit samo 10 posto?

KARIĆ: Naše protivljenje nije motivirano samim iznosom, već načinom i tempom uvođenja povećanja, bez provođenja prethodne fiskalne reforme. Upozorili smo da ovakve mjere, uvedene bez analize uticaja i rasterećenja poslodavaca, mogu posebno pogoditi labavije sektore i manje kompanije u realnom sektoru. Investitori trebaju predvidivo i stabilno okruženje – povećanje minimalca bez plana za smanjenje doprinosa ugrožava takvo okruženje.

BM: Kako gledate na započete fiskalne reforme u vidu smanjenja stopa doprinosa na teret poslodavca, koje bi početkom naredne godine trebale biti proširene daljim rasterećenjem privrednika? Koje još sistemske mjere su eventualno nužne da bi te reforme dale zadovoljavajući rezultat za strane investitore i privrednike općenito?

KARIĆ: Pozdravljamo reformu doprinosa kao ko-

Pravosuđe ostaje najveći kamen spoticanja – investitori nemaju povjerenje da će njihova prava biti brzo i pravično zaštićena

Imperativ je institucionalizacija uloge FIC-a u zakonodavnom procesu, reforma pravosuđa i administracije kao preduslov za veće investicije

Kontinuirano lobiramo za fiskalnu transparentnost i poresku predvidivost, ističe Karić

rak u dobrom pravcu, ali ona mora biti dio šire fiskalne konsolidacije. Potrebne su dodatne mjere - ukidanje parafiskalnih nameta, digitalizacija Porezne uprave te uvođenje "one-stop-shop" sistema za poslovne registracije i dozvole.

FIC kontinuirano lobira za fiskalnu transparentnost i poresku predvidivost, koje su ključne za zadržavanje i širenje investicija.

BM: Kako na raspoložene postojećih i potencijalnih stranih investitora utiče dramatično zaoštrana politička situacija u BiH - u kojoj mjeri su njome ugrožene planirane (re) investicije?

KARIĆ: Dramatično zaoštrana politička retorika i blokade negativno utiču na investicionu klimu. Investitori izuzetno pažljivo prate političke signale, a neizvjesnost oko ustavnog poretka, državne imovine i integracijskih procesa direktno utiče na odluke o reinvestiranju.

Međutim, i dalje postoji značajan interes, naročito u sektorima poput energije i IT-a, pod uslovom da se politička dinamika ne pretače u pravnu i institucionalnu nestabilnost.

BM: Osim hronične političke nestabilnosti, kao odvraćajući faktori na strane investitore djeluju troma administracija i pravna nesigurnost - ima li bilo kakvih vidljivih pozitivnih iskoraka na tim poljima?

KARIĆ: Pomaci su ograničeni i sporadični - postoji napredak u digitalizaciji pojedinih procesa (npr. e-porezi), ali nedostaje sveobuhvatna reforma uprave. Pravosuđe ostaje najveći kamen spoticanja - investitori nemaju povjerenje da će njihova prava biti brzo i pravično zaštićena. FIC predlaže stvaranje specijaliziranih komercijalnih sudova, što bi bila konkretna poruka investitorima.

BM: Situacija nije idealna ni kada se radi o globalnim ekonomskim turbulencijama. Kako stoje stvari sa rizicima za poslovanje članica FIC-a uzrokovanim svojevrsnim carinskim ratom Sjedinjenih Američkih Država protiv ostatka svijeta - koliko s te strane ima razloga za zabrinutost?

KARIĆ: Trgovinske tenzije SAD-a s partnerima (npr. Evropska unija i Kina) reflektuju se i na BiH kroz lančane poremećaje u lancima snabdijevanja. Članice FIC-a koje su

dio globalnih korporacija već osjećaju indirektnu posljedice.

Naš fokus je na diverzifikaciji tržišta i regionalnoj saradnji, a od vlasti tražimo proaktivnu ulogu u podršci izvoznicima i logističkoj infrastrukturi.

BM: Jedan od eksternih faktora je i predstojeće uvođenje CO2 poreza - kako se FIC priprema za taj novi režim i koliko je zadovoljan angažmanom države u vezi sa CBAM-om (Mehanizam za prekogranično prilagođavanje ugljenika)?

KARIĆ: Uvođenje CBAM sistema i CO2 poreza predstavlja značajan izazov, naročito za kompanije u industrijskim sektorima. FIC je pokrenuo internu platformu za razmjenu informacija i organizaciju edukativnih sesija s ciljem da pomogne članicama u tranziciji. Međutim, angažman države je još uvijek nedovoljan - apelujemo na jačanje komunikacije, koordinaciju s EU i uspostavljanje tehničke pomoći za industrije koje će biti pogođene.

BM: Uzimajući u obzir sve navedeno, šta će biti u fokusu djelovanja FIC-a u narednom kratkoročnom i srednjoročnom periodu?

Slučaj Adriatic Metals

BM: Kada je riječ o pravnoj nesigurnosti, ilustrativan je primjer Vaše matične kompanije - *Adriatic Metals*, koja je indirektno uvučena u sporenja o pravu raspolaganja državnim imovinom. Da li i na koji način se osporavanje ustavnosti Vladine odluke o prenamjeni predmetnog šumskog zemljišta odražava na poslovanje vareškog rudnika i planove kompanije u vezi sa daljom realizacijom te investicije?

KARIĆ: Slučaj *Adriatic Metals* pokazuje koliko pravna nejasnoća oko imovine i prenamjene zemljišta može ugroziti milijarderske projekte. Iako kompanija nastavlja s realizacijom, svaka pravna osporavanja stvaraju reputacijski rizik za cijelu državu. Ovo je još jedan poziv za jasan i jedinstven zakonski okvir o državnoj imovini, koji bi spriječio ovakve situacije u budućnosti.

KARIĆ: U fokusu našeg djelovanja u narednom periodu bit će institucionalizacija uloge FIC-a u zakonodavnom procesu, reforma pravosuđa i administracije kao preduslov za veće investicije, promocija investicija iz dijaspore i storytelling uspješnih projekata, digitalna transformacija investicionog okruženja te umrežavanje sa EU fondovima i regionalnim FDI platformama. Kroz sve to, ostajemo glas investitora koji traže sigurnost, efikasnost i jasnoću pravila igre. **B**

NOVI POSLOVNI MIX ZA NOVI POSLOVNI RAST

SAMSUNG
Galaxy A16
8/256 GB

RATA VEĆ OD
12,20 KM

POSLOVNI MIX OPTIMAL
15 GB + 1200 MIN/SMS

SAMSUNG
Galaxy A56 5G
8/256 GB

RATA VEĆ OD
32,90 KM

POSLOVNI MIX TOTAL
30 GB + 2200 MIN/SMS

Najbolji omjer uključenih min/SMS/GB
+ mogućnost kupovine mobilnog uređaja po
atraktivnoj cijeni i kupovine uređaja na rate.

eronet

Veza koja traje

KORUPCIJA GLAVNA MANA BH. POSLOVNOG AMBIJENTA

Privredno istraživanje Predstavništva njemačke privrede (AHK) u BiH pokazalo da je, unatoč svim svim manjkavostima koje im otežavaju poslovanje, 80 posto kompanija aktivnih u našoj zemlji spremno ponovo investirati u Bosni i Hercegovini.

PIŠE Armin Zeba

Unatoč nepovoljnom poslovnom ambijentu, čak 80 posto kompanija aktivnih u Bosni i Hercegovini spremno je i dalje investirati u našoj zemlji, pokazalo je ovogodišnje Privredno istraživanje Predstavništva njemačke privrede (AHK) u BiH, kojim je obuhvaćeno ukupno 57 preduzeća iz proizvodnog, uslužnog i trgovač-

kog sektora, sa sjedištem u BiH (58 posto), Njemačkoj (35 posto) i Austriji (sedam posto). Mada visok, udio kompanija koje bi ponovo izabrale BiH kao lokaciju za ulaganje, blago je smanjen u odnosu na prethodnu godinu, kada je iznosio 84 posto. Kao najznačajnije komparativne prednosti BiH koje bi ih opredijelile za po-

novna ulaganja, ispitanici su potencirali njenu lokaciju, odnosno geografsku blizinu Evropskoj uniji, te povoljnu klimu, konkurentnu radnu snagu i bogatstvo prirodnim resursima.

ODVRAĆAJUĆI FAKTORI

S druge strane, kada je riječ o odvraćajućim fakto-

rima za ulaganje i poslovanje u BiH, najveći stepen nezadovoljstva kompanija odnose se na borbu protiv korupcije i kriminala - čak 60 posto ispitanih naveo je da su tim segmentom "veoma nezadovoljni". Podjednako loš utisak prevladava i na polju političke i društvene stabilnosti BiH, koju je 55 posto ispitanika ocijenilo kao izrazi-

to nezadovoljavajuću. Mnogo bolje nije ni raspoređenje po pitanju pravne sigurnosti, čije je stanje 33 posto učesnika istraživanja okarakteriziralo kao "veoma nezadovoljavajuće", dok ih je 35 posto navelo da su "više nezadovoljni" tim aspektom poslovnog ambijenta. U okviru te cjeline obuhvaćeni su porezno opterećenje, porezni sistem, nadležne vlasti te pristup javnom i EU finansiranju. Rezultati su pokazali izraženo nezadovoljstvo u pogledu poreznog sistema u BiH – po 38 posto ispitanika izjasnilo se da su njime "više nezadovoljni" i "veoma nezadovoljni". Gotovo identično su ocijenjeni i nivoi poreznog opterećenja, kojima je 38 posto ispitanika "više nezadovoljno", a 40 posto "veoma nezadovoljno". Pristup javnim i EU fondovima dobio je, pak, znatno uravnoteženije ocjene – 38 posto učesnika istraživanja izrazilo je prosječno zadovoljstvo, dok ih je pet posto "veoma zadovoljno" tim faktorom. Kako je pokazalo istraživanje AHK, 31 posto anketiranih kompanija za 2025. planira povećanje investicijske potrošnje u odnosu na prethodnu godinu (2024. – 41 posto), 24 posto smanjenje ulaganja (2024. – 14 posto), dok ih 45 posto očekuje da će ni-

Ocjena privredne situacije i izgleda

POVEĆANJE INVESTICIJSKE POTROŠNJE U 2025. PLANIRA 31 POSTO ANKETIRANIH KOMPANIJA, DOK IH 24 POSTO OČEKUJE SMANJENJE ULAGANJA

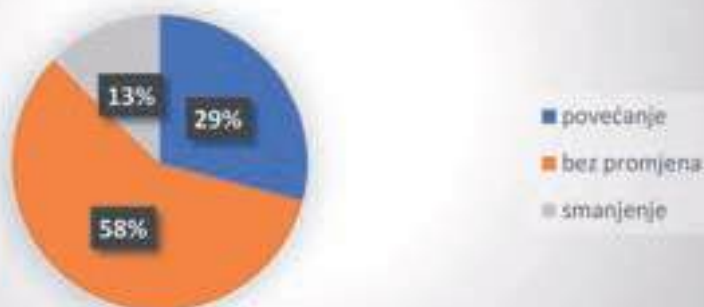
vo investicija ostati na sličnom nivou kao i lani. Istovremeno, više od polovine ispitanih (52 posto) ocjenjuje trenutnu privrednu situaciju u BiH kao nepovoljnu, dok 48 posto njih procjenjuje da bi privredni izgledi u 2025. mogli ostati na istom nivou ili čak pokazati određena poboljšanja u odnosu na prethodnu godinu. Kada je, pak, riječ o očeki-

vanjima za vlastito poslovanje, 54 posto anketiranih kompanija predviđa da će njihova poslovna situacija u 2025. ostati stabilna, bez značajnih promjena u odnosu na prethodnu godinu – u skladu s tim, 58 posto ih u tekućoj godini ne očekuje ni promjene u broju zaposlenih. Navedena stajališta, međutim, pokazuju da se percepcija privredne situacije

u BiH značajno pogoršala, za čak 22 procentna poena u poređenju sa prethodnom godinom, kada ju je nepovoljnom doživljavalo 30 posto ispitanika. Kao zadovoljavajuću je vidi 37 posto učesnika ankete, dok ih svega 11 posto smatra da je privredno okruženje u našoj zemlji pozitivno. Analizirajući bosanskohercegovački privredni ambijent, ispitanici su najbolje ocijenili kvalitet i dostupnost lokalnih dobavljača, čime ih je zadovoljno 31 posto. U okviru ove cjeline ispitanici su sljedeći faktori: uslovi finansiranja (pristup i troškovi), disciplina plaća-

Zapošljavanje i investicije

Kakav će biti trend zapošljavanja u Vašem preduzeću u tekućoj godini u odnosu na prethodnu godinu?

Kako će se razvijati Vaše investicije u tekućoj godini u odnosu na prethodnu godinu?

Da li biste opet

Da li biste danas opet izabrali Bosnu i Hercegovinu kao lokaciju za poslovanje i ulaganje?

nja, uslovi za istraživanje i razvoj, te kvalitet i dostupnost lokalnih dobavljača. Rezultati u vezi s ovom grupom pitanja pokazuju generalno pozitivnije ocjene u poređenju s ostalim aspektima poslovnog okruženja u BiH.

Približan nivo zadovoljstva (27 posto) prisutan je i prema disciplini, dok su uslovi finansiranja pozitivno ocijenjeni od 20 posto učesnika istraživanja.

Privredne izglede BiH boljim nego lani smatra samo 16 posto ispitanih kompanija, što predstavlja osjetan pad u odnosu na 2024., kada je taj udio iznosio 26 posto. Više od trećine (34 posto) učesnika istraživanja očekuje da će se privredna situacija u našoj zemlji zadržati na prošlogodišnjem nivou (u 2024. je tako razmišljalo 52 posto ispitanika), dok druga polovina njih prognozira pogoršanje ekonomskih prilika u 2025. godini, što predstavlja drastičan rast pesimizma u odnosu na prošlogodišnjih 22 posto.

Značaj eurointegracija

Za većinu anketiranih kompanija (74 posto), proces evropskih integracija predstavlja izuzetno važan faktor za poslovanje.

U tom kontekstu, 31 posto njih pozitivno ocjenjuje trenutni kandidatski status BiH. Istovremeno, 62 posto ispitanika ističe otvaranje njemačkog tržišta kao posebno značajno, dok ih 38 posto prepoznaje pristup EU fondovima kao važnu prednost.

Američki uticaj

Većina anketiranih kompanija ne očekuje značajan uticaj nove trgovinske politike Sjedinjenih Američkih Država na svoje poslovanje na lokalnom tržištu – gotovo polovina (48,15 posto) smatra da promjene neće imati nikakav efekat.

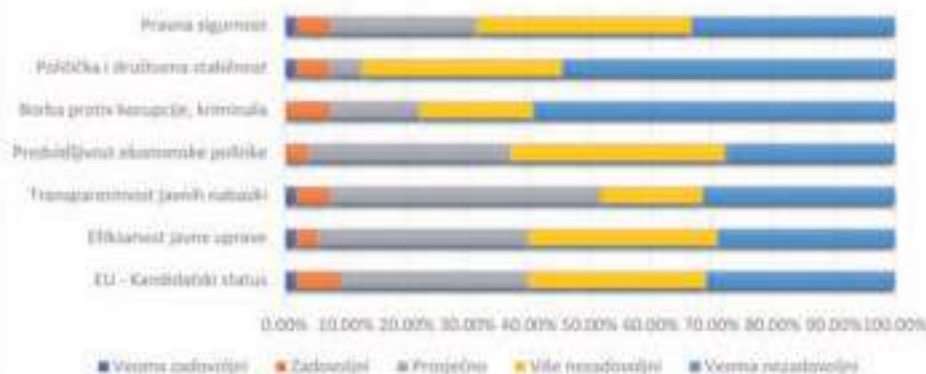
Ipak, 48,15 posto ispitanika izražava određenu zabrinutost, pri čemu 37,04 posto njih predviđa blago, a 11,11 posto snažno pogoršanje uslova poslovanja.

Samo 3,70 posto kompanija očekuje pozitivne efekte, ali niko se ne nada njihovom snažnom intenzitetu.

Sa 70 na 52 posto pao je i udio učesnika istraživanja koji trenutno stanje u svojoj djelatnosti ocjenjuju kao zadovoljavajuće, a sa 16 na 32 posto udvostručen je broj kompanija koje svoju poslovnu situaciju ocjenjuju kao lošu. Samo 16 posto ih trenutno stanje u svojoj djelatnosti vidi kao dobro, što je ipak blagi porast u odnosu na 14 posto iz prethodne godine. U odnosu na prethodnu godinu, kompanije iskazuju i manje entuzijazma u vezi sa razvojem vlastite djelatnosti – za razliku od prošlogodišnjih 52 posto, poboljšanje u 2025. očekuje njih svega 24 posto. Nasuprot tome, pogoršanja se pribojava 22 posto ispitanika, nauporedivo više od lanjskih tri posto. Sa udjelom od 54 posto (u 2024. ih je bilo 45 posto) prevladavaju oni koji smatraju da

Privredna politika i administracija

U kojoj ste mjeri zadovoljni s navedenim faktorima poslovanja u BiH- privredna politika i administracija?

Porezi i subvencije

U kojoj ste mjeri zadovoljni s navedenim faktorima poslovanja u BiH- porezi i subvencije?

**PERCEPCIJA PRIVREDNE SITUACIJE U BiH
POGORŠALA SE ZA ČAK 22 PROCENTNA
POENA U POREĐENJU SA 2024., KADA JU JE
NEPOVOLJNOM DOŽIVLJAVALO 30 POSTO
KOMPANIJA**

ni na tom polju neće biti osjetnijih promjena. Podjednak trend primjetan je i u segmentu procjena vlastitog poslovanja - iako kompanije tradicionalno bolje ocjenjuju vlastite rezultate nego opštu privrednu situaciju, uočljiv

je pad optimizma. Udio onih koji trenutno poslovanje ocjenjuju dobrim smanjen je sa 39 na 29 posto, dok je broj kompanija nezadovoljnih svojim poslovanjem utrostručen sa dva na šest posto. Većina (65 posto) svoje poslova-

nje ocjenjuje kao zadovoljavajuće, što, kako primjećuju autori istraživanja, ukazuje na preovladavajuću stabilnost, ali i oprez u procjenama.

PAD OPTIMIZMA

Poboljšanju svog poslovanja u tekućoj godini nada se 33 posto ispitanika, što predstavlja nastavak silaznog trenda u odnosu na prethodne godine (2023. – 61 posto, 2024. – 52 posto). Gotovo polovina (49 posto) ih ne očekuje promjene u poslovnoj situaciji

23%

kompanija očekuje
rast izvoza u tekućoj
godini, što je ogroman
pad u poređenju sa
2024. godinom

u poređenju s prethodnim
godinama (2023. – 34 po-
sto, 2024. – 45 posto), a 18
posto predviđa pogoršanje
(2023. – četiri posto, 2024.
– tri posto).

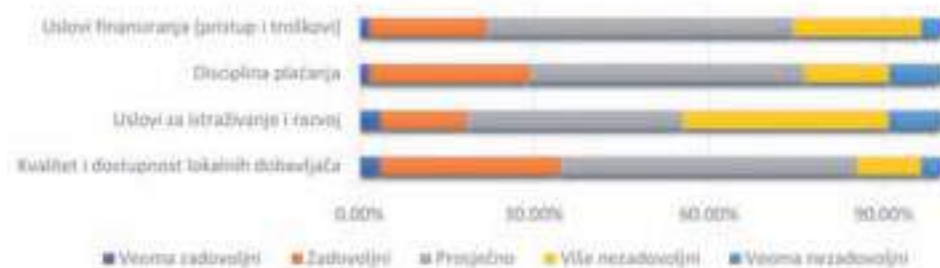
“Ovi rezultati ukazuju na
oprezniji, ali i realniji pri-
stup poslovnom planira-
nju. Iako je primjetno sma-
njenje optimizma, činjeni-
ca da gotovo polovina pre-
duzeća očekuje stabilnost,
a trećina poboljšanje, govo-
ri da i dalje postoji prostor
za pozitivan razvoj. Porast
udjela onih koji predviđaju
stagnaciju može se tumači-
ti i kao prilagođavanje no-

vim okolnostima, uz fokus
na očuvanje postojećih po-
zicija i otpornost u promje-
njivom poslovnom okru-
ženju”, konstatiraju autori
istraživanja.

Velikih očekivanja nema
ni u pogledu razvoja pro-
meta – 38 posto kompa-
nija predviđa njegov rast,
što je znatno manje u po-
ređenju s 2023. (69 posto) i
2024. godinom (61 posto).
Istovremeno, 40 posto ih
ne očekuje značajnije pro-

Privredno okruženje

U kojoj ste mjeri zadovoljni s navedenim faktorima
poslovanja u BiH- privredno okruženje?

**POVEĆANJE BROJA ZAPOSLENIH NAJAVLJUJE
29 POSTO KOMPA NIJA, ŠTO JE PRILIČNO
NIŽI UDIO U ODNOSU NA 41 POSTO IZ 2024.
I 51 POSTO IZ 2023. GODINE**

mjene u prometu (2023.
– 26 posto, 2024. – 32 po-
sto), a čak 22 posto predvi-
đa smanjenje (2024. – se-
dam posto).

“Iako su očekivanja o ra-
stu skromnija u odnosu na
prethodne godine, stabi-
lan udio onih koji računaju
na zadržavanje trenutnog
nivoa prometa ukazuje na
prisutnu otpornost poslo-
vanja”, rezimiraju iz AHK.
Optimizmom ne odišu ni
percepcije izvoznih kreta-
nja. Samo 23 posto kom-
panija očekuje rast izvoza
u tekućoj godini, što je ta-
kođer ogroman pad u po-
ređenju sa 2024. godinom
(64 posto). Stagnaciju pro-

gnozira 60 posto anketi-
ranih (lani 54 posto), dok
17 posto vjeruje da slijedi
pad izvoza, što je nastavak
trends negativnog raspo-
loženja u tom poslovnom
segmentu (2024. – 11 posto,
2023. – devet posto).

Ipak, 29 posto kompanija
planira povećanje broja za-
poslenih, što je, međutim,
prilično niži udio u od-
nosu na prethodne godi-
ne (2024. – 41 posto, 2023.
– 51 posto). Procenat onih
koji razmatraju reducira-
nje radne snage povećan
je sa prošlogodišnjih 11 na
13 posto, dok većina ispita-
nika (58 posto) ne očeku-
je promjene u broju zapo-
slenih (2024. – 48 posto),
2023. – 41 posto).

Što se tiče bh. tržište rada u
cjelini, njegov najbolje ocie-
njeni faktor je produktiv-
nost i motivacija zaposle-
nih, kojim je zadovoljno 27
posto anketiranih. Relativ-
no pozitivno su ocijenjeni
i troškovi rada te kvalifika-
cije zaposlenih, kojima je
zadovoljno po 20 posto is-
pitanika, dok je udio zado-
voljnih dostupnošću kvali-
ficirane radne snage nešto
niži – 15 posto. **B**

Ocjena infrastrukture

U tematskoj grupi Infra-
struktura ocjenjivani su
faktori poput digitaliza-
cije administracije, kva-
liteta komunikacijske
infrastrukture (mreža i
usluge), snabdijevanja
energijom, te saobraća-
ja, transporta i logistike.
Najlošije ocjene dobio je

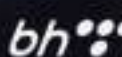
faktor digitalizacije ad-
ministracije – 11 posto
ispitanika navelo je da su
“veoma nezadovoljni”. S
druge strane, naj-
bolje su ocijenjeni snab-
dijevanje energijom (31
posto zadovoljnih ispita-
nika) i komunikacije (26
posto).

SEE YOU IN SARAJEVO! 15-22 AUGUST 2025

Sarajevo
Film Festival | #31stSFF
www.sff.ba

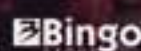
 Moja priča.

 UniCredit Bank

 UNIQA

 ATLANTIC
GROUP

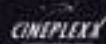

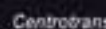

EKONOMSKI RAST BiH OSTAJE NAJSPORIJI U REGIJI

Prema prognozi Svjetske banke, nakon prošlogodišnjeg rasta od 2,6 posto, bruto društveni proizvod naše zemlje u 2025. pomjerit će za 0,1 procentni poen, a iduće godine “ubrzati” na 3,1 posto.

Bez obzira na kolebanje globalne izazove u vidu oružanih sukoba i carinskih ratova te turbulentenu unutrašnju političku situaciju koja varira između loše i gore, prognoze *Svjetske banke* o ekonomskom rastu u Bosni i Hercegovini godinama su praktično iste – između dva i tri posto. Tako je i sa posljednjim pro-

ljetnim *Redovnim ekonomskim izvještajem Svjetske banke za zapadni Balkan*, u kojem se procjenjuje da će stopa ekonomskog rasta naše zemlje u 2025. godini iznositi 2,7 posto.

RAST POTROŠNJE

Podsjećajući da se realni ekonomski rast BiH lani poboljšao na 2,6 posto,

nakon 1,9 posto u 2023. godini, analitičari *Svjetske banke* konstatiraju da je to odraz dva međusobno suprotstavljena faktora – povećane domaće potražnje za 4,4 posto, uslijed jačanja potrošnje i investicija, te smanjenja neto izvoza za 23 posto, zbog pogoršanja uvjeta trgovine i povećanja uvoza povezanog s investicijama.

“Usporavanje inflacije povećalo je realni raspoloživi dohodak i privatnu potrošnju. Inflacija je u 2024. usporila na 1,7 posto, a godinu ranije zabilježeno je 6,1 posto. Cijene većine roba i usluga su rasle brže od cijena hrane, zbog čega je u 2024. osnovna inflacija (2,8 posto) prerasla inflaciju cijena hrane (2,1 posto). Usporavanje infla-

BOSNIA AND HERZEGOVINA - Selected Economic Indicators

BOSNIA AND HERZEGOVINA	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*
Real GDP growth (percent)	4.2	1.9	2.6	2.7	3.1	3.5
Composition (percentage points)						
Consumption	-	-	2.5	4.2	2.3	2.8
Investment	-	-	1.8	-0.2	0.8	0.6
Net exports	-	-	-1.8	-1.3	0.0	0.1
Exports	-	-	-0.5	-0.5	0.9	1.0
Imports (-)	-	-	1.2	0.8	0.9	0.9
Consumer price inflation (percent, period average)	14.0	6.1	1.7	3.0	1.8	1.4
Public revenues (percent of GDP)	40.2	40.8	42.7	43.3	43.5	43.9
Public expenditures (percent of GDP)	39.7	42.5	45.3	45.4	44.6	44.0
Of which:						
Wage bill (percent of GDP)	10.3	10.8	11.0	11.5	11.3	11.1
Social benefits (percent of GDP)	17.4	19.0	19.8	19.8	19.8	19.9
Capital expenditures (percent of GDP)	3.5	3.7	4.1	4.2	4.1	3.9
Fiscal balance (percent of GDP)	0.5	-1.6	-2.5	-2.2	-1.1	-0.1
Primary fiscal balance (percent of GDP)	1.1	-0.7	-1.4	-1.2	-0.1	0.7
Public debt (percent of GDP)	29.3	26.4	25.4	24.9	24.5	23.9
Public and publicly guaranteed debt (percent of GDP)	31.5	28.5	27.2	26.9	27.4	26.5
Of which: External (percent of GDP)	24.9	21.0	19.6	19.2	18.8	18.3
Goods exports (percent of GDP)	35.9	31.1	29.2	26.2	25.5	24.7
Goods imports (percent of GDP)	58.2	51.6	51.7	48.9	47.6	46.4
Net services exports (percent of GDP)	8.7	8.8	8.5	7.6	7.3	6.8
Trade balance (percent of GDP)	-13.6	-11.7	-14.0	-15.1	-14.8	-14.9
Net remittance inflows (percent of GDP)	7.9	7.6	8.0	7.8	7.6	7.5
Current account balance (percent of GDP)	-4.4	-2.3	-4.1	-4.9	-4.7	-4.8
Net foreign direct investment inflows (percent of GDP)	3.1	3.4	3.6	3.5	3.5	3.4
External debt (percent of GDP)	51.5	47.3	48.1	46.1	44.2	42.3
Real private credit growth (percent, period average)	-8.1	-0.7	7.2	-	-	-
Nonperforming loans (percent of gross loans, end of period)	5.4	3.8	3.2	-	-	-
Unemployment rate (percent, period average)	15.4	13.2	12.7	-	-	-
Youth unemployment rate (percent, period average)	35.1	30.1	30.1	-	-	-
Labor force participation rate (percent, period average)	47.6	47.8	49.1	-	-	-
GDP per capita, PPP (current international \$)	17,898	18,256	18,731	19,311	19,987	20,747

Source: Country authorities, World Bank estimates and projections.

cije je rezultiralo padom cijena prijevoza i usporavanjem rasta cijena stanovanja, vodosnabdijevanja, električne energije i plina“, napominje se u *Izvješću*, uz opasku da bi, prema projekcijama Svjetske banke, ekonomski rast BiH, na krilima privatne potrošnje potaknute većim realnim dohotkom, u 2026. mogao dostići stopu od 3,1 posto, “ali će to zahtijevati du-

U PROLJETNOM REDOVNOM EKONOMSKOM IZVJEŠTAJU SVJETSKE BANKE ZA ZAPADNI BALKAN PROCJENJUJE DA ĆE STOPA EKONOMSKOG RASTA NAŠE ZEMLJE U 2025. GODINI IZNOSITI 2,7 POSTO

blje reforme za povećanje produktivnosti i privlačenje investicija“. Istovremeno, iz *Svjetske banke* očekuju dalje povećanje infla-

cije, uzrokovane uglavnom povećanjem cijena hrane i usluga, kao posljedice globalne ekonomske neizvjesnosti.

“BiH ostvaruje skroman ekonomski rast, a poticanje tog rasta će zahtijevati prelazak s modela rasta zasnovanog na potrošnji na rast vođen izvozom. U vrijeme globalne neizvjesnosti, BiH treba ubrzati reforme koje omogućavaju otvaranje radnih mjesta, privlačenje investicija i jačanje ekonomske otpornosti. Istovremeno, politička stabilnost bit će od

Industrijska proizvodnja pala je za

4%

ključnog značaja za dugoročno podržavanje rasta i povećanje povjerenja investitora“, sugerira se u *Izveštaju*.

Hronološki elaborirajući svoje zaključke, analitičari Svjetske banke ukazuju i da su lani prosječne mjeseč-

ne neto plate u BiH na godišnjem nivou porasle za 7,8 posto, ali da je, s druge strane, “rast industrijske proizvodnje nastavio opadati, smanjujući se za četiri posto godišnje”.

“Nezaposlenost je pala na 12,2 posto, što je za 0,5

Stopa ekonomske aktivnosti povećana
za jedan procentni poen

procentnih poena manje u odnosu na kraj 2023. godine, dok je stopa ekonomske aktivnosti povećana za jedan procentni poen, na 49,6 posto. Međutim, poboljšanja su potaknuta onima sa najmanje visokim obrazovanjem, uz blaga poboljšanja među onima sa nižim obrazovnim postignućima.

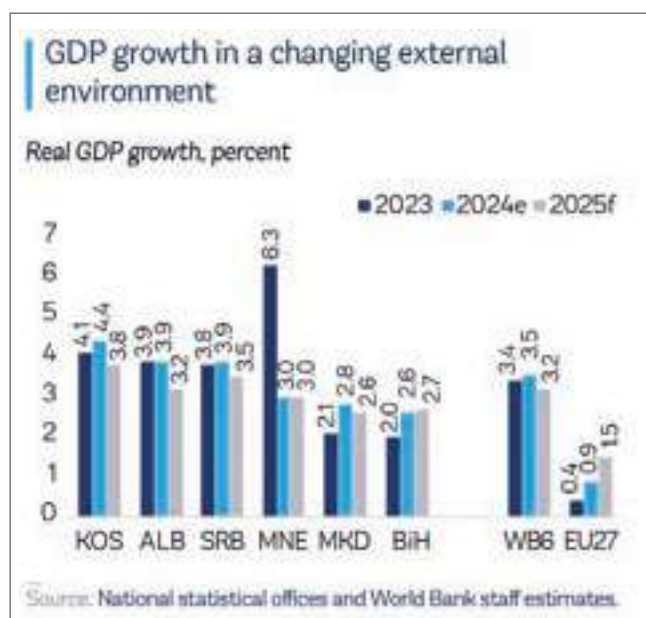
Veća državna potrošnja doprinijela je procijenjenom konsolidovanom fiskalnom deficitu od 2,5 posto bruto društvenog proizvoda (BDP) u 2024. godini, što je za 0,9 procentnih poena više nego godinu prije, zbog većih plata i potrošnje na robu i usluge. U međuvremenu, deficit tekućeg računa se povećao za 2,3 procentna poena, na 4,6 posto BDP-a, dok se deficit robne razmjene povećao na 22,2 posto BDP-a.

U 2024. skoro tri četvrtine deficit tekućeg raču-

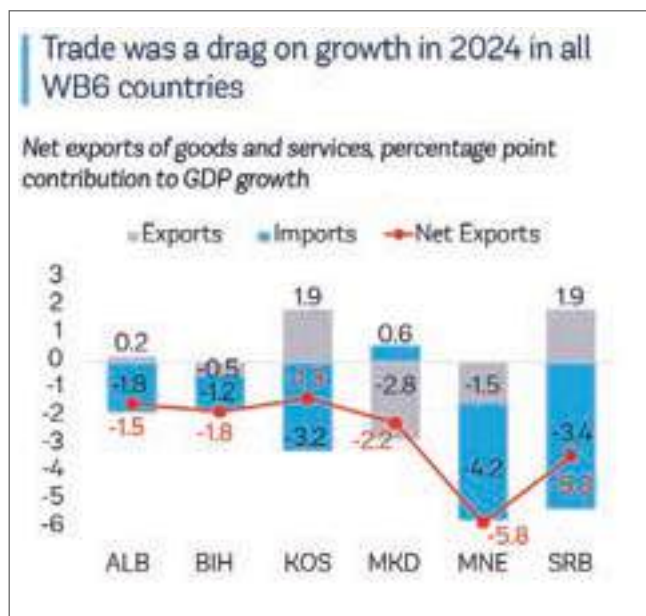
na finansirano je prilikom stranih direktnih investicija, uglavnom u bankarski sektor u stranom vlasništvu. Ipak, ukupni vanjski dug ostaje relativno nizak, ispod 50 postota BDP-a“, sumira se u *Izveštaju*, s napomenom da je ublažavanje inflacije rezultat pada cijena transporta te usporavanja cijena stanovanja, vode, električne energije i plina.

Argumentirajući procjenu o rastu realnog BDP-a u BiH na 2,7 posto u 2025. i 3,1 posto u 2026. godini, autori *Izveštaja* izražavaju očekivanje da će inflacija porasti “uglavnom zbog povećanja cijena hrane i usluga, izazvanog neizvjesnošću globalne ekonomije i implementacijom odluke Vlade Federacije BiH o povećanju minimalne plate za 60 posto”.

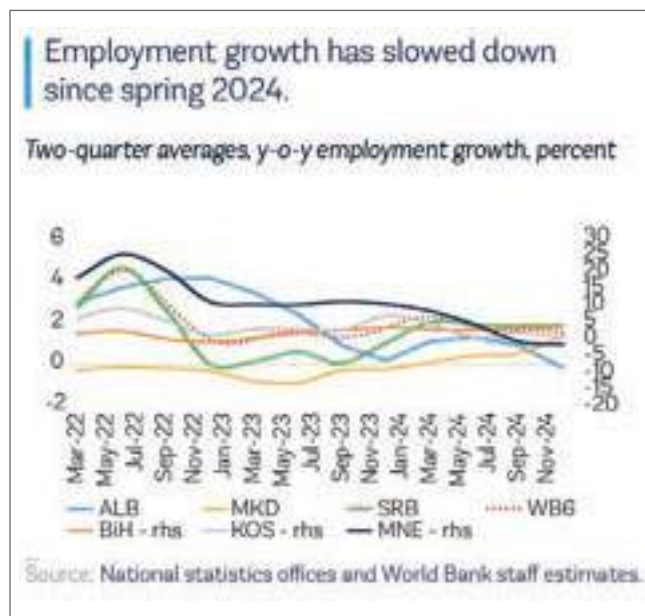
“Uvođenje subvencija za kompenzaciju poslodavcima za doprinose također

BiH je lani imala najsporiji rast na zapadnom Balkanu

Samo BiH i Crna Gora su smanjile izvoz

Bh. tržište rada je najuravnoteženije u regiji

će doprinijeti deficitu, kao i očekivani set fiskalnih zakona namijenjenih smanjenju agregatne stope do prinosa sa 41,5 na 36 posto.

Pažnja kreatora politika i kratkoročno je usmjerena na ispunjavanje zakonodavnih zahtjeva za pokretanje pregovora o pristupanju Evropskoj uniji, sa samo malo prostora za ekonomske strukturne reforme, osim fiskalnih“, rezimira se u *Izveštaju*, u kojem se predviđa da će do 2027. rast bosanskohercegovačkog BDP-a dostići 3,5 posto, “podržan investicijama i potrošnjom koji proizlaze iz poboljšanih ekonomskih uslova u EU i jačanja domaćih tržišta rada“.

Pritom se procjenjuje i da će snažan rast privatne potrošnje i veći uvoz robe široke potrošnje dovesti do blagog pogoršanja defici-

Credit ratings of the Western Balkan countries			
	Moody's	Standard & Poor's	Fitch
Albania	Ba3 (stable)	BB (stable)	—
Bosnia and Herzegovina	B3 (stable)	B+ (stable)	—
Kosovo	—	—	BB- (stable)
Montenegro	Ba3 (stable)	B+ (stable)	—
North Macedonia	—	BB- (stable)	BB+ (stable)
Serbia	Ba2 (positive)	BBB- (stable)	BB+ (positive)

Kreditni rejting BiH je na regionalnom dnu

ta tekućeg računa, ali i njegove stabilizacije ispod 4,8 posto BDP-a “uprkos određenom srednjoročnom oporavku i izvozu robe i usluga“.

POLITIČKI RIZICI

Kada je, pak, riječ o rizicima koji mogu usporiti ekonomski rast BiH na niži od očekivanog, u *Izveštaju* se prvenstveno upozorava da bi “potencijalna eskalacija globalne ekonomske neizvjesnosti i

INFLACIJA ĆE PORASTI UGLAVNOM ZBOG POVEĆANJA CIJENA HRANE I USLUGA, IZAZVANOG NEIZVJESNOŠĆU GLOBALNE EKONOMIJE I IMPLEMENTACIJOM ODLUKE VLADE FBiH O POVEĆANJU MINIMALNE PLATE

trenja u unutrašnjoj politici mogli dovesti do nižih investicija i odgađanja bitnih strukturnih ekonomskih reformi“. “Tekući sukobi u Ukrajini i na Bliskom istoku mo-

gli bi ograničiti ekonomiju EU, što će dodatno uticati na potražnju za izvozom iz BiH, stranim direktnim investicijama i doznakama. Inflacija, smanjena agre-

 Suton print

OFFSET
DIGITALNI

TISAK

GIFT

POSJETITE NAŠ WEB SHOP **printaj.ba**

Široki Brijeg • info@sutonprint.ba • www.sutonprint.ba

gatna potražnja i ograničeni prilivi doznaka predstavljaju dodatne izazove za smanjenje siromaštva. Održavanje rasta u korist siromašnih i poboljšanje blagostanja na dnu distribucije dohotka, kao i poboljšanje održivosti penzionog fonda i blagostanja starijih osoba, zahtijevat će poboljšano učešće na tržištu rada, posebno na nižem nivou obrazovanja“, ukazuje se u *Izvještaju*. Kao ključni zadaci domaćih državnih institucija usmjereni na ubrzanje ekonomskog rasta zemlje, pak, apostrofiraju se ubrzanje ključnih strukturnih reformi, uključujući poboljšanje nadzora i upravljanja državnim preduzećima, unapređenje poslovnog okruženja, poboljšanje politika zapošljavanja mladih, smanjenje troškova rada i prelazak s uglja na zelenu energiju.

“Da bi započela pregovore o pristupanju EU, BiH mora riješiti 14 pretežno političkih mjera, koje se odnose na demokratiju, vladavinu prava, temeljna prava i javnu upravu. Paralelno, potrebna su poboljšanja u integraciji unutrašnjeg tržišta, jačanju državnih institucija, poboljšanju državnih nadzornih i regulativnih institucija te smanjenju prekomjerno velikog javnog sektora kako bi se ispunili ekonomski kriteriji. BiH je u proteklih deset godina imala koristi od makroekonomske stabilnosti kroz tri ključne političke mjere – valutni odbor, državnu naplatu indirektnih poreza i perspektive pridruživanja EU. Makroekonomska stabilnost podržana je fiskalnom štednjom - tokom perioda 2015. - 2019. fiskalni viškovi iznosili su jedan do tri posto BDP-a. Iako su fiskalni deficiti ponovo nastali tokom i nakon pan-

Regionalni izgledi

“Ekonomski rast na zapadnom Balkanu u 2025. godini će umjereno usporiti i to zbog slabije vanjske potražnje te ekonomske neizvjesnosti koju donosi dalji razvoj globalnih trgovinskih politika. To bi moglo negativno uticati na povjerenje privrede i potrošača.

Svjetska banka predviđa da će ukupna stopa ekonomskog rasta Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Sjeverne Makedonije i Srbije dostići 3,2 posto u 2025. godini, što je za 0,5 procentnih poena niže u odnosu na prethodne projekcije. U 2026. se očekuje ubrzanje rasta na 3,5 posto.

Neizvjesnost na polju globalne trgovine vjerovatno će uticati na zapadni Balkan prvenstveno zbog usporavanja ekonomske aktivnosti u eurozoni, što bi moglo

umanjiti trgovinsku razmjenu dobara i usluga, kao i priliv ulaganja i doznaka.

U periodima neizvjesnosti, najdjelotvornije strategije za očuvanje ekonomske otpornosti su diverzifikacija izvora rasta i obnavljanje programa strukturnih reformi. Među ključnim mjerama su uklanjanje prepreka za pristup tržištu rada, produbljivanje regionalnih ekonomskih integracija, unapređenje standarda upravljanja i povećanje tržišne konkurencije radi podsticanja produktivnosti i pružanja podrške dugoročnom rastu.

U zemljama zapadnog Balkana, brže provođenje reformi u okviru procesa pristupanja EU – poput pridruživanja *Jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA)* i uvođenja ‘zelenih traka’ radi pojednostavljenja prekogranič-

ne trgovine, moglo bi dalje unaprijediti povjerenje privrednika, privući investicije i podstaći stvaranje novih radnih mjesta.

Šest ekonomija zapadnog Balkana trebale bi kao prioritete postaviti reforme svojih sistema socijalne zaštite i službi za zapošljavanje, čime bi pomogle svom radno sposobnom stanovništvu da prebrodi vremenske nepogode kao što su poplave, suše i šumski požari, te da bude spremno za nove prilike za zapošljavanje koje donosi zelena tranzicija. Uz to, prekvalifikacija radnika za ‘zeleni’ radna mjesta doprinijela bi da se odgovori na promijenjenu potražnju za vještinama, čime bi se pospješili produktivnost i ekonomski rast“, navodi se u *Redovnom ekonomskom izvještaju Svjetske banke za zapadni Balkan*.

Real GDP growth, by country

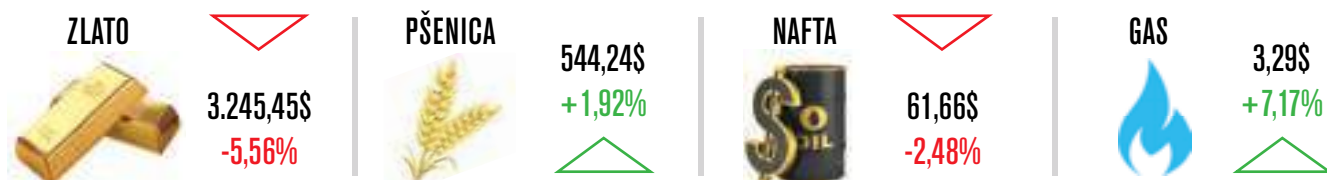
	2024	2025	2026	2027
Albania	3.9	3.2	3.1	3.1
Bosnia and Herzegovina	2.6	2.7	3.1	3.5
Kosovo	4.4	3.8	3.8	3.8
North Macedonia	2.6	2.6	2.7	2.8
Montenegro	3.0	3.0	2.9	3.0
Serbia	3.9	3.5	3.9	4.2
Western Balkans	3.5	3.2	3.5	3.7

UPRKOS POSTIZANJU REALNOG RASTA PRIHODA OD TRI POSTO GODIŠNJE OD 2015. GODINE, BH. BDP PO GLAVI STANOVNIKA OSTAJE SAMO JEDNA TREĆINA EU PROSJEKA

demije, nivo javnog duga ostaje relativno nizak, oko 34 posto BDP-a“, primjećuju analitičari *Svjetske banke*, uz sumoran za-

ključak da “uprkos postizanju realnog rasta prihoda od tri posto godišnje od 2015. godine, bh. BDP po glavi stanovnika ostaje sa-

mo jedna trećina EU prosjeka“, praćen još mračnijom činjenicom da je zvanična stopa siromaštva pala je sa 16,9 posto u 2015. na 13,5 posto u 2021. godini, “ali 40 posto odrasle populacije izvještava da nije u stanju sastaviti kraj s krajem duže od mjesec dana u slučaju gubitka glavnog izvora prihoda domaćinstva“. **B**

FBIH SE OBVEZNICAMA ZADUŽILA ZA JOŠ 50 MILIONA KM

U periodu od 22. aprila do 19. maja 2025. godine na *Sarajevskoj berzi* (SASE) ostvaren je promet od 53.798.718,39 KM. U sklopu 212 transakcija ukupno je prometovano 1.472.890 vrijednosnih papira. Na *Kotaciji privrednih društava* trgovalo se u iznosu od 23.449,06 KM, dionica emitenta *Bosnalijek d.d. Sarajevo*. U segmentu *Kotacije fondova* trgovalo se u iznosu od 1.428.279,67 KM, od čega je najveći promet ostvaren dionicama emitenta *ZIF Profplus d.d. Sarajevo*, u iznosu od 1.149.507,26 KM. U segmentu *Kotacije obveznica* trgovalo se u iznosu od 700.000,00 KM, obveznicama emitenta *ASA Finance d.d. Sarajevo*.

Na *Slobodnom tržištu - ST1* trgovalo se u iznosu od 363.546,76 KM, od čega je najveći promet ostvaren dionicama emitenta *BH Telecom d.d. Sarajevo*, u iznosu od 107.145,38 KM. Na *Slobodnom tržištu - ST2* trgovalo se u iznosu od 687.893,27 KM, od čega je najveći promet ostvaren dionicama emitenta *Šipad komerc d.d. Sarajevo*, u iznosu od 360.498,45 KM. Na *Slobodnom tržištu - ST3* trgovalo se u iznosu od 1.439,52 KM, od čega je najveći promet ostvaren dionicama

emitenta *Centrotrans - DC d.d. Sarajevo*, u iznosu od 780,00 KM. Na *Tržištu za emitente u stečaju* nije bilo trgovine.

Prijavljene su dvije vanberzanske transakcije u ukupnoj vrijednosti od 604.461,00 KM - prometovano je 139.818 dionica.

Održana je 62. aukcija obveznica Federacije BiH (sedmogodišnje obveznice sa datumom dospeljeća 7. maj 2032. godine). U sklopu 18 transakcija, metodom višestrukih cijena upisano je ukupno 50.000 obveznica, po ponderisanoj prosječnoj prihvaćenoj cijeni 99,9730 uz kamatnu stopu 3,1547 posto, čime je za emitenta prikupljeno ukupno 49.986.494,11 KM. **B**

Pokazatelj	Vrijednost	APS. promjena	% Promjena
BIFX	505,40	-5,51	-1,08%
SASX-10	1.363,43	27,89	2,09%
SASX-30	2.504,70	87,57	3,62%
SASX-BBI	13.486,33	242,10	1,83%
SASX-FN	24.910,82	1.869,72	8,11%

BANJALUČKA BERZA

Od 12. do 16. maja 2025. godine na *Banjalučkoj berzi* (BLSE) ostvaren je promet od 1.525.671,41 KM, kroz 143 transakcije. Na standardnom berzanskom tržištu najveći sedmični promet imale su akcije *Telekom Srpske a.d. Banja Luka*, kojima se trgovalo u vrijednosti

od 129.403,74 KM. Prosječna cijena akcija na kraju sedmice bila je 1,12 KM, jednako kao i na kraju prethodne sedmice. Obveznicama je ostvaren promet od 1.210.926,25 KM. Najveći promet ostvaren je obveznicama *MKD Prodest d.o.o. Banja Luka* - javna ponuda obveznica 1, kojima se trgovalo u

vrijednosti od 1.000.000,00 KM. Na slobodnom tržištu najveći promet imale su akcije *Agrokrajina a.d. Banja Luka*, kojima se trgovalo u vrijednosti od 93.710,89 KM. Prosječna cijena akcija na kraju sedmice bila je 0,29 KM, jednako kao i na kraju prethodne sedmice. **B**

Indeks	Naziv	Vrijednost	Promjena	Promjena [%]
BIRS	Berzanski Indeks Republike Srpske	856,18	2,41	0,28
ORS	Indeks obveznica Republike Srpske	3.234,07	3,30	0,10

POČINJE PRENAMJENA RUDNIKA I ZBRINJAVANJE NJIHOVIH RADNIKA

Projektom pravedne tranzicije u odabranim regijama bogatim ugljem u Bosni i Hercegovini, koji Svjetska banka finansira kreditom od 79,90 miliona eura i grantom od 2,89 miliona eura, za narednih pet godina planirano zatvaranje zeničkog te instaliranje fotonaponskih elektrana u rudnicima Banovići i Kreka, uz realizaciju socijalnih programa koji uključuje isplatu otpremnina te programe dokvalifikacije i prekvalifikacije radnika.

PIŠE Armin Zeba

Odbor izvršnih direktora Svjetske banke početkom maja odobrio je kredit od 79,90 miliona eura i grant od 2,89 miliona eura za podršku *Projektu pravedne tranzicije u odabranim regijama bogatim ugljem u Bosni i Hercegovini*, koji se realizira u okviru *Integriranog energetskog i klimatskog plana BiH*, usmjerenom na smanjenje emisija stakle-

ničkih gasova, s konačnim ciljem dekarbonizacije bosanskohercegovačkog elektroenergetskog sektora do 2050. godine. Kreditom s rokom otplate od 32,5 godine i sedmogođšnjom odgodom plaćanja, finansirat će se *Projekt* koji će se fazno realizirati tokom narednih pet godina. Prva faza obuhvata izgradnju kapaciteta i uspostavljanje sistema upravlja-

nja *Projektom*, nakon čega slijede prenamjena zemljišta, instaliranje postrojenja za obnovljive izvore energije i socijalne mjere u rudnicima Banovići, Krak i Zenica.

ČETIRI KOMPONENTE

Uz opasku da je "cilj investicije da se osigura sveobuhvatan i izbalansirani pristup za smanjenje

uglićnog otiska, uz rješavanje okolišnih, ekonomskih i socijalnih izazova u vezi s tim", Christopher Sheldon, šef ureda *Svjetske banke* za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru, za *Business Magazine* objašnjava da će kredit i prateći grant biti usmjereni u četiri osnovne komponente *Projekta*. "Te komponente obuhvataju institucionalno jača-

nje i upravljanje projektom, prenamjenu rudničkog zemljišta, proizvodnju obnovljive energije u rudnicima Banovići i Kreka te podršku za tranziciju radne snage i zajednica u Banovićima i Zenici.

Prva komponenta fokusira se na jačanje institucionalnog okvira neophodnog za upravljanje energetsom tranzicijom. Uključuje ažuriranje zakona i propisa, uspostavljanje jedinica za upravljanje i koordinaciju projekta na entitetskom i lokalnom nivou, kao i osiguranje uključivanja građana, naročito zahvaćenih zajednica i radnika.

Druga pruža podršku za sanaciju bivšeg rudničkog zemljišta da bi se omogućilo njegovo buduće korištenje u ekonomske svrhe. Ključne lokacije obuhvataju zemljište rudnika Banovići i Kreka, gdje će investicije biti usmjerene u rekultivaciju s ciljem očuvanja okoliša i dogradnju infrastrukture. Aktivnosti na zatvaranju Rudnika Zenica provest će se u skladu s okolišnim i sigurnosnim standardima - prenamjena tog zemljišta provodit će se na osnovu detaljnog tehničkog i okolišnog planiranja, da bi se nakon eksploatacije uglja omogućile održive ekonomske djelatnosti.

Kao podrška prelasku na zeleniju energiju za budućnost, komponenta proizvodnje obnovljive energije u rudnicima Banovići i Kreka obuhvata instalaciju 27 megavata solarnih fotonaponskih sistema na tim lokacijama. Očekuje se da će ta solarna postrojenja proizvoditi više od 30 gigavatsati čiste električne energije godišnje, doprinijeti energetske sigurnosti i smanjenju emisija, uz istovremeno stvaranje prilika za otvaranje novih radnih mjesta u sektoru obnovljive

Modelirali smo nekoliko scenarija dekarbonizacije BiH, ističe Sheldon

ČETIRI KOMPONENTE PROJEKTA OBUHVATAJU INSTITUCIONALNO JAČANJE I UPRAVLJANJE PROJEKTOM, PRENAMJENU RUDNIČKOG ZEMLJIŠTA, PROIZVODNJU OBNOVLJIVE ENERGIJE U BANOVIĆIMA I KREKI TE PODRŠKU ZA TRANZICIJU RADNE SNAGE I ZAJEDNICA U BANOVIĆIMA I ZENICI

Prioritet nam je zbrinjavanje radnika RMU Zenica, potcrtava Buljubašić

ve energije.

Uvažavajući socijalne posljedice prestanka korištenja uglja, prioritet komponente vezane za tranziciju radne snage i zajednica u Banovićima i Zenici je pružanje direktne podrške zahvaćenim radnicima i zajednicama. To obuhvata isplatu otpremnina, programe dokvalifikacije i prekvalifikacije, uspostavljanje jedinica za tranziciju radne snage, podršku za razvoj poduzetništva i malog biznisa, kao i finansiranje inicijativa u zajednicama koje imaju za cilj ekonomsku diversifikaciju i jačanje socijalne kohezije, precizira Sheldon.

Podsjećajući da je *Projekt pravedne tranzicije* u potpunosti usklađen s *Nacrtom integriranog energetskog i klimatskog plana BiH* i širim ciljevima njene dekarbonizacije, uključujući i nultu emisiju do 2050. godine, on potcrtava da njegova realizacija ni u kakvom slučaju ne predstavlja kraj podrške *Svjetske banke* bosanskohercegovačkim programima dekarbonizacije.

“Projekt odražava prioritete navedene u *Nacrtu*, na-

Zenički rudnik prvi ide u likvidaciju

Grantovi lokalnim zajednicama

Kroz *Projekt pravedne tranzicije* u odabranim regijama bogatim ugljem u BiH, općini Banovići i gradu Tuzla bit će dodijeljeni grantovi od po pola miliona KM. Kako je tokom posjete navedenim lokalnim zajednicama saopćio federalni ministar energije, rudarstva i industrije Vedran Lakić, "kroz dodijeljena sredstva Tuzla će moći provesti projekte usmjerene na održivi razvoj, unapređenje infrastrukture i osnaživanje lokalne zajednice", dok će u Banovićima grant biti usmjeren "na podizanje svijesti o tranziciji, izgradnju kapaciteta lokalne zajednice te realizaciju socijalnih i infrastrukturnih projekata,

u skladu s prioritetima koje definišu građani i lokalne vlasti".

"Cilj nam je da ovaj proces provedemo na human i ekonomski održiv način, prelaskom na ekološki prihvatljivije izvore električne energije.

Uz pomoć *Svjetske banke* imamo priliku unaprijediti energetska stabilnost i nezavisnost, uz provođenje pravedne i ekonomski poticajne tranzicije. Pravedna tranzicija podrazumijeva ne samo zatvaranje rudnika, već i zbrinjavanje radnika te podršku razvoju lokalnih zajednica koje su svoj ekonomski rast temeljile na industriji uglja", naveo je Lakić.

ročito one koji se odnose na unapređenje energetske sigurnosti, uz značajno povećanje udjela čiste energije u ukupnoj proizvodnji energije u zemlji.

Kao dio pripreme *Projekta*, *Svjetska banka* je uložila značajne resurse u modeliranje nekoliko scenarija dekarbonizacije za BiH do 2050. godine. Ti modeli su identificirali najefikasnije putanje za smanjenje emisija, uz očuvanje pouzdanog snabdijevanja zemlje energijom. Analiza je naglasila važnost diversifikacije izvora energije, s posebnim fokusom na hidroenergiju i solarnu energiju. Neovisno o ovom konkretnom projektu, *Svjetska banka* ostaje posvećena pružanju podrške Bosni i Hercegovini u pripremi, finansiranju i implementaciji dodatnih aktivnosti u okviru programa dekarbonizacije.

S obzirom na značajnu ovisnost zemlje o uglju, naša procjena pokazuje da će postizanje efikasne tranzicije biti teško ostvariva bez iskorištavanja potencijala hidroenergije, zajedno s drugim tehnologijama za obnovljivu energiju", ističe Sheldon.

PROJEKTI EPBiH

Ključni domaći akter u implementaciji *Projekta* je *Elektroprivreda BiH*, u či-

jem sastavu posluju njime obuhvaćeni rudnici. Pojašnjavajući koliki dio kredita i granta *Svjetske banke* se direktno odnosi na programe *Elektroprivrede BiH* i u koje konkretne aktivnosti će biti uloženi, generalni direktor te kompanije Sanel Buljubašić u izjavi za naš magazin prije svega naglašava da će "ta sredstva pomoći da lakše i brže provedemo energetska tranziciju, poštujući prava radnika, potičući ekonomski napredak i jačajući energetska stabilnost i neovisnost".

"Sredstva kredita, u iznosu višem od 83 miliona američkih dolara, alocirat će se na različite projekte. *Elektroprivreda BiH* će od tog iznosa dobiti oko 16 miliona dolara za finansiranje fotonaponske elektrane *Dubrave* u Rudniku uglja Kreka, uključujući troškove prenamjene zemljišta. Osim toga, *Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije* oko 42 miliona dolara iskoristit će za finansiranje aktivnosti zatvaranja *Rudnika mrkog uglja Zenica*, od čega je dio iznosa namijenjen za zbrinjavanje dijela radnika.

Ostatak sredstava, u iznosu višem od 25 miliona dolara, dobit će *Rudnik mrkog uglja Banovići*, sumira Buljubašić. On pritom podvlači da je projektni prioritet *Elek-*

U Kreki i Banovićima proizvodit će se "čista" energija

Rok otplate
32,5
godine

Grace period
7
godina

EPBiH planira “zelene” projekte
mjerljive milijardama maraka

troprivrede BiH zbrinjavanje radnika RMU Zenica, koji ide u proces zatvaranja, za šta je od kredita Svjetske banke planirano izdvajanje 25 miliona dolara.

“Kada govorimo o Banovićima i Kreki, u pitanju su strateški rudnici koji će raditi dok su u pogonu termoblokovi u Termoelektrani Tuzla, tako da sredstva Svjetske banke nisu planirana za zbrinjavanje njihovih radnika. To su aktivni rudnici i od njihove efikasnosti i poslovnog uspjeha ovisit će i sudbina njihovih radnika.

Nedavno smo potpisali novi kolektivni ugovora za uposlene u oblasti rudarstva i s razlogom očekujemo da će opravdati povjerenje koje smo im dali, zajedno s većim pravima. Dakle, o tome koliko će radnika ostati u radnom odnosu je do uprava tih rudnika i samih radnika“, napominje Buljubašić. Pojašnjavajući, pak, u kojoj mjeri će u Projekt uključeno instaliranje pogona za proizvodnju obnovljive energije na lokaciji rudnika Banovići i Kreka, biti kompenziran manjak električne energije uzrokovan reduciranjem proizvodnje

“ELEKTROPRIVREDA BiH ĆE DOBITI OKO 16 MILIONA DOLARA ZA FINANSIRANJE FOTONAPONSKE ELEKTRANE DUBRAVE, OKO 42 MILIONA DOLARA ISKORISTIT ĆE ZA FINANSIRANJE ZATVARANJA RMU ZENICA, A OSTATAK OD OKO 25 MILIONA DOLARA IDE RUDNIKU BANOVIĆI

”

u termoelektranama, Buljubašić apostrofira da se radi o fotonaponskim elektranama čija je izgradnja samo dio strateškog preusmjeravanja Elektroprivrede BiH na alternativne izvore. “Na taj način bit će kompenziran jedan dio manjka električne energije uzrokovan nedovoljnim količinama uglja, što je dovelo do reduciranja proizvodnje u termoelektranama. Da bi nadomjestili nedostajuće količine električne energije, Elektroprivreda BiH planira izgradnju i više hidroelektrana, fotonaponskih elektrana te vjetroelektrana. Za realizaciju tog plana neophodna je institucionalna i društvena podrška i koordinacija. Jedino zajedničkim naporima se može provesti predviđena energetska tranzicija i osigurati da Elektroprivreda BiH nastavi

vi kontinuiranu, pouzdanu i sigurnu isporuku električne i toplinske energije kupcima u Federaciji BiH, po cijenama znatno nižim od onih koju plaćaju kupci u regiji, ali i cijeloj Evropi“, rezimira on.

Iako obiman, Projekt pravedne tranzicije samo je dio Integriranog energetskog i klimatskog plana BiH - koje još mjere predviđene tim planom će realizirati Elektroprivreda, koliko će koštati njihova provedba i na koji način će se osigurati potrebna finansijska sredstva, pitanja su na koja Buljubašić odgovara potencirajući činjenicu da se radi o čitavom nizu projekata iz domena obnovljivih izvora energije, fokusiranih na postepeno smanjenje udjela proizvodnje iz termoelektrana do 2050. godine, “ali uz obezbjeđenje pouzdanosti

njihovog rada u tranzicijskom periodu“. Ukazujući da je “za tako ozbiljnu infrastrukturnu transformaciju potrebno nekoliko milijardi konvertibilnih maraka“, on konstatira da manji dio tih sredstava Elektroprivreda BiH može osigurati iz planiranih prihoda od prodaje energije, “međutim, najveći dio neophodno je nadomjestiti iz namjenskih fondova za energetska tranziciju“.

“Veliki problem nam predstavljaju zabrane korištenja državnog zemljišta, koje onemogućavaju dobijanje dozvola za postavljanje fotonaponskih i vjetroelektrana, tako da nemamo mnogo opcija. Termoelektrane će raditi planskim kapacitetima do 2050. godine, a za obnovljive izvore energije smo naišli na nekoliko zidova koje sami ne možemo preskočiti, već ovisimo o dobru volji svih nivoa vlasti, različitih institucija i udruženja.

Proces pravedne tranzicije mora provoditi država Bosna i Hercegovina uključujući entitetske vlade, a tri elektroprivredne kompanije moraju biti servis provodjenja tog procesa“, upozorava pritom Buljubašić. **B**

One prave razliku

ŽENE SU VLASNICE 23,7 POSTO KOMPANIJA U BiH

Studiju o rodnoj ravnopravnosti i poduzetništvu žena u Bosni i Hercegovini, koju je uradilo udruženje Žene za žene International imala je za cilj istražiti stanje poduzetništva žena u BiH. Studija je poslužila za identificiranje aktivnosti potrebnih za unapređenje rodne ravnopravnosti i podrške poduzetnicama korištenjem realnih podataka i putem osnaživanja zajednice.

PRIPREMILA Žana Marić

Kompanije u vlasništvu žena čine 23,7 posto svih kompanija u Bosni i Hercegovini, što je ispod prosjeka za Evropu i Centralnu Aziju (ECA) gdje iznosi 34,2 posto. Ovo je, između ostalog, pokazala Stu-

dija o rodnoj ravnopravnosti i poduzetništvu žena u Bosni i Hercegovini, koju je uradilo udruženje Žene za žene International, a koja je provedena u okviru projekta *Towards Equality - Women and Citizens in Action for More Inclusi-*

ve Societies in BiH and Eastern Europe uz podršku Francuske razvojne agencije (AFD). Ova Studija imala je za cilj istražiti stanje poduzetništva žena u BiH kako bi se identificirale aktivnosti potrebne za unapređenje rodne ravnoprav-

nosti i podrške poduzetnicama korištenjem realnih podataka i putem osnaživanja zajednice. Primarni ciljevi Studije su ocjena trenutnog stanja rodne ravnopravnosti u poduzetništvu u BiH, identifikacija specifičnih

Studija ocjenjuje rodnu ravnopravnost u poduzetništvu

izazova sa kojima se žene suočavaju te preporuka konkretnih rješenja za poticanje inkluzivnog poduzetničkog okruženja.

ŽENE U BIZNISU

Prema navodima *Studije*, u populaciji od približno 3,5 miliona stanovnika, prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine, žene čine više od polovine ukupnog stanovništva. Prema podacima *Svjetske banke*, BiH spada u kategoriju najmanje konkurentnih ekonomija u jugoistočnoj Evropi (SEE), zauzimajući 90. mjesto među ukupno 190 ekonomija. U BiH je stopa učešća žena u radnoj snazi za 2023. godinu iznosila 40,5 posto, dok je stopa učešća muškaraca iznosila 59,5 posto, što predstavlja rodni jaz od 19,4 posto. Žene su činile 27,9 posto zaposlenih na višem i srednjem rukovodećem nivou u 2023. godini.

Indeks ljudskog razvoja (Human Development Index) UNDP-a za BiH u

Žene u biznisu su dugo bile izuzetak, nika da pravilo, no, vrijeme i cjelokupan napredak čovječanstva polako, ali sigurno pomiče granice koje su uglavnom rezultat izuzetno jakih predrasuda protiv kojih se generalno najteže boriti. Boriti se u dokazivanju da znaju, žele i na koncu mogu realizirati svoje snove čak i kada to izgleda preteško, stalno je „stanje“ u kojem se nalaze žene diljem svijeta, pa i u Bosni i Hercegovini. Kada se čitaju suhoparne brojke, koje daju rezultati raznih globalnih analiza koje obuhvataju i našu zemlju,

skoro da se nije teško obeshrabiti. Ipak, u svakodnevnom radnom okruženju žena je sve više, pozicije koje zauzima, također, su sve više i značajnije, no negdje se ipak zapaža da napredovanje do vrha ide teže nego bi trebalo. Činjenica je da su se neke kompanije ohrabrile dati priliku i na najviše liderske pozicije imenovali žene, priznajući im na taj način sav dotadašnji trud, svo njihovo znanje i sve njihove sposobnosti kojima raspolažu. No, dug put je još pred svima nama u namjeri da postanemo društvo u kojem će biti normalno da

je žena aktivan član poslovne zajednice, čije se znanje i rad adekvatno valorizira u svakom segmentu. *Business Magazine* je stoga pokrenuo projekat *One prave razliku* čiji je cilj ukazati na žene koje nisu ustuknule unatoč svim vrstama prepreka koje je jedno društvo, poput bosanskohercegovačkog, stavljalo i stavlja pred njih. Na taj način želimo odati priznanje njihovoj borbi da neke buduće generacije dobiju priliku živjeti i raditi u društvu koje ne prepoznaje rodne razlike i koje pojednako cijeni uspjeh neovisno o spolu.

PRIMARNI CILJEVI STUDIJE SU OCJENA TRENUTNOG STANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U PODUZETNIŠTVU U BiH, IDENTIFIKACIJA SPECIFIČNIH IZAZOVA SA KOJIMA SE ŽENE SUOČAVAJU TE PREPORUKA KONKRETNIH RJEŠENJA ZA POTICANJE INKLUZIVNOG PODUZETNIČKOG OKRUŽENJA

2021. godini bio je niži za žene nego za muškarce (0,754 naspram 0,802). Izvještaj *Women, Business and the Law 2023* predstavlja indeks koji pokriva 190 ekonomija i strukturiran je oko životnog ciklusa radne žene. BiH je postigla 85 od 100 bodova, što je iznad regionalnog prosjeka za Evropu i centralnu Aziju (84,4). U 2022. godini žene su činile 24,1 posto zaposlenih na višem

i srednjem rukovodećem nivou, dok je njih 8,2 posto bilo na višim pozicijama u privatnom sektoru. Rodni jaz u plaćama ostao je na 8,6 posto u 2021. i 9,8 posto u 2022. godini. Ne postoji jedinstvena baza podataka niti statistika o obimu poduzetništva žena u BiH. Prema *Anketi o radnoj snazi* za 2024. godinu, ukupan procenat samozaposlenih na tržištu rada je 10 posto, od čega

ga su žene činile tri posto. Od svih zaposlenih žena, samozaposlene žene činile su 7,7 posto, u poređenju sa 11,1 posto muškaraca. Jedini pouzdani podaci mogu se pronaći u anketama o biznisima *Grupacije Svjetske banke*.

Prema tim podacima, žene posjeduju 23,7 posto svih biznisa, što je ispod prosjeka od 34,2 posto za Evropu i centralnu Aziju.

Nalazi pokazuju da, iako značajan broj žena izražava interes za poduzetništvo, samo dio njih trenutno vodi biznise, dok mnoge navode poteškoće poput balansiranja porodičnih i poslovnih obaveza, izazove u naplati potraživanja i prelazak na drugo radno mjesto kao razloge za prekid poduzetničkog puta. BiH je ostvarila napredak u kreiranju politika za pro-

27,9% zaposlenih na višem i srednjem rukovodećem nivou činile žene 2023.

9,8% iznosio je rodni jaz u plaćama u Bosni i Hercegovini u 2022.

NALAZI POKAZUJU DA, IAKO ZNAČAJAN BROJ ŽENA IZRAŽAVA INTERES ZA PODUZETNIŠTVO, SAMO DIO NJIH TRENUTNO VODI BIZNISE, DOK MNOGE NAVODE POTEŠKOĆE POPUT BALANSIRANJA PORODIČNIH I POSLOVNIH OBAVEZA, IZAZOVE U NAPLATI POTRAŽIVANJA I PRELAZAK NA DRUGO RADNO MJESTO KAO RAZLOGE ZA PREKID PODUZETNIČKOG PUTA

Žene najčešće u malom poduzetništvu

Studija o rodnoj ravnopravnosti i poduzetništvu žena u Bosni i Hercegovini kombinira kvantitativne upitnike i kvalitativne intervjue koristeći konvergentnu metodologiju istraživanja i *Okvir za rodnu analizu (GAF)* kako bi procijenila rodnu dinamiku kroz pet ključnih domena: pristup resursima, uvjerenja i percepcije, prakse i učešće, institucionalna podrška i moć. Autori studije naglašavaju da je više od 80 posto uspješnih i bivših poduzetnica koje su učestvovala u ovoj studiji formalno registriralo svoje biznise, prvenstveno kao obrte ili društva s ograničenom odgovornošću. Žene poduzetnice u BiH uglavnom nude profesionalne, naučne i tehničke usluge, kao i usluge u oblasti umjetnosti, ICT-a i savjetovanja (menadžment, marketing,

pravne usluge, itd.). Većina ili više od 90 posto biznisa čije su vlasnice žene posluje ili su poslovala kao mikropreduzeća s do 10 zaposlenih, što sugerira trend prema malom poduzetništvu. Kao uobičajene razloge zatvaranja biznisa navedeni su profesionalni izazovi, poput neplaćenih faktura klijenata, promjene u privatnom životu i balansiranje porodičnih obaveza. U vezi sa obrazovnim statusom, većina ispitanica koje vode biznis ima završen postdiplomski studij (63,2 posto). Oko 75 posto bivših poduzetnica ima završen diplomski ili postdiplomski studij, dok 25 posto ima srednjoškolsko obrazovanje. Više od 65 posto žena koje žele pokrenuti biznis završilo je ili srednju školu (33,7 posto) ili postdiplomski studij (34,7 posto).

mociju rodne ravnopravnosti, navodi se u studiji. Ipak, izazovi u pribavljanju konzistentnih i pouzdanih podataka za procjenu uticaja ovih pravnih okvira na rodnu ravnopravnost na tržištu rada su međutim i dalje prisutni. Regulatorni okvir za poduzetništvo žena u BiH odražava kako napredak tako i složenost. Od usvajanja *Zakona o ravnopravnosti spolova BiH 2003. godine* BiH je zabilježila niz promjena u svom regulatornom okviru za ravnopravnost spolova. Uprkos složenom pravnom sistemu, opšti pristup u svim dijelovima zemlje reguliran je sličnim zakonodavstvom.

Nalazi *Studije* su utvrdili da se žene u BiH suočavaju sa značajnim preprekama u poduzetništvu, uključujući ograničen pristup finansijama, nedovoljnu institucionalnu podršku i nedostatak koor-

dinacije unutar poduzetničkog ekosistema. Biznisi kojima rukovode žene su manjeg obima, a većina njih su mikrobiznisi fokusirani na pružanje stručnih usluga, informacijsko-komunikacijske tehnologije i umjetnost.

Kada su u pitanju barijere u pristupu resursima, navodi se da se mnogo žena oslanja na lična sredstva za pokretanje posla zbog percepcije složenosti procesa odobravanja bankarskih kredita i ograničene dostupnosti prilagođenih finansijskih proizvoda. Iako postoje javni poticaji i subvencije, njihova transparentnost i dostupnost je i dalje upitna, što obeshrabruje žene da se prijave na javni poziv.

Kao značajan nalaz studije istaknut je fenomen *dvostrukog tereta*, gdje poduzetnice brinu o porodici i kućnim poslovima više od osam sati dnevno. Tradicionalne rodne norme snažno utiču na ovaj te-

Porodične obaveze i biznis – fenomen dvostrukog tereta

ret, ograničavajući njihovu sposobnost da se u potpunosti posvete rastu i razvoju biznisa.

U *Studiji* je, također, navedeno da uprkos visokom nivou obrazovanja i samopouzdanja u vlastite sposobnosti, poduzetnice izražavaju potrebu za ciljanim obukama u oblasti finansijskog upravljanja, strateškog planiranja, digitalnog marketinga i proširenja tržišta. Pristup specijaliziranim i praktičnim obukama je i dalje nedovoljan, a prilike za umrežavanje često nedovoljno iskorištene.

Naglašava se da je poduzetnički ekosistem u BiH fragmentiran, uz nedovoljnu saradnju između finansijskih institucija, organa uprave i nevladinih organizacija (NVO).

Ovaj nedostatak koordinacije često rezultira u preklapanju inicijativa uz ograničen učinak, što naglašava potrebu za centralnim mehanizmom koordinacije.

PREPORUKE STUDIJE

U *Studiji* su navedene i preporuke za osnaživanje poduzetništva žena. Na prvom mjestu je pobošljavanje pristupa finansijskim sredstvima, u okviru kojeg bi banke u BiH trebale pojednost-

Studija pruža uvid u poduzetništvo žena u Bosni i Hercegovini

viti procese odobravanja kredita i razviti proizvode posebno za poduzetnice, kao što su manji zahtjevi u pogledu instrumenta obezbjeđenja potraživanja i fleksibilniji rokovi otplate. Dodjela sredstava tekućih transfera treba biti transparentnija, pristupačnija i inkluzivnija, posebno za žene koje žele uspostaviti ravnotežu između privatnog i poslovnog života.

Kada je u pitanju porodica i zajednica koje pružaju podršku, preporučuje se rad na kulturnološkim

KAO ZNAČAJAN NALAZ STUDIJE ISTAKNUT JE FENOMEN DVOSTRUKOG TERETA, GDJE PODUZETNICE BRINU O PORODICI I KUĆNIM POSLOVIMA VIŠE OD OSAM SATI DNEVNO. TRADICIONALNE RODNE NORME SNAŽNO UTIČU NA OVAJ TERET, OGRANIČAVAJUĆI NJIHOVU SPOSOBNOST DA SE U POTPUNOSTI POSVETE RASTU I RAZVOJU BIZNISA

očekivanjima u vezi sa porodičnim obavezama koji može pomoći na smanjenju dvostrukog tereta kod žena. Javno-privatna partnerstva mogu kreirati pristupačnija rješenja za brigu o djeci i programe podrške porodici koji će omogućiti ženama da se više posvete razvo-

ju biznisa.

Također se preporučuju ciljani programi obuke, koje treba prilagoditi potrebama poduzetnica, fokusirajući se na strateško upravljanje, digitalne alate i pristup međunarodnim tržištima. Ovi programi trebaju nuditi prilike za mentorstvo i umrežavanje kako bi se ojačali stručni sistemi podrške za žene.

Slijedeća preporuka je jačanje koordinacije ekosistema, u okviru koje bi trebalo biti uspostavljeno centralno tijelo ili mehanizam za koordinaciju inicijativa između javnog, privatnog i nevladinog sektora, time smanjujući dupliranje i povećavajući doseg i efikasnost programa koji su namijenjeni ženama. **B**

TARIFE I OPEC+ OBARAJU CIJENE NAFTE

Cijene sirove nafte pale su za dramatičnih 18 posto u aprilu ove u odnosu na prethodnu godinu. To je najoštriji mjesečni pad od novembra 2021. godine. Analitičari navode dva razloga za drastično smanjenje cijena nafte. Prvi je zabrinutost da bi najavljeni rat tarifama predsjednika SAD Donalda Trumpa mogao poremetiti globalnu trgovinu i potisnuti potrebe za energijom. Drugi razlog je najava naftnog kartela OPEC+ o značajnom povećanju proizvodnje nafte za maj i juni.

Svjetsko tržište nafte ponovo je u nestabilnim vodama. Cijene sirove nafte pale su za dramatičnih 18 posto u aprilu ove u odnosu na prethodnu godinu. To je najoštriji mjesečni pad od novembra 2021. godine. Pad je doveo do pada cijene *Brenta* sa više od 74 dolara po barelu na početku mjeseca na nešto manje od 60 dolara do početka maja. Analitičari navode dva razloga za drastično smanjenje cijena nafte. Prvi je zabrinutost da bi najavljeni rat tarifama predsjednika SAD Donalda Trumpa

“PODACI OPEC-A POKAZUJU DA, U NASTOJANJU DA IZBJEGNU SMANJENJE PRIHODA, NIJEDNA ZEMLJA NIJE ODRŽALA PROIZVODNJU ISPOD ZACRTANOG CILJA PROIZVODNJE BAREM OD POČETKA 2024. GODINE”

mogao poremetiti globalnu trgovinu i potisnuti potrebe za energijom. Drugi razlog je najava naftnog kartela OPEC+ značajno povećanje proizvodnje nafte za maj i juni, veće nego što se očekivalo. Analitičari upozoravaju da će niže cijene sirove nafte

imati značajan uticaj na zemlje proizvođače nafte, koje se bore da uravnoteže svoje budžete i zemlje uvoznice, kojima niže cijene nafte donose manje troškove potrebne energije za transport i industriju. U periodu od 20. januara i 6. maja ove godine, *Brent*,

globalna referentna nafta, pala je sa oko 80 na 62 dolara, a *West Texas Intermediate*, američka referentna nafta, pala je sa oko 76 na 59 dolara.

SMANJENJE POTRAŽNJE

Nakon što je Trump objavio tarife na uvoz u SAD, 2. aprila, a ubrzo potom i Kina, kao odgovor na američke, u javnosti su se pojavile nove, smanjene, prognoze za međunarodnu trgovinu i globalnu ekonomiju. U izvještaju objavljenom 22. aprila, *Međuna-*

rodni monetarni fond smanjio je svoju prognozu rasta realnog bruto domaćeg proizvoda za 2025. godinu na 2,8 posto, u odnosu na rast od 3,3 posto koji je najavljen u januaru.

Ekonomski rast je ključni pokretač potražnje za naftom, tako da slabiji izgledi utiču na potražnju za naftom kao transportnim gorivom i izvorom energije za industriju. Sve vodeće svjetske agencije za prognoze nafte smanjile su svoje izglede za potražnju u 2025. godini, a Međunarodna agencija za energiju navela je "pogoršanje izgleda za globalnu ekonomiju zbog iznenadne oštre eskalacije trgovinskih tenzija". SAD i Kina čine oko polovinu smanjenja rasta, a većina ostatka smanjenja dolazi iz azijskih ekonomija koje zavise od trgovine. Trgovinski rat će vjerovatno imati velike implikacije i za proizvođače petrohemijskih proizvoda - plastike, gnojiva i druge robe napravljene od nafte i prirodnog gasa. Prema IEA, kineski proizvođači, koji nabavljaju naftu iz SAD-a, bit će posebno pogođeni. Drugi faktor bile su dvije najave OPEC+, koalicije proizvođača nafte koju

Abdulaziz bin Salman najavio nova povećanja proizvodnje nafte

ANALITIČARI UPOZORAVAJU DA ĆE NIŽE CIJENE SIROVE NAFTE IMATI ZNAČAJAN UTICAJ NA ZEMLJE PROIZVOĐAČE NAFTE, KOJE SE BORE DA URAVNOTEŽE SVOJE BUDŽETE I ZEMLJE UVOZNICE, KOJIMA NIŽE CIJENE NAFTE DONOSE MANJE TROŠKOVE POTREBNE ENERGIJE ZA TRANSPORT I INDUSTRIJU

predvode Saudijska Arabija i Rusija, da će drastično povećati ponudu. U aprilu je grupa objavila da će u maju povećati proizvodnju

za 411.000 barela dnevno, a 3. maja je objavila da će u junu povećati proizvodnju za dodatnih 411.000 barela dnevno. Grupa je pret-

hodno namjeravala dodavati 137.000 barela dnevno svakog mjeseca do septembra 2026. godine.

Iz OPEC+-a je negirano da su na odluku o povećanju proizvodnje uticali Trumpovi pozivi na smanjenje cijena nafte. Umjesto toga, tvrde da povećavaju proizvodnju kao upozorenje državama članicama koje su premašile dogovorene ciljeve proizvodnje. Podaci OPEC-a pokazuju da, u nastojanju da izbjegnu smanjenje prihoda, nijedna zemlja nije održala proizvodnju ispod zacrtanog cilja proizvodnje barem od početka 2024. godine.

Pojašnjenje iz OPEC+ je da će povećanje ukupne ponude i snižavanje cijena uvjeriti zalutale članice da ako se one ne pridržavaju pravila, neće ni drugi, na štetu svih.

Saudijski ministar energije, princ Abdulaziz bin Salman, opisao je ovaj potez kao uvod u dalje povećanje proizvodnje najvećeg proizvođača u grupi, ako države koje su prekršile raniji dogovor ne smanje proizvodnju.

Niže cijene nafte su korisne za uvoznike, jer obič-

Trumpove tarife uzbrukale tržište nafte

no smanjuju račune za gorivo i snižavajući cijene za vozače. Za neke uvoznike, učinak pada cijene nafte pogoršan je padom vrijednosti američkog dolara, valute koja se koristi za međunarodne transakcije naftom.

Dok je cijena sirove nafte *Brent* u američkim dola-

rima pala za 16 posto u tri mjeseca nakon Trumpove inauguracije, snaga eura u odnosu na dolar znači da su kupci u Evropi doživjeli još veći pad: 24 posto. Kupci sirove nafte u Velikoj Britaniji osjetili su sličan uticaj.

Već postoje naznake da je pad doveo do barem mar-

ginalnog porasta potrošnje. Distributer lož ulja u Njemačkoj izjavio je da je zabilježio rekordnu prodaju kada su cijene pale u aprilu, jer su domaćinstva iskoristila pad da dopune rezervoare nakon zime. Maloprodajne cijene benzina u SAD su se približile na tri dolara po galonu, što bi moglo pomoći u povećanju potražnje tokom ljeta.

Uticaj na cijene benzina i dizela na benzinskim stanicama u Evropi i Velikoj Britaniji bio je blaži, sa visokim fiksnim carinama na maloprodaju goriva koje su ublažile oscilacije cijena sirove nafte. Podaci sa *globalpetrolprices.com* pokazuju da su cijene benzina na pumpama pale za samo četiri posto u Njemačkoj i dva posto u Velikoj Britaniji, tri mjeseca nakon Trumpove inauguracije.

Dok uvoznici nafte ostvaruju korist, izvoznici gube. Najbolji primjer je Saudijska Arabija, koja u velikoj mjeri zavisi od prihoda od nafte.

MMF procjenjuje da Saudijskoj Arabiji trebaju cijene nafte iznad 90 dolara

po barelu kako bi uravnotežila svoj budžet na trenutnim nivoima proizvodnje, dok *Bloomberg Economics* podiže ljestvicu rentabilnosti na 112 dolara, kada se uzme u obzir domaća potrošnja suverenog fonda Kraljevstva. Ali 18 banaka koje prati *Bloomberg*, a koje su objavile prognoze u aprilu, očekuju da će prosječne cijene *Brenta* biti između 64 i 77 dolara po barelu u 2025. godini. *Goldman Sachs* upozorava da bi budžetski deficit Saudijske Arabije mogao porasti na 67 milijardi dolara ove godine ako prosječna cijena nafte bude 62 dolara po barelu. Naravno, Saudijska Arabija ima i druge opcije za uravnoteženje svojih prihoda. Mogla bi smanjiti potrošnju ili koristiti dug za finansiranje ambicioznih planova za revitalizaciju ekonomije. Već se uveliko oslanja na ovo drugo: nivo duga kraljevstva skočio je najviše ikada u prvom kvartalu 2025. godine zbog povećanja zaduživanja na privatnom tržištu.

U normalnim okolnostima, jeftinija nafta bi podstaknula potražnju, omogućavajući proizvođačima da eksploatišu više nafte kako bi nadoknadili nižu vrijednost izvoza. Ali neizvjesnost uzrokovana Trumpovim trgovinskim ratom smanjila je očekivanja rasta potražnje, tako da proizvođači ne očekuju da će doći do povećanja prodaje zbog nižih cijena. Niže cijene, također, izazivaju frustracije među američkim proizvođačima nafte i ugrožavaju Trumpov cilj da ubrza proizvodnju fosilnih goriva u SAD-u kako bi se postigla *energetska dominacija*. Pad *WTI-a* ispod 60 dolara po barelu naveo je izvršnog direktora naftne kompanije u Teksasu Bryana Sheffielda da

U NORMALNIM OKOLNOSTIMA, JEFTINIJA NAFTA BI PODSTAKNULA POTRAŽNJU, OMOGUĆAVAJUĆI PROIZVOĐAČIMA DA EKSPLOATIŠU VIŠE NAFTE KAKO BI NADOKNADILI NIŽU VRIJEDNOST IZVOZA

Dogovor krše Kazahstan, Irak, UAE...

Kazahstan i Irak su članice *OPEC* koje su značajno premašile svoje proizvodne kvote. Kazahstan je u stalnoj dilemi između uzimanja prijeko potrebnog brzog novca od prekomjerne proizvodnje i dugoročne potrebe za privlačenjem investicija, kako bi nastavio razvijati sektor

uglikovodika. U slučaju Kazahstana, povećanje proizvodnje oomogućile su velike zapadne kompanije *Chevron* i *ExxonMobil*, koji proširuju poslovanje na nekim od najproduktivnijih polja u zemlji. Više od dogovorenog proizvode i Ujedinjeni Arapski Emirati.

4%

pala cijena goriva
u Njemačkoj

Niže cijene goriva trebale bi potaknuti potražnju

pozove svoje kolege da odmah smanje eksploataciju i "strpe se kako bi pustili da se tarifni rat odigra". Proizvođač nafte *Diamondback Energy Inc.* predviđa da je proizvodnja vjerovatno dostigla vrhunac u plodnim poljima škriljevca u zemlji i da će opadati u narednim mjesecima nakon što cijene padnu.

BORBA ZA MOĆ

Neki ekonomski analitičari ključnim smatraju odluku *OPEC+*.

„Mnogo manje diskutovan razlog zašto je sirova nafta u posljednje vrijeme postala mnogo jeftinija je stalna borba za moć unutar *OPEC-a*, kartela 12 zemalja izvoznika nafte“, tvrdi Liam Halligan, ekonomski analitičar *Daily Telegrapha* i kolumnista u *bne IntelliNews*.

Iako su ekonomski pokazatelji počeli padati u crveno – kineski *PMI* za proizvodnju u aprilu pao je na 49,0 sa 50,5, što znači da se ekonomija sada smanjuje – kolaps cijene nafte ne može se pripisati samo usporavanju potražnje.

Za sada, SAD i Kina ostaju u alarmantnom zastoju – sa tarifama do 145 posto, odnosno, 125 posto na međusobni izvoz robe. Produženi trgovinski rat između dvije najveće svjetske ekonomije, koje generišu više od dvije petine globalnog BDP-a, naravno bi bio katastrofalan.

Američka ekonomija se smanjila za 0,3 posto tokom prvog kvartala ove godine, pokazali su podaci objavljeni početkom maja, što je oštar pad u odnosu na rast od 2,4 posto u prethodna tri mjeseca. Kineska ekonomija, koja i dalje raste ugodnih 5,4 posto u prvom kvartalu, ostaje najveći svjetski uvoznik sirove nafte. Posljedice poremeće-

Saudijska Arabija: zbog nižih cijena nafte veći deficit

OPEC KONTROLIRA OKO 40 POSTO GLOBALNE PROIZVODNJE NAFTE, A SAUDIJSKA ARABIJA JE RANIJE KORISTILA PRITISAK DIKTIRAN CIJENAMA KAKO BI USKLADILA OSTALE ČLANICE OPEC – SREDINOM 1980-IH, KRAJEM 1990-IH I PONOVO 2020. GODINE

Članice *OPEC+* povećavaju proizvodnju nafte

ne kinesko-američke trgovine itekako se osjete u globalnim lancima snabdijevanja, ali Halligan kaže da je pravi pokretač ovog naftnog sloma borba za moć unutar samog *OPEC+*.

OPEC kontrolira oko 40 posto globalne proizvodnje nafte, a Saudijska Arabija je ranije koristila pritisak diktiran cijenama kako bi uskladila ostale članice *OPEC* – sredinom 1980-ih, krajem 1990-ih i ponovo 2020. godine. Razlog je jasan – pustiti da cijene padnu na nivoe koji postaju bolni za manje, uništiti sve njihove neočekivane profite od *besplatne preprodaje*, tako da će se države koje se ne pridržavaju propisa sa slabijim fiskalnim pozicijama vratiti u okvire *OPEC*.

„Zato su, suprotno uobičajenoj praksi, ključne članice *OPEC-a*, predvođene Saudijskom Arabijom, nedavno glasale za veću proizvodnju za cijelu grupu, nadajući se da će pad cijena koji slijedi prisiliti one koji krše kvote, a koji su obično mnogo siromašniji ekonomije, da se pridržavaju pravila“, objašnjava Halligan. **B**

KAZNA ZA TIKTOK TEŠKA 530 MILIONA EURA

Kineska kompanija ByteDance Ltd., vlasnik popularne platforme *TikTok* suočit će se sa kaznom za kršenje privatnosti od 530 miliona eura, zbog nelegalnog prebacivanja podataka evropskih korisnika u Kinu. Iz kineske kompanije najavljuju žalbu na odluku, a još dvije istrage EU regulatora vode se protiv TikToka.

Irska Komisija za zaštitu podataka (*Data Protection Commission DPC*) koja vodi nadzor privatnosti za *TikTok* u *Evropskoj uniji* objavila je početkom maja da je popularna platforma *TikTok* prekršila EU zakon o zaštiti podataka *GDPR*-a u vezi sa prenosom podataka evropskih korisnika u Kinu. Regulator je zahtijevao od *TikToka* da u roku od šest mjeseci

REGULATORNA DIREKTIVA NALAŽE PREKID TRANSFERA PODATAKA, ŠTO DIREKTNO UTIČE NA POSLOVNI MODEL TIKTOKA I MOŽE PRIMORATI KOMPANIJU DA PROMIJENI NAČIN UPRAVLJANJA PODACIMA U EU

ci uskladi svoju obradu podataka. Vlasnik platforme *TikTok*, kineska kompanija *ByteDance Ltd.*, suočit će se sa

kaznom za kršenje privatnosti od 530 miliona eura, zbog nelegalnog prebacivanja podataka evropskih korisnika u Kinu, što

dodatno pojačava globalne pritiske na ovu platformu za dijeljenje video sadržaja.

TikTok mora platiti 530 miliona eura kazne jer je ilegalno poslao lične podatke Evropljana u Kinu i nije bio dovoljno transparentan prema korisnicima, saopćeno je iz *DPC*. „Prenos ličnih podataka *TikToka* u Kinu prekršio je *GDPR*, jer *TikTok* nije us-

pio provjeriti, garantirati i dokazati da su lični podaci korisnika EEA, kojima daljinski pristupa osoblje u Kini, dobili nivo zaštite koji je u suštini ekvivalentan onome koji je zagaran-tovan unutar EU. Kao rezultat neuspjeha da provede potrebne procjene, *TikTok* nije riješio potencijalni pristup kineskih vlasti ličnim podacima EEA prema kineskim zakonima o borbi protiv terorizma, kontrašpijunaže i drugim zakonima koji su identificirani kao propisi koji u značajnoj mjeri odstupaju od standarda EU“, rekao je Graham Doyle, zamjenik komesara u DPC, u izjavi koju su objavili mediji.

NETAČNE INFORMACIJE

DPC je, također, utvrdio da je *TikTok* pružio netačne informacije u njihovoj istrazi kada je tvrdio da nije pohranio podatke evropskih korisnika na serverima koji se nalaze u Kini. *TikTok* je prethodno obavijestio regulatora da je u februaru otkrio problem, odnosno, da je ograničeni broj podataka evropskih korisnika pohranjen na serverima u Kini, suprotno prethodnim izjavama da se podaci korisnika ove platforme ne nalaze u Kini.

„DPC shvata problem vrlo ozbiljno i razmatra koje bi dalje regulatorne mjere mogle biti potrebne u konsultaciji sa svojim kolegama iz EU tijela za zaštitu podataka“, rekao je Doyle. Iz *TikToka* su saopćili da se ne slažu s odlukom irskog regulatora te da planiraju uložiti žalbu.

U objavi na blogu, Christine Grahm, šefica *TikTok*-ovog odjela za javnu politiku i odnose s vladom za Evropu, izjavila je da odluka nije uzela u obzir *Projekt Clover*, inicijativu za sigurnost

Prenos ličnih podataka TikToka u Kinu prekršio je GDPR, kaže Doyle

DPC JE PRVI PUT ZAUZELO STAV U VEZI SA MOGUĆIM PRENOSOM PODATAKA U KINU OD STRANE TIKTOKA NAVODEĆI I DA TIKTOK NIJE USPIO ADEKVATNO PROCIJENITI IMPLIKACIJE KINESKIH ZAKONA O NADZORU NA PODATKE EVROPLJANA

TikTok nije dostavio podatke evropskih korisnika kineskim vlastima, tvrdi Grahm

nost podataka vrijednu 12 milijardi eura, usmjerenu na zaštitu podataka evropskih korisnika.

„Umjesto toga, fokusira se na odabrani period od prije nekoliko godina, prije implementacije *Clovera* 2023. godine i ne odražava zaštitne mjere koje su sada na snazi. Upravo je DPC u svom izvještaju zabilježio ono što *TikTok* dosljedno tvrdi: nikada nismo primili zahtjev za podatke evropskih korisnika od kineskih vlasti i nikada im nismo dostavili podatke evropskih korisnika“, dodala je Grahm.

Iz *TikToka* su ranije priznali da osoblje u Kini može pristupiti podacima korisnika. U ažuriranju svoje politike privatnosti 2022. godine, iz *TikToka* je navedeno da zaposleni u zemljama u kojima posluje - uključujući Kinu, Brazil, Kanadu i Izrael - imaju dozvoljen pristup podacima korisnika, kako bi se osiguralo da je njihovo iskustvo dosljedno, ugodno i sigurno.

EU kreatori politike i regulatori zabrinuti su da bi transfer korisničkih podataka *TikToka* mogao dovesti do toga da Peking pristupi podacima kako bi špijunirao korisnike pomoću aplikacije. Prema kineskom zakonu, tehnološke kompanije su dužne predati korisničke podatke kineskoj vladi, ako se od njih zatraži pomoć u nejasno definiranom obavještajnom radu.

Sa svoje strane, *TikTok* insistira da nikada nije slao korisničke podatke kineskoj vladi. Shou Zi Chew, izvršni direktor *TikToka* naveo je u pisanom svjedočenju za saslušanje u Kongresu Sjedinjenih Američkih država da aplikacija nikada nije dijelila, niti primila zahtjev za dijeljenje, korisničkih podataka iz

12 milijardi eura

vrijedan TikTok Project Clover

Milijardu eura

izdvojio ByteDance za kazne

SPORNI ZAKONI KINESKOJ VLADI DAJU ŠIROKE OVLASTI PREMA KOJIMA MOŽE NAREĐITI KOMPANIJAMA DA PREDAJU PODATKE ŠTO JE U SUPROTNOSTI SA EU STANDARDIMA

Treća po veličini kazna

TikTok je kažnjen sa 485 miliona eura zbog prenosa podataka u Kinu i 45 miliona eura zbog nedostatka transparentnosti u politici privatnosti. Kazna je treća po veličini izrečena za kršenje *Opće uredbe EU o zaštiti podataka*.

Kazna, ujedno, potvrđuje sve agresivniji pristup *EU* u kažnjavanju kršenja privatnosti korisnika. Ranije akcije *DPC*,

uključujući kaznu od 345 miliona eura protiv *TikToka* 2023. godine zbog ugrožavanja privatnosti djece, pokazuju kontinuiranu strogu regulativu u ovoj oblasti.

TikTok je već bio kažnjen u Francuskoj i Velikoj Britaniji zbog problema sa pristankom na kolačice i nepropisnog rukovanja podacima maloljetnika.

SAD sa kineskom vladom. *DPC* je prvi put zauzeo stav u vezi sa mogućim prenosom podataka u Kinu od strane *TikToka* navodeći i da *TikTok* nije uspio adekvatno procijeniti implikacije kineskih zakona o nadzoru na podatke Evropljana.

Sporni zakoni kineskoj vladi daju široke ovlasti prema kojima može narediti kompanijama da predaju podatke što je u suprotnosti sa EU standardima.

Iz *DPC* napominju da je *TikTok* prekršio pravila transparentnosti u periodu od 2020. do 2022. godine, jer nije rekao korisnicima da se lični podaci prenose u Kinu. Napominje da je *TikTok* ažurirao svoju politiku privatnosti 2022. i da je sada usklađena.

Regulatorna direktiva nalaže prekid transfera po-

dataka, što direktno utiče na poslovni model *TikToka* i može primorati kompaniju da promijeni način upravljanja podacima u *EU*. Prema informacijama iz *GDPR-a*, *ByteDance* je izdvojio milijardu eura kako bi pokrio očekivane kazne i troškove usklađivanja sa propisima.

Reakcije tržišta ukazuju na zabrinutost u vezi sa finansijskom održivošću kompanije *ByteDance*. Analitičari ističu rastuće gubitke *TikToka* i naglašavaju da bi visoki troškovi usklađivanja mogli značajno uticati na njegovu tržišnu strategiju. Ipak, neki eksperti tvrde da je *TikTok* unaprijedio zaštitu podataka korisnika.

Stručnjaci smatraju da će ovaj slučaj natjerati globalne tehnološke kompanije da preispitaju svoje politike upravljanja podacima.

Nadzor privatnosti sve rigorozniji

Ova kazna dodatno naglašava fokus EU regulatora na zaštitu korisničkih podataka, posebno kada su u pitanju međunarodni transferi ka zemljama sa različitim standardima zaštite privatnosti.

NOVO UPOZORENJE IZ EU

Krajem maja *TikTok* je kao druga platforma, nakon platforme *X* čiji je vlasnik Elon Musk, dobila upozorenje *EU* zbog kršenja *Zakona o digitalnim uslugama*.

„*TikTok* je prekršio pravila *EU* jer nije otkrio dovoljno informacija o oglašavanju na platformi“, saopćeno je

TikTok prekršio pravila EU, jer nije otkrio dovoljno informacija o oglašavanju na platformi, saopćeno iz Evropske komisije

iz *Evropske komisije*. *TikTok* sada ima pravo odgovoriti. Ako se nalazi potvrde, *Evropska komisija* može kazniti do šest posto njegovog godišnjeg globalnog prihoda. Strane se mogu i dogovo-

riti o rješenjima za utvrđene probleme kako bi izbjegle kaznu.

„*TikTok* ne pruža potrebne informacije o sadržaju oglasa, korisnicima na koje se oglasi odnose i ko je platio za oglase, a također ne dozvoljava javnosti da pretražuje oglase“, saopćeno je iz *Komisije*.

Glasnogovornik *TikToka* rekao je da kompa-

nija pregleda preliminarne nalaze *Evropske komisije* i da ostaje posvećena ispunjavanju svojih obaveza.

„Iako podržavamo ciljeve propisa i nastavljamo poboljšavati naše alate za transparentnost oglasa, ne slažemo se s nekim od tumačenja *Evropske komisije* i napominjemo da se

smjernice daju putem preliminarne nalaza, a ne jasnih, javnih smjernica“, dodali su iz *TikToka*.

Ova istraga o *TikToku* započela je u februaru 2024. godine. *Evropska komisija* je zatvorila još jednu istragu o platformi u vlasništvu *ByteDancea* koja je pokrenula lite verziju svoje aplikacije u Francuskoj i Španiji, nakon što je *TikTok* pristao da ne uvodi funkcije nagrađivanja.

Treća istraga pokrenuta je u decembru 2024. godine o učešću *TikToka* u rumunjskim izborima i ona još traje. **B**

**AKO SE NALAZI POTVRDE, EVROPSKA
KOMISIJA MOŽE KAZNITI DO ŠEST POSTO
NJEGOVOG GODIŠNJEG GLOBALNOG PRIHODA**

3
istrage protiv
TikToka

Iz TikToka najavljuju žalbu

DANIELLA PIERSON

Nije još navršila ni trideset, a već je multimilionerka. Daniella Pierson je osnivačica nekoliko brendova koji su promijenili način na koji žene konzumiraju medijski sadržaj. Rođena 4. augusta 1995. godine, Pierson je postala poznata po tome što je izgradila multimilionski biznis bez vanjskog kapitala, a Forbes je 2022. godine proglasio najmlađom self-made BIPOC milijarderkom na svijetu. No, ono što je čini posebno zanimljivom nije samo njeno bogatstvo ili uspjeh, već kombinacija iskrene ranjivosti, britke poslovne intuicije i činjenice da joj je dijagnoza OCD-a postala jedna od najvećih prednosti.

PRIPREMILA Žana Marić

Daniella Pierson rođena je 1995. godine u Jacksonvilleu, Floridi, u porodici kolumbijskih imigranata Keith i Claudy Pierson. Od malih nogu pokazivala je neobičnu kombinaciju kreativne radoznalosti i analitičke preciznosti. Dok je sa interesovanjem listala modne i poslovne časopise, istovremeno je bilježila poslovne ideje i strategije koje bi jednog dana mogla primijeniti. U srednjoj školi se isticala kao marljiva učenica, ali je zbog perfekcionizma i strogih unutrašnjih zahtjeva često osjećala pritisak i anksioznost. Nakon završetka srednje škole, Pierson je upisala *Boston University* gdje je studirala medije i komunikacije. Iako je isprva imala poteškoća sa prilagodbom na akademski sistem (njen GPA je bio ispod potrebnog praga za stipendiju) Daniella je potražila pomoć akademskih savjetnika i mentora, obnovila fokus na studije i diplomirala sa visokim prosjekom. Ovaj njen postupak promjene kursa, kako sama kaže, bio je ključan: „Kada sam shvatila da nisam ni blizu onoga što želim postići, tražila sam podršku i promijenila način rada. To je bio trenutak kada sam zaista naučila upravljati svojim snagama i slabostima.“

POSLOVNI PODUH VATI

U decembru 2015. godine, kao studentica druge godine, Daniella je, sa tek 19 godina, lansirala *The Newsette*, jedinstveni dnevni newsletter namijenjen ženama. Ideja je bila jednostavna: svakog jutra isporučiti inspirativne, informativne i estetski dovršene emailove koji će ponuditi sažetak najvažnijih vijesti iz svijeta biznisa, tehnolo-

gije, mode i lifestylea. Bez vanjskog kapitala i velikih resursa, krenula je sa osam pretplatnica, mahom prijateljica i članica porodice. Strategija za organski rast zasnivala se na preciznom A/B testiranju naslova, dizajna i formata, te implementaciji tzv. „emigrantskog Ambassadorskog programa“ (kako na svojim društvenim mrežama često naglašava) u kojem su postojeće pretplatnice privlačile nove. Tako je jednom izjavila u jednom intervjuu: „Nisam imala novac za marketinške kampanje, ali sam imala strast i razumijevanje publike. Svaki naslov koji nisam dobro napisala, naučio me jednu lekciju.“ Zahvaljujući tom pristu-

pu, *The Newsette* je krajem 2018. dostigao 100.000 pretplatnica, 2020. brojka je prešla 300.000, a već u 2021. godini newsletter je dosegao impresivnih 500.000 svakodnevnih čitateljki. Poslovni model *The Newsette* temelji se na branded content saradnjama i sponzorstvima. Glavni partneri uključuju ogromne korporacije poput *Amazon*, *Apple*, *L'Oréal*, *Fidelity*, *Bumble* i *Walmart*. Branded content strategije omogućile su Danielli da ostvari značajan prihod bez žrtvovanja autentičnosti: „Uvijek sam vjerovala da partneri moraju pristupiti našoj zajednici sa poštovanjem. Ako oglas nije relevantan, riskiramo gu-

bitak povjerenja.“ Prema internim podacima, *The Newsette* je u 2021. godini generisao 40 miliona američkih dolara prihoda, sa neto profitom od oko 10 miliona dolara i procijenjenom evaluacijom kompanije od preko 200 miliona dolara. Udio vlasništva koji pripada Danielli je zaista 100 postotni, koji je *Forbes* 2022. godine procijenio na 220 miliona dolara vrijednosti udjela.

MOTIVACIJA

Iako uspjeh *The Newsette* izaziva divljenje, Daniella otvoreno govori o svojim borbama sa opsesivnokompulzivnim poremećajem (OCD), ADHD-om i depresijom. Dijagnozu je tek uočila tokom studija, a suočavanje s tim izazovima naučilo ju je disciplini i specifičnom fokusu.

„Moj um se nikada ne gasi. Nekada je iscrpljujuće, ali ta upornost me je dovela tu gdje jesam“, govori Pierson.

Dok njezin perfekcionizam može biti iscrpljujuć, on je istovremeno i gorivo za neprekidno poboljšanje proizvoda i servisa. Upravo zahvaljujući svojoj preciznosti i skrupuloznosti izgradila je reputaciju osobe na koju se partneri mogu osloniti.

U novembru 2021. godine, Daniella se udružila sa svjetski poznatom zvezdom Selenom Gomez i njenom majkom, Mandy Teefey, kako bi pokrenula *Wondermind*, digitalnu platformu za mentalnu kondiciju i destigmatizaciju psiholoških problema. Primarni sadržaji uključuju podcaste, videointervjue, eseje i interaktivne alate za samopomoć. Prva faza finansiranja u 2022. godini prikupila je pet miliona dolara ulaga-

DANIELLA PIERSON JE JEDNA OD NAJMLADIH SELF-MADE MILIJARDERKI PREMA FORBESU

Pierson je osnivačica *Wondermind* platforme za mentalno zdravlje, zajedno sa Selenom Gomez i njenom majkom

DANIELLA PIERSON JE JEDNA OD NAJMLADIH SELF-MADE MILIJARDERKI PREMA FORBESU

Redefiniranje finansijske pismenosti žena

U martu 2024. godine, Daniella Pierson i Kristin Lemkau, izvršna direktorica *J.P. Morgan Wealth Management*, udružile su snage kako bi lansirale *Be a Breadwinner*, inicijativu usmjerenu na osnaživanje žena kroz finansijsku edukaciju. Pierson i Lemkau su zajedno razvile ovaj koncept sa ciljem da finansijsku pismenost učine pristupačnom i svakodnevnom praksom. Pierson je istakla: „Cijela ideja je da novac znači slobodu. To je uokvirivanje finansija kao finansijske kondicije, tako da postane svakodnevna praksa i nešto u čemu zapravo uživate.“

Saradnja između Pierson i Lemkau nije samo poslovna, već i lična. Obje žene dijele strast prema osnaživanju drugih žena i pružanju alata za finansijsku nezavisnost. Lemkau u ovu saradnju donosi svoje bogato iskustvo iz finansijskog sektora i liderstva, te kroz ovaj projekat pokazuje posvećenost njene kompanije inkluziji i inovacijama u pristupu klijentima. Kroz kombinaciju edukacije, zajednice i praktičnih alata, Pierson i Lemkau nastoje stvoriti prostor gdje svaka žena može prepoznati i ostvariti svoju finansijsku moć.

Daniella Pierson i Kristin Lemkau, izvršna direktorica *J.P. Morgan Wealth Managementa*, tokom lansiranja novog brenda *Be a Breadwinner*

nja, evaluacija je dostigla 100 miliona dolara. No, projekt se susreo s izazovima u drugom krugu, zbog čega je u maju 2025. smanjeno 60 posto tima.

Selena Gomez je brzo intervenisala dodatnom investicijom kako bi se problemi sanirali.

„Mentalno zdravlje nije samo misija, to je društvena nužnost. Ako platforma zakaže našem timu, nikome neće pomoći“, rekla je povodom ovog slučaja Gomez.

FINANSIJSKA EDUKACIJA

U martu 2024. Daniella je lansirala *Be a Breadwinner*, sveobuhvatan ekosistem za finansijsku pismenost namijenjen ženama i pripadnicima manjinskih zajednica. Ceremonija lansiranja održana je 20. marta 2024. u sjedištu *J.P. Morgan Wealth Management* u New Yorku.

„Želim da žene pričaju o novcu onako prirodno kao o modi ili putovanjima. Finansije nisu tabu“, ističe Daniella.

Komponente platforme čine raznovrsni sistemi podrške. Prije svega, tu je svakodnevni newsletter i prateći blog, koji nude praktične vodiče o budžetiranju, ulaganju te pregovaranju o platama. Zatim tu su i intervjui i epizode podcasta sa renomiranim finansijskim stručnjacima, kao i webinar i uživo i interaktivne radionice, gdje polaznice i polaznici aktivno uče kroz praktične primjere. Naposljetku, planirana je i knjiga *Financial*

Fitness, čije se objavljivanje očekuje u trećem kvartalu 2025., a sve to, kao i vrijedne resurse, platforma dodatno obogaćuje strateškim partnerstvima sa vodećim bankama i inovativnim fintech startupima. U maju 2025. Daniella je predstavila *CHASM*, digitalni fond i platformu za zatvaranje jaza u pristupu kapitalu ženama poduzetnicama.

Pilot program u SAD-u obuhvata bespovratne grantove do 50.000 USD, seed investicije u ranoj fazi, mentorski program sa liderima iz Silicijske doline, online zajednicu i networking događaje, radionice iz pitchanja i finansijskog modeliranja. Među partnerima se ističu Alex Aster, Sean Gordon i Lo Bosworth. Planirana je ekspanzija u Evropu krajem 2025., sa posebnim fokusom na jugoistočnu regiju.

EKSPANZIJA UTICAJA

Osim vlastitih projekata, Daniella djeluje kao angel investitorica. Krajem 2024. osnovala je fond od 10 miliona dolara za podršku startupima koje vode žene i marginalizirane grupe. Do kraja 2024. uložila je u više od 20 projekata iz oblasti fintech, wellness tech i edukacije.

„Kad sam ja kucala na vrata, rijetko su se otvarala. Sada želim otvoriti te iste prilike drugima“, ističe Daniella Pierson, naglašavajući time vlastitu predanost izgradnji okvira podrške za žene poduzetnice. Iako je prva strast vodila iz

220 miliona dolara

vrijedi je njen udio u firmi

100

 Žena dobit će grantove
koje priprema
Be a Breadwinner

medijskog svijeta, Daniella je potom, gotovo samouko, savladala osnove web developmenta, marketinga i prodaje, korak po korak, kroz praktično iskustvo i neprekidno usavršavanje. Njezina poslovna filozofija, nadalje, zasnovana je na trima ključnim stupovima: autentičnosti, odnosno izbjegavanju clickbaita i neiskrenog korporativnog žargona; relevantnosti, koja se očituje u konstantnom prilagođavanju sadržaja stvarnim potrebama publike; te inkluziji, gdje je otvoreno stvaranje prilika za marginalizirane zajednice ne samo stvar principa, nego i dugoročne strategije.

Upravo ova sinergija, kako sama kaže, omogućava joj da ostane vjerna svojoj misiji: „Misija mi je kreirati proizvode i sadržaj u kojima svaka žena prepozna vlastitu snagu i vrijednost.“

PLANOVI ZA BUDUĆNOST

Uprkos uspjehu, Daniella zadržava jednostavan stil života. Ne prikazuje luksuz, ne promovira glamur. Njene objave na društvenim mrežama su poslovne, edukativne i lične.

Kada govori o prihodima *Newsette*-a, to ne radi sa hvalisanjem, već s ciljem da pokaže šta je moguće. Njena komunikacija je direktna, pristupačna i bez pompe. U jednom od nastupa rekla je: „Nisam ov-

**NAKON PROBLEMA SA ŠKOLSKIM
USPJEHOM, DANIELLA JE POTRAŽILA POMOĆ
I DIPLOMIRALA S VISOKIM PROSJEKOM**

dje da vam prodajem san. Ovo je stvarnost, i možete je izgraditi ako ste spremni raditi.“

U svijetu punom startupa koji nestaju brže nego što su se pojavili, *Newsette* traje već skoro deceniju. Do maja 2025., *The Newsette* razvija vlastitu mobilnu aplikaciju, planira prvu međunarodnu konferenciju u Londonu sa očekivanih 2.000 sudionica, te širenje na tržišta Latinske Amerike.

Wondermind radi na integraciji AI chatbota za psihološku prvu pomoć, dok *Be a Breadwinner* priprema pilot grantove za 100 žena u pet gradova širom SAD-a.

CHASM započinje mentorski ciklus sa 50 startup projekata, uz plan širenja u Europu i Aziju do kraja 2025.

Daniella Pierson nije savršena priča iz *Silicijske doline*. Ali upravo zato je njena priča relevantna. Jer pokazuje da se uspjeh može graditi bez da se uklapaš u šablon. Da ranjivost može biti supermoć.

Njena priča je dokaz da uspjeh ne mora biti bučan, ali mora biti dosljedan. I iskren. **B**

UTICAJ KAŠNJENJA NA PERCEPCIJU KVALITETA RADA

U svijetu gdje se svaka sekunda računa, kašnjenje nije samo pitanje nekoliko izgubljenih minuta, već signal koji može preoblikovati kako drugi vide vaš profesionalni identitet.

Bilo da se radi o zakašnjenom dolasku na sastanak ili propuštenom roku, kašnjenje može baciti sjenku na kvalitet vašeg rada, čak i kada je on izuzetan.

U poslovnom svijetu tačnost je valuta povjerenja. Nedavno istraživanje objavljeno u *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, koje su vodili psiholozi sa univerziteta u Illinoisu i Parizu, jasno pokazuje da čak i minimalna kašnjenja mogu ozbiljno narušiti percepciju kvaliteta rada.

U analizi sprovedenoj na uzorku od 6.982 učesnika kroz 18 zasebnih studija, istraživači su otkrili da ljudi koji predaju zadatke sa zakašnjenjem, bez obzira na stvarni kvalitet, dobijaju niže ocjene u kategorijama profesionalnosti, pouzdanosti i kompetencije. Na primjer, zaposlenici koji su dostavili izvještaj 12 sati na-

kon roka, ocijenjeni su 22 posto lošije u poređenju sa onima koji su ispoštovali rok, uprkos istom nivou kvalitete sadržaja.

“Kašnjenje djeluje kao kognitivni okidač koji mijenja percepciju. Ljudi nesvjesno povezuju tačnost sa posvećenošću, pa čak i mala odstupanja mogu narušiti povjerenje”, izjavila je dr. Ana Petrović, koautorka studije i ekspertica za organizacijsku psihologiju. Ovo je posebno izraže-

no u poslovnim okruženjima gdje je poverenje ključno za uspjeh. Ako ne može postojati pouzdanje da će neko stići na vrijeme, to može izazvati sumnju u profesionalni integritet, jer signalizira nedostatak poštovanja prema vremenu drugih.

PERCEPCIJA KAŠNJENJA

Zašto kašnjenje ima toliko uticaj na percepciju? Psi-

hologija nudi odgovore kroz koncepte poput *efekta roga* i implicitnih predrasuda. *Efekat roga* je kognitivna pristranost gdje jedna negativna karakteristika, poput kašnjenja, oboji percepciju svih drugih kvaliteta osobe.

Prema studiji iz 1975. godine (Sigall & Ostrove), negativna karakteristika može neproporcionalno uticati na percepciju, čak i kada postoje pozitivni dokazi. U slučaju kašnjenja, ovo znači da čak i izuzetan rad može biti zasjenjen negativnim utiskom o nepunktualnosti.

Pojednostavljeno rečeno, kašnjenje je vidljivo ponašanje. Za razliku od kvaliteta rada, koji zahtjeva dublju analizu, kašnjenje je lako uočljivo i stoga ima veću težinu u trenutnim sudovima.

„Percepcija je često važnija od stvarnosti u poslovnom svijetu. Ljudi nemaju uvijek vremena da dubo-

Percepcija kašnjenja po kulturama

Kultura	Tolerancija na kašnjenje	Posljedica kašnjenja
Japan	0-2 minute	Gubitak kredibiliteta
Njemačka	0-5 minuta	Percepcija neprofesionalnosti
Brazil	10-15 minuta	Minimalna stigma

ZAPOSLENICI KOJI SU DOSTAVILI IZVJEŠTAJ 12 SATI NAKON ROKA, OCIJENJENI SU 22 POSTO LOŠIJE U KATEGORIJAMA PROFESIONALNOSTI, POUZDANOSTI I KOMPETENCIJE

ko analiziraju kvalitet rada, pa se oslanjaju na vidljive signale“, kaže dr. Petrović. Implicitne predrasude također igraju ulogu. U kulturama gdje je punktualnost norma, kašnjenje se može protumačiti kao nepoštovanje prema drugima, što dodatno pogoršava percepciju.

MEHANIZMI SUDENJA

U anketi koju je sprovele *Society for Human Resource Management*, 85 posto menadžera smatra punktualnost važnom pri ocjenjivanju zaposlenih. Kada procjenjujemo tuđu tačnost, oslanjamo se na heuristike, tj. mentalne prečice koje pojednostavljaju složene sudove.

„Naš mozak traži obrasce. Ako vidimo da neko kasni, automatski pretpostavljamo da je to dio većeg problema, čak i ako nema dokaza za to“, kaže dr. Petrović. Dakle, kašnjenje se može protumačiti kao obrazac ponašanja koji ukazuje na širi nedostatak odgovornosti.

Važno je napomenuti da percepcija kašnjenja varira u zavisnosti od kulture i industrije. Studija objavljena u *Cross-Cultural Research* (Sage Jour-

nals) istraživala je norme o kašnjenju među Južnoafrikancima, Holandanima i Pakistancima.

Psihološke norme o vremenu oblikuju se kroz društvene i kulturne uticaje. Nalazi pokazuju da Pakistanci, iz kulture „vremena događaja“, imaju opušteniji stav prema kašnjenju u poređenju s Holandanima i Južnoafrikancima, koji pripadaju kulturama „vremena sata“.

Nadalje, kulturno gledano, u zemljama poput Japana i Njemačke, kašnjenje se smatra nepoštovanjem, dok u Brazilu ili Indiji vrijeme može biti fluidnije, a kašnjenje manje sankcionisano. Štaviše, u Japanu, dolazak tačno na vrijeme smatra se nepristojnim i preferira se dolazak pet minuta ranije.

NAMETANJE VAŽNOSTI

Prema drugim studijama, hronično kašnjenje može biti povezano sa osjećajem više vrijednosti. U pojedinim profesionalnim krugovima, kašnjenje se koristi kao taktika demonstracije moći. Lider koji se sistematski pojavljuje sa 10 minuta zakašnjenja na svaki sastanak možda šalje poruku: „Moje vrijeme je

vrijednije od vašeg.“ Ovaj oblik ponašanja, iako na izgled bezazlen, stvara dinamiku hijerarhije i podsvjesne nelagode, što dugoročno narušava timsku koheziju.

Prema izvještaju Gallup iz 2023. godine, timovi koji redovno doživljavaju nepoštovanje vremenskih okvira od strane lidera bilježe 17 posto veću fluktuaciju zaposlenika i 12 posto nižu produktivnost. Hronično kašnjenje odnosi se na ponavljano kašnjenje na sastanke, događaje ili obaveze. Istraživanja sugeriraju da ovakvo ponašanje može odražavati dublju emocionalna i psihološka stanja, uključujući potrebu dokazivanja vlastite vrijednosti. Riječ je o ponašanju nametanja kontrole i autoriteta, kao osobe koja posljednja dolazi na događaj i osoba koju drugi čekaju, što povećava subjektivni osjećaj važnosti prisustva te osobe. Ova tema je kompleksna i zahtijeva individualni pristup, posebno kroz rad na samopoštovanju i svijesti o vlastitim osjećajima. Razumijevanje uzroka kašnjenja (npr. anksioznost, loše navike, krive percepcije) može pomoći u njihovom prevazilaženju.

Kašnjenje je više od pitanja vremena – ono je ogledalo profesionalnosti, pouzdanosti i poštovanja. Vrijeme je dragocjeno. Način na koji upravljamo vremenom govori više o nama nego što mislimo. U poslovnom svijetu, tačnost je valuta povjerenja. **B**

SPERMIDIN: KLJUČ DUGOVJEČNOSTI U TANJIRU

Zamislite običnu zdjelu gljiva ili krišku fermentisanog sira kao potencijalni eliksir mladosti. Nova istraživanja sugeriraju da spermidin, prirodni poliamin prisutan u pšenici, gljivama, sojinim proizvodima i određenim sirevima, može biti tajna za duži i zdraviji život. Ovaj molekul, koji se prirodno nalazi u svim živim organizmima, privlači pažnju naučnika zbog svoje sposobnosti da aktivira autofagiju, proces kojim tijelo „reciklira“ oštećene ćelije, čime usporava starenje i štiti od bolesti.

Autofagija, koju spermidin stimulira, ključna je za očuvanje zdravlja. Ovaj proces omogućava ćelijama da razgrade i uklone ne-

funkcionalne komponente, poput oštećenih mitohondrija, čime se smanjuje oksidativni stres. Prema studiji objavljenoj u *Nature Cell Biology* (2009), spermidin produžava životni vijek kvasca, mušica i crva, dok istraživanje na miševima pokazuje poboljšanje zdravlja srca i mozga. Jedan od najznačajnijih dokaza dolazi iz austrijske studije *Bruneck Study* s preko 800 učesnika, pratećih 20 godina. Rezultati, objavljeni 2018, pokazali su da osobe s višim unosom spermidine, iz hrane poput pšeničnih klica i fermentisanih sireva, imaju 40 posto niži rizik od smrtnosti, uključujući smrt od kardiovaskularnih bolesti i raka. Ova korelacija ostala je značajna čak i nakon

prilagođavanja za faktore poput starosti, pola i životnog stila.

Spermidin pokazuje impresivne benefite za kardiovaskularni sistem. Studija u *Nature Medicine* (2016) otkrila je da miševi koji su dobijali spermidin imaju smanjenu srčanu hipertrofiju i bolju diastoličku funkciju, čime se usporava starenje srca. Epidemiološki podaci potvrđuju da ljudi s većim unosom spermidina imaju niži krvni pritisak i 25 posto manji rizik od srčanih oboljenja. Osim toga, spermidin poboljšava mitohondrijsku funkciju, ključnu za energiju ćelija, smanjujući upale i oksidativni stres.

Neuroprotekcija je još jedno područje gdje spermidin briljira. Istraživanje u

Cell Reports (2021) pokazalo je da spermidin štiti mozak od neurodegeneracije, smanjujući nakupljanje toksičnih proteina povezanih s Alzheimerovom i Parkinsonovom bolešću. Kod miševa, suplementacija spermidinom poboljšala je pamćenje i usporila kognitivni pad.

Iako precizna doza nije utvrđena, studije sugeriraju da dnevni unos od jednog do dva miligrama spermidina, dostupan kroz 100 grama pšeničnih klica ili 50 grama starog sira, može biti dovoljan.

Iako su rezultati obećavajući, naučnici upozoravaju da su potrebne dodatne kliničke studije. Spermidin nije čudotvorni lijek, ali njegova dostupnost u svakodnevnoj hrani čini ga atraktivnim. **B**

UTICAJ PISTACIJA NA ZDRAVLJE OČIJU

Novo istraživanje sa *Univerziteta Tafts* pokazuje da dvije šake neslanih, suho pečenih pistacija dnevno mogu značajno povećati gustinu makularnog pigmenta, ključnog za zdravlje očiju. Ovo može pomoći u prevenciji makularne degeneracije, glavnog uzroka gubitka vida kod starijih osoba. Pistacije su bogate luteinom, antioksidansom koji štiti mrežnjaču od plavog i UV zračenja.

“Lutein deluje kao sunčane naočale za vaše oči”, objašnjava dr. Tami Skot, autorica studije. Pored pistacija, lutein se može naći u lisnatom zelenom povrću, ali ga tijelo efikasnije apsorbira iz pistacija zbog prirodnog sadržaja zdravih masti. Osim očiju, pistacije smanjuju oksidativni stres, podržavaju rad mozga i srca, te pomažu u regulaciji težine i snižavanju kolesterola. **B**

ETERIČNI MIRISI ZA KONCENTRACIJU

Lavanda, eukaliptus i naranča nisu samo ugodni mirisi, već moćni alati za poboljšanje radnog okruženja, za smanjenje stresa i povećanje fokusa. Studija objavljena u *Frontiers in Neuroscience* (2019), provedena na *Univerzitetu u Tokiju*, istraživala je efekte eteričnih ulja na 120 zaposlenih u kancelarijama. Učesnici su bili izloženi difuziji lavande, eukaliptusa ili naranče tokom radnog dana. Rezultati su impresivni. Nivo kortizola u pljuvački smanjen je za 21 posto u grupi izloženoj lavandi, dok je fokus, mjereno testovima pažnje, porastao za 29 posto kod onih izloženih naranči. Eukaliptus je poboljšao kognitivnu izdržljivost za 18 posto. Eterična ulja sadrže hlapljive spojeve poput linalola (lavanda) i limonena

(naranča), koji stimuliraju olfaktorni sistem i utiču na moždanu aktivnost. Prema *Journal of Alternative and Complementary Medicine* (2020), inhalacija lavande smanjuje aktivnost simpatičkog nervnog sistema za 15 posto, što dovodi do opuštanja. Eukaliptus, zahvaljujući eukaliptolu, povećava protok kisika u mozgu za 10 posto, poboljšavajući budnost. Naranča, bogata limonenom, stimulira proizvodnju dopamina, povećavajući motivaciju za 12 posto, pokazuje studija iz *Phytotherapy Research* (2021). **B**

LIJEK ZA UPORNI KAŠALJ

Podbjel (lat. *Tussilago farfara*), biljka žutih cvjetova i listova nalik kopitima, stoljećima je cijenjen lijek za kašalj i respiratorne tegobe. Od čaja do sirupa, podbjel je danas popularan zbog svojih protuupalnih svojstava, potvrđenih modernim istraživanjima. Podbjel sadrži flavonoide i seskviterpene, koji smiruju iritiranu sluznicu i olakšavaju iskašljavanje. Studija u *Phytotherapy Research* (2015) pokazala je da ekstrakt podbjela smanjuje upalu dišnih puteva za 30 posto u *in vitro* testovima. Čaj od osušenih listova ili cvjetova podbjela djeluje

brzo. Kliničko ispitivanje u Njemačkoj (2018) na 120 pacijenata pokazalo je da jedna šolja čaja (dva grama podbjela na 200 mililitara vrele vode) smanjuje učestalost kašlja za 25 posto unutar dva sata. Preporučena doza je jedna do dvije šolje dnevno, ne duže od šest sedmica, zbog pirolizidinskih alkaloida, koji u velikim količinama mogu biti toksični za jetru. Prema *Journal of Ethnopharmacology* (2017), 80 posto pacijenata sa akutnim bronhitisom prijavilo je olakšanje kašlja nakon pet dana korištenja čaja od podbjela. **B**

PSILOCIBIN: GLJIVE KOJE LIJEČE DUŠU

Psilocibin, aktivna supstanca u halucinogenim gljivama poput *Psilocybe cubensis*, izaziva revoluciju u psihijatriji. Klinička ispitivanja pokazuju da ovaj spoj može značajno ublažiti depresiju otpornu na terapiju, nudeći nadu milionima koji ne reaguju na standardne antidepressive. Studija *New England Journal of Medicine* (2021) sprovedena na *Univerzitetu Johns Hopkins* testirala je psilocibin na 24 pacijenta sa teškom depresijom, gdje je 71 posto učesnika pokazalo smanjenje simptoma za više od 50 posto. Rezultat je prekid rigidnih obrazaca razmišljanja ka-

rakterističnih za depresiju. Australija je 2023. postala prva zemlja koja je odobrila psilocibin za kliničku upotrebu kod depresije otporne na terapiju. Terapija zahtijeva kontrolisano okruženje i obučene stručnjake, što povećava troškove. Jedna sesija u Australiji košta 1.500 australijskih dolara, što je više od 850 eura. **B**

SAT OD 550.000 € KOJIM LOUIS VUITTON ULAZI U HOROLOŠKU ELITU

Louis Vuitton i čuveni časovničar Kari Voutilainen predstavili su LVKV-02 GMR 6, ekskluzivni sat u samo pet primjeraka, po cijeni od 550.000 eura. Sat dolazi u Escale kućištu od tantaluma i platine, sa GMT mehanizmom i naprednim tehničkim rješenjima. Brojčanik je umjetničko djelo sa

28 nijansi, minijaturama i guilloché gravurom, rađen 32 sata ručno u Louis Vuittonovom ateljeu. Poledina skriva minijaturu na burištu opruge, urađenu u pet pečenja i 16 sati rada. Dio prihoda ide za podršku nezavisnim časovničarima kroz Louis Vuitton Watch Prize. **B**

NOVI BEAUTY TRETMAN ZA ZDRAVU KOSU

Nakon lica, *Hydrafacial* tretmani sada su fokusirani na tjeme. Novi hit tretman u beauty industriji jeste upravo *Hydrafacial Keravive*. Skalp se čisti, masira i hidrira specijalnim serumi-

ma koji podstiču rast kose i zdrav izgled. Usluga se već nudi u luksuznim salonima od Londona do Tokija. Ako je koža lica važna, zašto ne bi bilo i vaše tjeme? **B**

LUKSUZNA AI FOTELJA KOJA VAS MASIRA DOK NE ZASPETE

LG je lansirao *Arte UP*, masažnu fotelju koja koristi vještačku inteligenciju za potpuno personalizovano opuštanje kod kuće. Masažne kuglice se kreću u šest pravaca i imitiraju tehnike poput akupresure, lupkanja i roljanja, a AI pamti preferencije korisnika i automat-

ski prilagođava masažu. Fotelja nudi tri režima: *AI kurs*, *Mind Care* za vrat i rame-na i *Sleep Care* koji koristi zvučne talase za dubok san. Radna buka iznosi samo 35 dB, a fotelja dolazi sa bežičnim OLED daljinskim upravljačem i podrškom za LG *ThinQ* aplikaciju. **B**

LOUBOUTIN PARFEM KOJI MIRIŠE NA LUKSUZ, JAGODU I ELEGANCIJU

Christian Louboutin Beauty lansirao je *Loubidoo Eau De Parfum*, luksuzni parfem koji spaja note jagode, mandarine, centifolia i damašćanske ruže, mošusa i ambroksa. Miris simbolizuje ženstvenost, razigranost i eleganciju, dizajniran da prati ženu od jutra do večeri. Bočica je dizajnirana kao umjetnički modni aksesoar, sa prepoznatljivim *Louboutin* estetskim potpisom. Parfem je dostupan u luksuznim robnim kućama poput *Nordstrom* i *Neiman Marcus*. Cijena iznosi 320 dolara. **B**

TORBA OD KOŽE T-REXA

Holandska kompanija *VML Netherlands* i *Lab-Grown Leather Ltd* razvijaju prvu torbu na svijetu od kože *Tiranosaurus* reksa, koristeći rekonstruisani protein star 66 miliona godina. Proces uključuje izolaciju fosilizovanih aminokiselina, stvaranje kolagena i uzgoj kože u laboratoriji pomoću vještačke inteligencije i sintetičke biologije. Za

razliku od egzotičnih koža poput krokodilske, ovaj materijal je cruelty-free, bez hemikalija i ekološki prihvatljiv. Premijera torbe planirana je do kraja godine kao luksuzni pionir nove modne ere. Ova inovacija spaja biotehnologiju i modu u ekskluzivni proizvod koji nosi priču jedinstvenu u svijetu luksuza. **B**

**PREDMET
ŽELJE**

CROCS SA PETOM JE HIT

Crocs je ponovo uzdrmao scenu i to ovaj put lansiranjem modela *Sirencity*, sandala sa visokom petom u prepoznatljivom gumiranom stilu. Model je odmah postao viralan na *TikToku*, posebno me-

đu Gen Z publikom. Ove "ružne, a cool" štikle dolaze u pastelnim bojama i s *Jibbitz* detaljima, te ih već nose modne influencerke širom svijeta. Granica između kiča i trenda nikad nije bila tanja. **B**

SPREMNI ZA PLAŽU UZ ODRŽIVI SUNCOBAN

Anker je na CES 2025 predstavio prvi solar- ni suncobran, *Solix Solar Beach Umbrella*. Opremljen je 100W perovskitnim solarnim ćelijama, koje omogućavaju efikasno prikupljanje sunčeve energije čak i pri slabijem svjetlu. Ugrađeni su USB-C i XT-60 portovi za

direktno punjenje uređaja na plaži. Riječ je o rješenju namijenjenom ekološki osviještenim korisnicima koji žele nezavisno napajanje. *Solix* kombinuje održivost, funkcionalnost i mobilnost za moderni boravak na otvorenom. **B**

AUTOMOBILSKI PUNJAČ SA 240W SNAGE I ČETIRI USB PORTA

Baseus je na CES 2025 predstavio *PrimeTrip VR2 Max*, automobilske punjač sa ukupnim izlazom od 240W, sposoban isporučiti do 105W po pojedinačnom portu. Uređaj uključuje dvije uvlačive USB-C kablove dužine preko 80 cm, dodatni USB-C i USB-A port,

omogućavajući istovremeno punjenje do četiri uređaja. Dizajniran za priključivanje u standardni auto upaljač, ovaj punjač je idealan za korisnike koji često zaboravljaju kablove ili žele uredan enterijer vozila. Dostupan je po cijeni od 44,99 američkih dolara. **B**

ROBOT KOJI ĆE USISATI PRAŠINU I POKUPITI ČARAPE

Roborock je predstavio *Saros Z70*, prvi robotski usisivač sa sklopivim robotskom rukom. Ova inovacija omogućava detaljno čišćenje uglova, uzdignutih površina i teško dostupnih mjesta koje klasični roboti ne dosežu. *Saros Z70* ima usisnu snagu od 11.000 Pa, integrirani LDS li-dar i 3D strukturiranu kameru za preciznu navigaciju. Opremljen je automatskom stanicom za pražnjenje, punjenje baterije i punjenje vode, čineći ga potpuno autonomnim. Zahvaljujući naprednoj AI detekciji objekata, uređaj se inteligentno prilagođava svakoj prostoriji. **B**

ROLLABLE LENOVO THINKBOOK PLUS GEN 6

Lenovo je predstavio *ThinkBook Plus Gen 6*, prvi laptop na svijetu sa pomičnim (engl. *rollable*) ekranom. Ekran se iz osnovnog 14-inčnog pejzažnog for-

mata pritiskom na tipku automatski proširuje na 16,7-inčni portretni prikaz. Uređaj pokreće *Intel Core Ultra 7* procesor, uz 32 GB RAM-a i jedan TB SSD-a.

Dizajniran je za profesionalce koji traže kombinaciju kompaktnosti i proširene radne površine. Početna cijena uređaja iznosi 3.500 dolara. **B**

PAMETNI TELEFON METAVERTU 2 MAX

VERTU je predstavio *Metavertu 2 Max*, luksuzni pametni telefon s fokusom na sigurnost, Web3 i AI. Kućište je obloženo bijelom aligatorskom kožom sa srebrnim detaljima, ciljajući premium korisnike. Uređaj ima 6,78-inčni AMOLED ekran, Snapdragon 8

GEN2+ čip, 12 GB RAM-a i jedan TB interne memorije. Nudi bankovnu enkripciju, vlastitog AI asistenta i punu podršku za Web3 aplikacije i novčanike. *Metavertu 2 Max* pozicionira se kao tehnološki napredan uređaj za ekskluzivno tržište. **B**

PAMETNA BRAVA LOCKLY STYLA

Lockly Styla je pametna brava sa integrisanim video nadzorom, predstavljena na *CES 2025*, koja kombinuje sofisticirani dizajn sa naprednim sigurnosnim funkcijama. Opremljena je 2K kamerom sa noćnim vidom u boji, AI senzorom pokreta i dvosmjernim interfonom, omogućavajući korisnicima da prate i komuniciraju sa posjetiocima putem aplikacije. Brava nudi više načina ot-

ključavanja: 3D biometrijski senzor otiska prsta, *PIN Genie*® tastaturu sa nasumičnim rasporedom brojeva, RFID čitač i tradicionalni ključ. Ugrađene punjive baterije omogućavaju do 10 mjeseci rada uz redovnu upotrebu, a *Wi-Fi Vision Connect Hub* omogućava lokalno skladištenje video zapisa i proširenu funkcionalnost. Cijena *Lockly Styla* brave iznosi 699,99 američkih dolara. **B**

NAJLUKSUZNII MED NA SVIJETU

Manuka South je predstavio *Legacy Limited Reserve* Manuka med, najkvalitetniji med na svijetu, sa izuzetnim UMF 35+ i MGO 2190+ vrijednostima, što ga čini nevjerovatno rijetkim. Samo 0,03 posto proizvedenog Manuka meda dostiglo je ove parametre. Ovaj med je pažljivo dozrijevaao više od 1.400 dana, što znači skoro četiri godine posvećenog stvaranja savršenstva. Pakovanje ove luksuzne tegle uključuje ručnu kutiju od

američkog orahovog drveta sa 18k zlatnim detaljima i laserski ugraviranim kristalnim prozorima, što je čini umjetničkim djelom. Sam med dolazi sa antibakterijskim i antiinflamatornim svojstvima, zahvaljujući visokom nivou MGO-a, te je popularan za jačanje imuniteta i liječenje rana. Sa samo 1.020 tegli na tržištu, *Legacy Limited Reserve* postavlja novi standard u svijetu meda i postaje kolekcijska dragocjenost. **B**

GURMANSKI HOT DOG

Street food više nije sinonim za jeftinu hranu. Luksuzni hot dog postaje simbol kreativne reinterpretacije klasike. U New Yorku, hot dog sa *wagyu* kobasicom, *foie grasom* i crnim tartufom košta 29

dolara, dok Copenhagen nudi verziju sa lososom, *aioli*-em od kopra i kavi-jarom. Ovaj trend reflektuje širi pokret *elevated comfort food*, gdje poznata jela dobivaju gurmansku verziju. **B**

NOVI HIT FINE DININGA

Alge su u 2025. godini postale jedan od najpoželjnijih sastojaka u visokoj gastronomiji. Njihova popularnost raste zbog nutritivnog bogatstva. Sadržje visok udio joda, proteina, omega-3 masnih kiselina i vlakana. Ujedno su i jedan od najodrživijih izvora hrane. Ne zahtijevaju obradivo zemljište ni svježu vodu, a apsor-

biraju CO₂ iz atmosfere. Restorani sa *Michelinovim* zvjezdicama u Parizu, Kopenhagenu i Tokiju sve češće uvrstavaju alge u meni, uključujući vrste kao što su *wakame*, *nori* i *dulse*. Globalno tržište jestivih algi procijenjeno je na 8,8 milijardi dolara u 2024., uz očekivani rast od 10,7 posto godišnje do 2030. **B**

SKULPTURALNI KUHINJSKI OTOCI

Kuhinjski otoci sa organskim, skulpturalnim oblicima postaju centralni elementi modernih kuhinja u 2025. Prema izvještaju *EuroCucine*, otoci od materijala

poput kvarca ili tamnosivog betona dodaju umjetničku notu i funkcionalnost. Pored privlačnog izgleda, idealni su za druženja i svakodnevnu upotrebu. **B**

PRAG

SERVISI d.o.o.

MOLERAJ • RIGIPSARSKI RADOVI
FASADE • HIGIJENSKO ODRŽAVANJE

Trebate izvesti **MOLERSKE, RIGIPSARSKKE, FASADERSKE** ili radove na **HIGIJENSKOM ODRŽAVANJU** vašeg poslovnog ili stambenog prostora?

Vi insistirate
na kvalitetu,
mi ga garantiramo!
Pozovite nas,
dogovorit ćemo se!

062 33 35 29
faruk@prag.ba

VAŠ POUZDAN PARTNER!

PEUGEOT 5008 GT 1.2 136 HYBRID E-DCT

Udoban francuski SUV za sedam putnika uz iznimno malu potrošnju s blagim hibridnim trocilindarskim turbobenzinskim motorom.

VOZI I PIŠE Faruk Čardžić

Poslije modela 3008, u potpuno istoj boji - da ih prosječan vozač ne gleda jednog pored drugog - rekao bi da su ista vozila, na probnu vožnju dobili smo i Peugeot 5008. Očigledno se radi o proširenju aktuelne palete francuskog proizvođača i to izdanjem sa sedam sjedišta u tri reda, u Evropi prvenstveno za ozbiljnije porodice, a kod nas, recimo, za one što se bave

prevozom manjih turističkih grupa. Zaista, Peugeot 5008 je isti kao i 3008, ali - kako ističu Francuzi, tek do tzv. B stuba. Iza njega je, ko bi va, *sve drukčije*. Dakako da nije tako, no karoseriju je valjalo produžiti kako bi se dobio prostor za treći red sjedišta, tako da je fastback jednostavno pretvoren u karavanski SUV. Navedena operacija rezultirala je sa 25 centimetara du-

žim automobilom. Prilično dužim, rekli bi, ali opet je teško uočiti razliku između modela 3008 i 5008. Tek kad ih gledate s boka, jednog iza drugog, postaje vam jasno šta je pisac s cijelom pričom htio kazati. A kazao je - dodatna dva sjedišta.

MALA BATERIJA

E sad, koliko su dodatna sjedišta i funkcional-

na, to je posebna priča. Ne dao Bog potrebe, ali ako se ona ipak ukaže, sjedišta u trećem redu prepustite manjoj djeci do najviše srednjoškolcima. I to sitnijim. Jer, iako udobna, sjedišta su vrlo niska te odraslima neće ostati dovoljno prostora za noge. I kad se na dodatna sjedišta smjeste putnici koji to mogu ili moraju, opasno strada prtljažnik. Od njega ne preostane ništa drugo do pro-

stor za par manjih torbi i to je to.

S druge strane, međutim, obaranjem naslona trećeg reda sjedišta dobija se velika ravna ploha i znatno veći prostor, ali je žrtva i dalje prisutna - prostor ispod plohe. Kako god okrenemo, postojeće gabarite najbolje će iskoristiti oni koji naruče *Peugeot 5008* sa pet sjedišta. To je, pak, opcija koja će na raspolaganju biti nešto kasnije, a do tada model *5008* je u seriji sedmosjed. Pa ipak, iz *Peugeot*a vole naglasiti kako ovaj model pruža obilje prostora i udobnosti zahvaljujući velikoj i modularnoj zapremini. Pa dobro.

Ne samo kod *Peugeot*a, navikli smo da ove i ovakve primjerke pogoni dizelski agregat, ponajprije 1,5-litarski. Sve se mijenja sem kamenja, pa tako u ponudi više nema dizelaša, a kako sada stvari stoje ni benzinčima se ne piše puno bolje. *Peugeot model 5008* isporučuje u opcijama: blagi hibrid, plug in hibrid i čisto električno vozilo. Bez dileme vedeta prodaje, makar na bh. tržištu, trebao bi biti hibrid, ponajprije radi najniže pa prema tome i najprihvatljivije cijene. No, nije cijena njegov jedini adut.

Hibrid s malom baterijom kapaciteta 0,89 kWh, uglavnom se kreće zahvaljujući novom trocilindarskom turbobenzincu. U kombinaciji s električnim motorom, smještenim u automatski mjenjač s dvostrukim kvačilom i uz prepoznatljiv zvuk ovaj pogonski sklop razvija ukupnih 136 konjskih snaga. Hmm. Zvuči komplicirano, a kako li je tek u samoj realizaciji ispod poklopca motora. Da se potencijalni kupci *Peugeot* modela s ovim pogonom ne bi odveć brinuli za održavanje, posebno izvan garantnog

HIBRID S MALOM BATERIJOM KAPACITETA 0,89 KWH, UGLAVNOM SE KREĆE ZAHVALJUJUĆI NOVOM TROCILINDARSKOM TURBOBENZINCU. U KOMBINACIJI S ELEKTRIČNIM MOTOROM, SMJEŠTENIM U AUTOMATSKI MJENJAČ S DVOSTRUKIM KVAČILOM I UZ PREPOZNATLJIV ZVUK OVAJ POGONSKI SKLOP RAZVIJA UKUPNIH 136 KONJSKIH SNAGA

roka, neke od naših kolega podsjetili su kako su i *Audi* pa i *Mercedes* primjenili isti koncept, pa su to iskazali kao validno profesionalno pokriće i za francusku komercijalnu primjenu u vozilima premium klase. Vratimo se malo brojka. Baterija malog kapaciteta (0,89 kWh), tri cilindra i svega 1.199 ccm. Čime u vožnji mogu rezultirati ovi podaci? Realno, ničim obećavajućim. Skeptični su bili i naši sagovornici, slučajni prolaznici, koji su pogledali *Peugeot 5008* kad ga parkiramo i pitali za pogon. Zapravo, nisu mogli povezati njegove gabarite s takvim pogonom.

Teorija je, međutim, jedno, a u praksi je ipak malo drukčije. Teoretski, dakle, slabšan pogon, sušta suprotnost je samom sebi u praksi. Drugim riječima, ukoliko ste vozač s prosječnim zahtjevima, od 1,2-litarskog trocilindarskog *5008* dobit ćete sve što vam treba. Može biti i više od toga. Očekujete li, pak, takmičarske karakteristike, ovo neće biti automobil za vas. Tim prije nađe li se u njemu svih potencijalnih sedam putnika.

PEUGEOT MODEL 5008 ISPORUČUJE U OPCIJAMA: BLAGI HIBRID, PLUG IN HIBRID I ČISTO ELEKTRIČNO VOZILO. BEZ DILEME VEDETA PRODAJE, MAKAR NA BH. TRŽIŠTU, TREBAO BI BITI HIBRID, PONAJPRIJE RADI NAJNIŽE PA PREMA TOME I NAJPRIHVATLJIVJE CIJENE. NO, NIJE CIJENA NJEGOV JEDINI ADUT

Tehničke karakteristike

Ubrzanje do 100 km/h: 11,3 s

Maksimalna brzina: 200 km/h

Deklarisana potrošnja (WLTP):

5,6 l/100 km u kombinovanim uslovima

Zapremina rezervoara: 55 l

Prosječna emisija CO₂ (WLTP): 122-143 g/km

Prenos snage: Prednja osovina

Mjenjač: 6-stepeni automatski s dvostrukim kvačilom e-DCT

Felge: 19-inčne aluminijske

Gume: 225/55 R19 (Michelin e-Primacy)

Dužina: 4.901 mm

Širina: 1.895 mm

Visina: 1.694 mm

Međuosovinski razmak: 2.739 mm

Visina od tla: 194 mm

Zapremina prtljažnika: 259 do 1.819 litara

Težina praznog vozila: 1.822 kg

Ukupna dozvoljena težina: 2.350 kg

A samo pokretanje, potom ubrzanje, tečno i uglade-no mijenjanje brzina, besprijeckorno kotrljanje točkova po podlozi, sve su to osobine kojima se *Peugeot 5008* može pohvaliti. Preko toga ne tražite jer na-prosto nećete i ne može-te dobiti.

BLAGI HIBRID SA TRI CILINDRA

Potrošnja je još jedna osobina na tasu vage koji ide u korist kupovine našeg *Peugeota*. U suštini, a u skladu sa zapreminom motora, potrošnja je na nivou one koju bilježimo kod dizelaša. Iako sama šasija dozvoljava naknadnu ugradnju i dizelskog motora, do toga, vele upućeniji, neće doći. Pa nisu zalud ni u *Peugeotu* radili na razvoju takvog štedljivog turbobenzin-ca da bi sav trud bacili pod noge i vratili se nafti, koje se odriču bezmalo svi proizvođači.

Šta znači mala potrošnja? Recimo da u gradu automobil ne troši više od 8,0 litara na 100 kilometara. Dalje, u zadanom režimu vožnje diktiranjem zakonskim ograničenjem brzine uz adaptivni

tempomat potrošnja *5008*-ice na autocesti je još manja, a na otvorenim magistralama možete postići dodatno smanjenje potrošnje zahvaljujući djelomičnoj vožnji na struju, onda kad je to moguće i kad baterija to može - *hoće*. Eto, to su karakteristike uporedive s dizelskim agregatima, takve - koje turbobenzinca stavljaju čak i u blagu prednost.

Motor koji tako malo troši je tzv. blagi hibrid s tri cilindra. Turbobenzinski motor smješten je naprijed poprečno i posjeduje sinhroni elektromotor u mjenjaču. Radna zapremina mu je 1.199 ccm, ima četiri ventila po cilindru i direktno ubrizgavanje. Najveća jačina mu je 136 KS pri 5.500 obr/min, a maksimalni obrtni moment od 230 Nm doseže pri 1.750 obr/min. Li-NMC baterija mu je kapaciteta 0,89 kWh, od čega se 0,43 kWh odnosi na iskoristivost. Mada je i izvana takav, nemoguće je neprimjetiti futuristički izgled *Peugeota 5008*, posebno u unutrašnjosti. Da ne ponavljamo priču kazanu za *Peugeota 3008*, svana moramo istaknuti nova ultra tanka LED prednja svjetla - *Peugeot pixel*.

Unutra, sve je naravno digitalizirano. Skladna instrument tabla nadopunjena je centralno smještenim 21-inčnim zakrivljenim ekranom. Zakrivljen ili ne, tek za njegovim upravljanjem dodirnom trebaju duže ruke nego smo ih imali. Položaj za upravljačem francuski proizvođač nazvao je novo *Peugeot i-Cockpit* panoramsko vozačevo mjesto. Obruč upravljača prvi je koji se doima novog vozača, taster mjenjača je tačno tamo gdje biste ga voljeli vidjeti, centralni greben i fizički dijeli vozača od suvo-

VELIKI AUTOMOBIL, VELIK I MEĐUOSOVINSKI RAZMAK. ZAHVALJUJUĆI TOME PUTOVANJE U 5008-ICI SE ČINI UDOBNIJIM, NEGO U ZA BROJ ILI DVA MANJEM MODELU 3008. MA NE ČINI SE, NEGO JEST. SERIJSKI SE ISPORUČUJE NA TOČKOVIMA OD 19 INČA, DOK SE OPCIONALNO MOŽE DOBITI I NA 20-INČNIM FELGAMA

zača, a ambijentalno svjetlo je vrhunsko. Računajući i sjedišta, *Peugeot 5008* ima sve što je potrebno za dugo i udobno putovanje, bez ikakvog napora ili eventualnog umora. Najkraće, funkcionalnost na prvom mjestu. Osim futurističkog dojma, kod *5008*-ice moramo istaknuti eleganciju i sofisticiran dizajn, što sve zajedno za epilog zaista ima originalan atraktivan izgled. Da nije tako, primjerak kojem smo vozili ne bi plijenio toliko pažnje slučajnih, ali zainteresiranih prolaznika.

UDOBNA PUTOVANJA

Veliki automobil, velik i međuosovinski razmak. Zahvaljujući tome putovanje u *5008*-ici se čini udobnijim, nego u za broj ili dva manjem modelu *3008*. Ma ne čini se, nego jest. Serijski se isporučuje na točkovima od 19 inča, dok se opcionalno može dobiti i na 20-inčnim felgama. Što je najbitnije, iako veliki, *Peugeot 5008* pokazao se kao vrlo praktičan i u vrlo uskim sarajevskim i okosarajevskim uličicama. Dakako, u tome mu u golemoj mjeri pomažu kamere.

Kad se sve stavi na papir, posebno u bh. (ne)prilika, *verzija Peugeot 5008* koja bi ovdašnjim kupcima mogla privući najviše pažnje svakako je ona koju smo imali priliku voziti, opremljena blagim hibridnim motorom. Njegova početna cijena do registracije iznosi 68.806 KM. Uz osnovni Allure paket opreme doista djeluje najprihvatljivije. Sa GT paketom opreme kakav je nama bio na raspolaganju, cijena raste do 73.808 KM, a uz dodatne opcije finalna za model kojeg smo vozili iznosi 78.179 KM.

Automobilsko tržište nekad je kroz ponudu monovolumena obilovalo primjercima sa sedam sjedišta. Potražnja za SUV-ovima promijenila je, odnosno reducirala ponudu u tom smislu. *Peugeot* je među prvim spojio ugodno i korisno, te sa SUV modelom *5008* na tržište ponovo lansirao sedmosjed i to bez dizelske opcije, sa hibridom, plug in hibridom i konačno čistokrvnom električnom verzijom. Garancija na *Peugeot 5008* u BiH traje pet godina ili 100.000 pređenih kilometara. **E**

CODEX DIPLOMATICUS REGNI BOSNAE

Nećemo pogriješiti ako kažemo da je ova knjiga kruna najsveobuhvatnije trilogije o staroj Bosni. Prevod na moderni bosanski jezik i transkripcija preko 350 najreprezentativnijih i najzanimljivijih srednjovjekovnih bosanskih povelja i pisama sa historijskom kontekstom predstavlja najzahtjevniji izdavački poduhvat ove vrste u Bosni i Hercegovini ikada. **B**

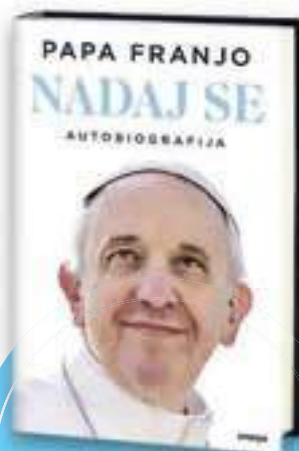

KONTROLIGARSI

U knjizi *Kontroligarsi*, američki publicist i novinar Seamus Bruner, voditelj istraživačkih timova čija su otkrića potaknula brojne FBI-eve istrage i istrage američkog Kongresa, razotkriva globalističke milijardere koji kontrolišu poluge moći i upravljaju svakim aspektom naših života. Saznajte sve o planovima Billa Gatesa, Marka Zuckerberga, Jeffa Bezosa, ali i o projektu Georgea Sorosa i njegove obitelji koji koriste svoje carstvo vrijedno 25 milijardi dolara kako bi uticali na izbore i društvo sljedećih 50 godina; o tome kako je Klaus Schwab, osnivač *Svjetskog ekonomskog foruma*, izgradio ekskluzivni klub u Davosu, gdje 25 najbogatijih i najmoćnijih članova, čija ukupna imovina vrijedi više od 10 biliona dolara, ima veću ekonomsku moć od većine svjetskih vlada; te kako ti globalni oligarsi preuzimaju kontrolu nad našom budućnošću. **B**

PREPORUKA
Profil zla

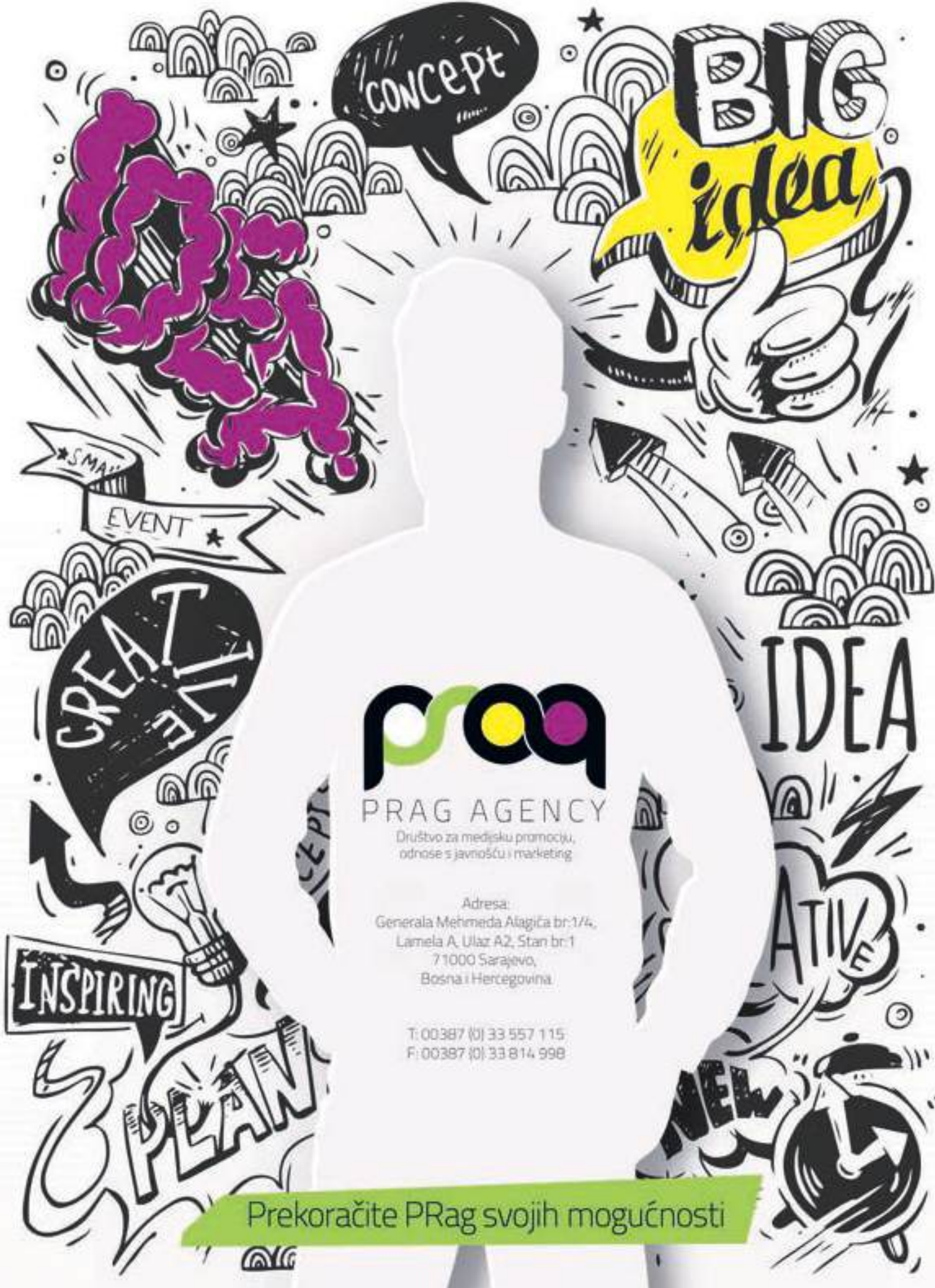

PREPORUKA
Nada se

UČINI PRAVU STVAR, UPRAVO SADA

U knjizi *Učini pravu stvar, upravo sada*, Holiday se oslanja na fascinantne priče historijskih ličnosti poput Marka Aurelija, Florence Nightingale, Jimmyja Cartera, Gandhija i Fredericka Douglassa, čije primjere dobrote, poštenja, integriteta i odanosti možemo oponašati kao temelje pravednog življenja. Kroz živote ovih uzora, čitatelji uče o transformacijskoj snazi življenja prema moralnom kodeksu, a kroz priče o nepravdama nepravdanih vođa, o posljedicama loše ustrojene savjesti. **B**

PRAG AGENCY

Društvo za medijsku promociju,
odnose s javnošću i marketing

Adresa:

Generala Mehmeda Alagića br:1/4,
Lamela A, Ulaz A2, Stan br:1
71000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina

T: 00387 (0) 33 557 115
F: 00387 (0) 33 814 998

Prekoračite PRag svojih mogućnosti

Teknoxgroup

Teknoxgroup BH d.o.o.

Rajlovačka cesta bb, 71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

www.teknoxgroup.com

